

ของประเทศไทยอสเตรเลีย

กัลยอน (kalyon) คือ รูปแบบการสูบยาเส้นเพื่อการผ่อนคลายของชาวอิหร่านและชาวอาหรับ ซึ่งพบเห็นได้ตามร้านขายน้ำชา ภัตตาคาร และสถานที่ท่องเที่ยวทั่วไป ชาวไทยเรียกการสูบแบบนี้ว่า มะระกุ

โปโลเป็นกีฬาโบราณนหงส์มีต้นกำเนิดในคืนแคนอิหร่านและแพร่หลายไปทั่วโลก ปัจจุบันชนชั้นสูงของอิหร่านยังคงนิยมเล่น สำหรับคนไทยรู้จักกีฬานี้มาตั้งแต่ครั้งโบราณ ดัง ปรากฏหลักฐานในกฎหมายตราสามดวงเรียกกีฬานี้ว่า “ชง โโค” พ้องกับคำเบอร์เซียที่เรียกกีฬานี้ ว่า “เชากอน” (chaogone) แต่ยุคนี้คนไทยกับรู้จักในนาม “กีฬาตีคลี”

ลูก ๆ ของบรรดานักศึกษาหลายเชื้อชาติที่เดินทางมาเรียนในโรงเรียนสอนศาสนา
ณ เมืองกุม

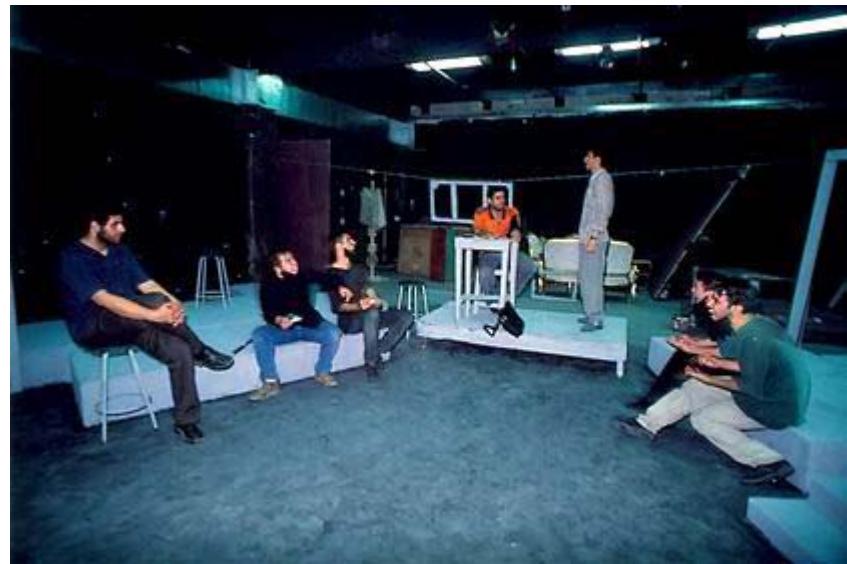
ในวันหยุดชาวอิหร่านนิยมไปเที่ยวพักผ่อนพร้อมครอบครัว โดยเฉพาะตามสวนสาธารณะ
ต่าง ๆ จะเต็มไปด้วยผู้คนซึ่งเดินทางมาเที่ยวหรือปิกนิกกัน กว่าสวนสาธารณะจะร้างผู้คน
ก็เป็นเวลาหนึ่งหรือสองนาพิกาของอีกวันหนึ่งแล้ว

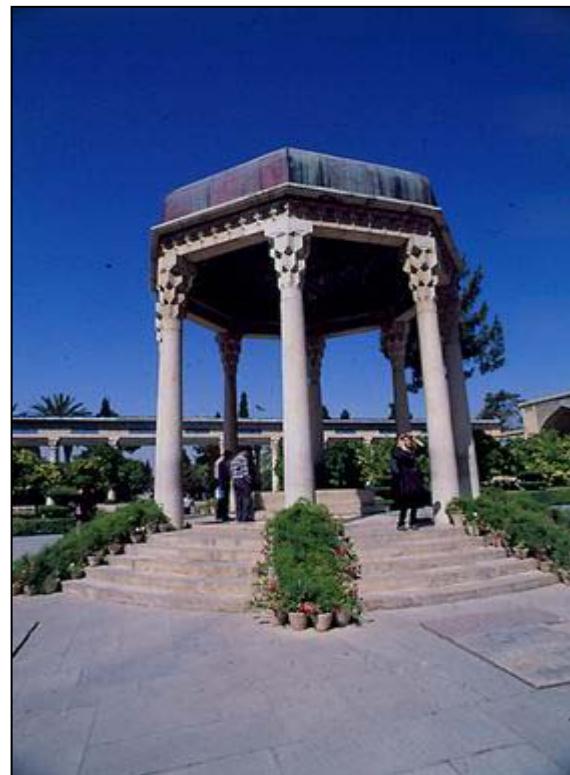
ครอบครัวชาวอิหร่านส่วนใหญ่มักเป็นครอบครัวขยาย

คนอิหร่านกินเนื้อแพะ แಗะมากกว่าเนื้อวัว เพราะสัตว์ดังกล่าวเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่ชนเพ่าเร่อร่อนนิยมเลี้ยงไว้อาานำนัม ขน และเนื้อ

อิหร่านเป็นประเทศหนึ่งที่ให้ความสำคัญกับงานด้านศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยตามเมืองใหญ่ ๆ จึงเปิดสอนวิชาฯ ด้วยศิลปะ ซึ่งมีทั้งวิชาจิตรกรรม ประตีมกรรม การแสดงละคร ภาพยนตร์ และดนตรี ในภาพเป็นการฝึกซ้อมการแสดงละครในชั้นเรียนของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเตหะราน

สุสานของกีชาฟีส กีชาวชีราสที่ชาวอิหร่านยกย่องว่าเป็นกีที่ยิ่งใหญ่คุณหนึ่ง

เมื่อมีแขกมาเยี่ยมเยือนที่บ้าน คนอิหร่านจะเสิร์ฟชา (ไม่ใส่นม) ต้อนรับ พร้อมด้วยผลไม้สด ตามฤดูกาล เช่น เชอรี แอปเปิล แตง (ที่มีรูปร่างและรสชาติเหมือนแตงกุ้ง) ฯลฯ และหาก เชื่อเชิญร่วมรับประทานอาหารด้วย เจ้าของบ้านและญาติพี่น้องที่เป็นชายจะร่วมวงกินข้าว พร้อมกับแขก ส่วนพากผู้หญิงจะกินทีหลัง

บทที่ 6

ผู้หญิงอิหร่าน

อัมพร จิรัชติกร

เมื่อพูดถึงผู้หญิงอิหร่านแล้ว สิ่งแรกที่คนจำนวนมากนึกถึงก็คือ ภาพของสตรีวิภาคัยใต้ผ้าคลุมศีรษะและเสื้อผ้าสีทึบที่ปกคลุมเรือนร่างอย่างมิดชิด หลายคนมองภาพของผู้หญิงอิหร่านว่าถูกบังคับให้ต้องอยู่แต่ในบ้าน ต้องสวมใส่ผ้าคลุมศีรษะ และถูกลิตรอนสิทธิเสรีภาพ แต่ในความเป็นจริงแล้ว สถานะของผู้หญิงอิหร่านนั้นกล่าวได้ว่าดีกว่าบรรดาผู้หญิงในประเทศแถบตะวันออกกลางทั้งหมดก็ว่าได้ ในด้านการศึกษา อิหร่านได้รับการจัดอันดับให้เป็น 1 ใน 10 ประเทศที่ก้าวหน้าที่สุดในการยกระดับการศึกษาของผู้หญิง ลดช่องว่างของหญิงชายในด้านการศึกษา ในด้านแรงงาน อิหร่านมีผู้หญิงที่ทำงานเป็นข้าราชการถึงหนึ่งในสามของจำนวนข้าราชการทั้งหมด มีผู้หญิงรับตำแหน่งเป็นหัวหน้าแผนกต่าง ๆ นับร้อย ในการเลือกตั้งห้องถีนในปี ค.ศ. 1999 มีผู้หญิงถึง 5,000 คนลงสมัครรับเลือกตั้ง และในจำนวนนี้ได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นผู้นำห้องถีนถึง 300 คน¹

ยิ่งไปกว่านั้นความเปลี่ยนแปลงในสถานะของผู้หญิงอิหร่านก็กำลังเพิ่มขึ้นทุกขณะ หลังปี ค.ศ. 1997 เป็นต้นมา ประธานาธิบดีค่าเตเมซีชิ่งเพิ่งเข้ารับตำแหน่งได้ประกาศต่อชาวโลกถึงความพยายามที่จะยกระดับสถานะของสตรีอิหร่าน ขั้นตอนนี้จึงมุ่งเสนอภาพของผู้หญิงอิหร่านจากมุมมองปัจจุบันที่ที่นิวจิจัยได้เดินทางไปพบเห็น และมีโอกาสได้สัมภาษณ์พูดคุยกับผู้หญิงอิหร่านจำนวนมาก ในช่วงปี พ.ศ. 2544 จากแง่มุมต่าง ๆ ทั้งในแง่ของชีวิตครอบครัว การศึกษา เศรษฐกิจ และการเมือง

อิรุณ-ศักดิ์ศรีวิภาคัยใต้ผ้าคลุม

ผู้หญิงอิหร่านนั้นเมื่ออายุครบ 9 ขวบบริบูรณ์ ถือว่าพ้นจากความเป็นเด็กไปแล้ว จึงต้องคลุมผ้าเก็บเรือนแพให้มิดชิด ทั้งนี้ผ้าคลุมแพหรือที่เรียกวันว่า “อิรุณ” นั้น จะต้องคลุมลงมาจนจดหน้าอก ต้องแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่เรียบร้อย ไม่เปิดเผยให้เห็นส่วนสัดของร่างกาย ดังนั้นเสื้อผ้าของ

¹ ดู Wright, Robin, *The Last Great Revolution: Turmoil and Transformation in Iran*. (New York: Vintage Books, 2001) pp. 137.

ผู้หญิงอิหร่านที่กล้ายเป็นสมേอัน “เครื่องแบบ” ไปแล้วก็คือ เสื้อคลุมตัวยาวหรือโคลตทรง หลวงที่ไม่รัดรูป สีเข้ม กางเกงขายาวสีเดียวกัน และผ้าคลุมผม ส่วนผู้หญิงที่เคร่งมากกว่านั้นก็จะ สวยงาม

“ชาดอร์” (chador) ทับ ชาดอร์นี้แปลตรงตัวว่าคือเต็นท์ มีลักษณะเป็นผ้าคลุมสีดำผืนใหญ่รูปครึ่ง วงกลม ไม่มีกระดุมหรือตะขอเกี่ยง สวมทับจากหัวลงมาคลุมไหล่ มาบรรจบกันด้านหน้าโดยผู้สวมใช้ มือจับได้คง ถ้ามีถือของไว้หรืออุ้มเด็ก ก็จะใช้ปากกัด ผู้หญิงสวมชาดอร์นี้พบเห็นได้ทั่วไปตาม เมืองต่าง ๆ จะเห็นคนคลุมชาดอร์สลับกับชุดเสื้อคลุมตัวยาว แต่ถ้าเป็นเมืองศักดิ์สิทธิ์อย่างเมืองกุม หรือตามมัสยิด สถานที่ราชการ ผู้หญิงทุกคนจะคลุมชาดอร์

ความจริงแล้วภูที่ว่าผู้หญิงอิหร่านต้องสวมอิญابนั้น ยึดถือตามที่ระบุไว้ในคัมภีร์อัล-กุราน แต่ไม่เคยมีการออกเป็นกฎหมายบังคับมาก่อน ดังนั้นการสวมใส่ผ้าคลุมศีรษะจึงขึ้นอยู่กับ ความสมัครใจ ซึ่งผู้หญิงส่วนใหญ่ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่พวกรอจะสวมใส่ผ้าคลุมศีรษะเมื่อ ออกนอกบ้าน แม้แต่ช่วงหนึ่งในสมัยของชาห์เรซา ในปี ค.ศ. 1935 ที่มีการออกเป็นกฎหมายบังคับ ให้ผู้หญิงอิหร่านถอดผ้าคลุมศีรษะออก โดยประกาศให้การคลุมศีรษะเป็นสิ่งผิดกฎหมาย อิญابถูก มองว่าเป็นสัญลักษณ์ของความอยุติธรรมและสิ่งที่น่าอับอาย และเพื่อบังคับให้มีการปฏิบัติจริงตาม กฎนี้ ชาห์เรซาสั่งให้ห้ารตำรวจออกตรวจไปทั่วทุกแห่ง หากพบหญิงคนใดสวมผ้าคลุมศีรษะออก นอกบ้าน ก็ให้ห้ารตำรวจเหล่านี้เข้าไปบังคับให้ถอดออก แต่ก็ใช่ว่าผู้หญิงอิหร่านทุกคนจะเห็นด้วย กับกฎนั้นทันสมัยข้อนี้ ในช่วงเวลาอันนั้นผู้หญิงอิหร่านจำนวนมากปฏิเสธที่จะออกจากบ้าน เพราะไม่ ต้องการที่จะถูกจ้องมองโดยปราศจากผ้าคลุมศีรษะ สำหรับผู้หญิงอิหร่านจำนวนมากแล้ว ผ้าคลุม ศีรษะเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ การถ่อมตน และให้ความเคารพต่ออิสลาม²

อย่างไรก็ตามตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา อิญابไม่ใช่สิ่งที่ผู้หญิงอิหร่านจะเลือก ปฏิบัติได้ตามความสมัครใจ อิญابกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่ผู้นำแต่ละยุคใช้ตาม อุดมการณ์ทางการเมืองของตน ในสมัยของชาห์เรซา อิญابเป็นสัญลักษณ์ของความอยุติธรรม ความไม่ทันสมัยทัดเทียมตัวตน แต่หลังการปฏิวัติอิสลามตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 เป็นต้นมา อิญابก ลายเป็นสัญลักษณ์ของการปฏิริวัติอิสลาม เป็นสัญลักษณ์ของการต่อต้านอิทธิพลตะวันตกที่ผู้หญิง อิหร่านทุกคนต้องปฏิบัติตาม

² เพื่อที่จะโน้มน้าวผู้หญิงอิหร่านให้ถอดผ้าคลุม ชาห์เรซาสั่งให้ประชาชนนี้และเจ้าฟ้าหญิงทั้งหลายประทับ พระองค์ในงานมอบประกาศนียบัตรให้นักเรียนหญิงที่จบการศึกษาจาก Women's Teacher Training College ใน กรุงเตหะราน ในปี ค.ศ. 1936 โดยปราศจากผ้าคลุมผม พร้อมทั้งมีพระราชกระแสให้ผู้หญิงอิหร่านทุกคนปฏิบัติ ตามตัวอย่างของพระชนนีและเจ้าฟ้าหญิง ทรงมีพระราชดำรัสให้ผู้หญิงทุกคนยกอิญابทิ้ง ดู Elaine Sciolino, *Persian Mirrors: The Elusive Face Of Iran*. (New York: The Free Press, 1997) pp. 133-134.

ในตอนเริ่มต้นหลังการปฏิวัติใหม่ ๆ ผู้หญิงอิหร่านยังสามารถออกจากบ้านไปไหนก็ได้โดยไม่จำเป็นต้องสวมผ้าคลุมศีรษะ แต่ภายในช่วงเวลาหนึ่งเดือนหลังการปฏิวัติอิสลามในปี ค.ศ. 1979 อยาตุลเลาะห์ โคมัยนี ก็ออกคำสั่งให้ผู้หญิงต้องคลุมศีรษะตามกฎอิสลามที่ระบุไว้ในคัมภีร์อัล-กุราน

รายงาน

“จงกล่าวแก่ผู้หญิงผู้ศรัทธาทั้งหลาย ให้พากงานลดสายตาของนางลงท่า แล้วให้ปากป่องของพึงสงวนของพวกร่าง และจงอย่าอวดเครื่องประดับของนาง เว้นแต่ที่เปิดเผย และให้นางปิดด้วยผ้าคลุมศีรษะของนางตลอดมาถึงหน้าอกของนาง...”

อันนี้ (24 : 31)

ในตอนแรกผู้หญิงอิหร่านจำนวนมากปฏิเสธที่จะสวมผ้าคลุมศีรษะ มีคนจำนวนนับพันชุมนุมประท้วงคำสั่งของอยาตุลเลาะห์ โคมัยนี ซึ่งโคมัยนีก็ได้กล่าวคำพูดประนีประนอมว่า “นี่ไม่ใช่การบังคับ แต่เป็นเพียงข้อแนะนำเท่านั้นว่าผู้หญิงอิหร่านควรจะแต่งตัวอย่างไร”³ แต่แล้วในที่สุดก็มีการออกประกาศให้ผู้หญิงที่ทำงานในหน่วยงานราชการ ตามมหาวิทยาลัยต้องคลุมศีรษะ ตามร้านอาหารหรือโรงเรียนมีการวางแผนตั้งกร้าวใส่ผ้าคลุมศีรษะใกล้ทางเข้า หากรปฏิเสธที่จะสวมผ้าคลุมศีรษะก็จะไม่ได้รับการบริการ หลังจากนั้นใน ปี ค.ศ. 1982 สามปีหลังการปฏิวัติ ผู้หญิงอิหร่านทั้งหมดก็จำเป็นต้องสวมผ้าคลุมศีรษะในที่สาธารณะ

ในช่วงหลังการปฏิวัติใหม่ ๆ กฎของ การคลุมศีรษะถูกบังคับใช้อย่างเข้มงวด การไม่คลุมศีรษะหรือคลุมไม่เหมาะสม เปิดให้เห็นผอมหรือแต่งหน้าทาปากจะถูกลงโทษจำคุก 10 วัน ถึง 2 เดือน ผ้าคลุมก็อนุญาตให้เฉพาะสีดำหรือสีเข้มที่ไม่มีลวดลาย แต่ในปัจจุบันหลังผ่านการปฏิวัติอิสลามมาแล้วถึงสองทศวรรษ กฎระเบียบในการแต่งกายของผู้หญิงเริ่มผ่อนคลายมากขึ้น ตามเมืองใหญ่ ๆ จะพบเห็นผู้หญิงอิหร่านสวมใส่เสื้อผ้าที่แม้จะปกคลุมร่างกายมิดชิด แต่ก็ถูทันสมัย สวมผ้าคลุมศีรษะแบบชนิดเปิดให้เห็นผอมถึงเกือบครึ่งหัว กล่าวได้ว่าสิ่งที่ผู้หญิงอิหร่านสวมใส่ทุกวันนี้ เป็นเครื่องระบุคุณการรณรงค์ด้วยความเคร่งครัดทางศาสนาของแต่ละบุคคล หากเอกสารนี้แสดงให้ผู้หญิงอิหร่านจำนวนมากต้องการต่อต้านอำนาจ ต้องการความเปลี่ยนแปลง แต่ในขณะเดียวกันก็มีผู้หญิงอิหร่านอีกจำนวนมากเลือกที่จะแต่งกายด้วยเสื้อคลุมแบบหลวง ๆ หรือชุดอิรัดตามแบบเดิม อันดูเหมือนจะสื่อสารว่าพวกเขอรู้สึกปลดภัยมาก ได้ศิรุญาบและชาดอร์

ผู้หญิงอิหร่านจำนวนมากมองว่าการสวมใส่ผ้าคลุมศีรษะหรืออิญابนั้น เปิดโอกาสให้พวกเธอทำอะไรได้โดยไม่ต้องกังวลใจ ผ้าคลุมศีรษะทำให้ผู้หญิงถูกตัดสินด้วยความสามารถมากกว่า

³ Elaine Sciolino, เพิ่งเข้า, pp. 134.

เรื่องร่าง หน้าตา ผู้หญิงจำนวนมากที่ทีมงานได้มีโอกาสพูดคุยด้วยจะกล่าวตรงกันว่ามันไม่สำคัญ หรือกว่า ผู้หญิงอิหร่านจะต้องสวมใส่ชุดอิหรือคลุมศีรษะหรือไม่ ผู้หญิงจากตะวันตกมักจะให้ความสำคัญกับ “อิฐูบ” มากก็นไป ประเด็นไม่ใช่เรื่องเลือฝ้าหรือผ้าคลุมศีรษะ มีหลายสิ่งที่ผู้หญิงอิหร่านมองเห็นว่าสำคัญกว่านั้น เช่น การเป็นฝ่ายเดียบเทียบ อย่างเช่นสิทธิในการทำงาน การหย่าร้าง สิทธิในการได้รับมรดก ที่ให้สิทธิแก่ลูกผู้ชายมากกว่าผู้หญิง และสิทธิในการเลี้ยงดูบุตรกรณีหย่าร้าง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นข้อที่ผู้หญิงอิหร่านอย่างมากเห็นความเปลี่ยนแปลงที่ให้โอกาสที่เท่าเทียมกับผู้หญิงมากขึ้น มากไปเสียกว่าเรื่องการคลุมศีรษะหรือไม่คลุม ซึ่งในประเด็นเหล่านี้จะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

พื้นที่ของหญิง-ชาย ในสังคมอิหร่าน

สังคมอิหร่านนั้นถือเป็นสังคมที่มีการแยกเพศอย่างชัดเจน โดยหลักการทั่วไปแล้ว พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ของผู้ชาย พื้นที่ในบ้านเป็นพื้นที่ของผู้หญิง ผู้หญิงจะต้องปกปิดเรือนผนและเรื่องร่างของเธอเมื่อปรากฏกายในที่สาธารณะ แต่ในบ้านของเธอเองผู้หญิงสามารถแต่งกายอย่างไรก็ได้ แต่เมื่อได้กีตามที่มีผู้ชายที่เธอสามารถแต่งงานด้วยได้ (ไม่ใช่บิดาหรือพี่น้องร่วมสายเลือด) เธอจะต้องสวมใส่ผ้าคลุมศีรษะ และแต่งกายให้เรียบร้อยตามหลักอิสลาม

นอกจากนี้ผู้หญิงจะใส่น้ำหอมหรือทารลิปสติกไม่ได้ ถ้ากลิ่นหอมของเธอทิ้งไว้ให้คนอื่นสูดดมถือเป็นความผิดทันที นอกจากนี้ผู้หญิงก็ห้ามเข้าจารยานหรือมอเตอร์ไซค์ ห้ามดูกีฬาที่ผู้ชายเล่น (กฎข้อนี้เริ่มได้รับการผ่อนปรนหลังอิหร่านได้เข้าร่วมในการแข่งขันฟุตบอลโลก)

ในโรงหนัง ที่นั่งหูนึงจะถูกบ่ายจะแยกกัน ฝากหนึ่งเป็นที่นั่งครอบครัว ซึ่งหญิงชายในครอบครัวเดียวกันสามารถนั่งด้วยกันได้ อีกฝากหนึ่งเป็นที่นั่งสำหรับผู้หญิงและเด็ก บนรถเมล์จะแยกที่นั่งหญิง-ชาย ผู้หญิงจะนั่งส่วนท้ายของรถเมล์ ในโรงเรียน ผู้หญิงและผู้ชายต้องแยกกันเรียน สถานศึกษาศษะเทเลก็จะมีส่วนที่กันแยกหญิงชาย ผู้หญิงอิหร่านจะต้องใส่เสื้อผ้าที่คลุมมิดชิด สวมใส่ผ้าคลุมศีรษะอย่างเรียบร้อยลงเล่นน้ำทะเล

รูปผู้หญิงในคลาิกานำเข้าต้องถูกปิดแขนขา รูปผู้หญิงในสิ่งตีพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ ที่เปิดเผยแพร่หน้าแขนขาหรือเรือนร่าง จะต้องถูกลบด้วยหมึกดำ ถูกขีกออก หรือแม้ถูกตัดทิ้ง⁴

⁴ Wright, Robin, จ้างแล้ว, pp.140. นอกจากนี้ในช่วงเวลาที่ทีมงานเดินทางไปเก็บข้อมูลที่ประเทศอิหร่าน ก็พบว่าหนังสือต่างประเทศที่มีภาพผู้หญิงเปิดให้เห็นแขนขาหรือเรือนร่างก็จะถูกหมึกดำปิดทับ

แนวความคิดในการแยกเพศ และการปกปิดเรื่องเพศหรือเรื่องร่างของผู้หญิงนั้นต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานที่ว่า เรื่องร่างของผู้หญิงเป็นสิ่งย่ำแย่ตามธรรมเนียม การมองเห็นเรื่องร่างของผู้หญิง การได้สัมผัสเป็นสิ่งที่จะทำให้เพศชายสูญเสียการควบคุมตน ดังนั้นผู้หญิงจึงควรปิดบังเรื่องร่างของเธอให้มิดชิด ที่กล่าวเรื่องนี้มีได้หมายความว่าผู้เขียนใช้ความคิดเห็นของตนเข้าไปตัดสินสังคมอิหร่านนั้น กดขี่ผู้หญิง และมีได้หมายความว่าผู้เขียนตัดสินสถานะของผู้หญิงในสังคมอิหร่านจากเพียงเรื่องของผ้าคลุมศีรษะ ผู้เขียนเพียงแต่หวังว่าจะได้ทำหน้าที่สะท้อนความคิดเห็นของผู้หญิงจำนวนหนึ่งที่ทีมงานได้มีโอกาสพบปะพูดคุย และในขณะที่โลกตะวันตกใช้เรื่องของอิถุราทเข้าไปมองว่าสังคมอิหร่านนั้นกดขี่ผู้หญิง ผู้หญิงในสังคมอิหร่านจำนวนมากที่ทีมงานได้สัมภาษณ์กล่าวว่าพวกเธอไม่ได้ต้องการก้าวไปสู่จุดของเลรีภาพในเรื่องของการเปิดเปลี่ยนร่างกาย หรือมีเลรีภาพทางเพศเหมือนผู้หญิงตะวันตก แต่สิ่งที่พวกเธอต้องการ คือ การมีส่วนร่วมที่มากขึ้นของผู้หญิงในเรื่องการเมือง การศึกษา และสังคม

ทุกวันนี้ผู้หญิงอิหร่านถือได้ว่ามีสิทธิเสรีภาพอย่างมากที่เดียวในหน้าที่การงาน อิหร่านมีผู้หญิงเป็นผู้กำกับหนังและผู้กำกับละครเวที่จำนวนไม่น้อย มีผู้หญิงทำงานเป็นข้าราชการถึงหนึ่งในสามของข้าราชการทั้งหมด มีผู้หญิงรับตำแหน่งเป็นหัวหน้าแผนกต่าง ๆ นับร้อย และในสมัยประธานาธิบดี卡เตเมี ในช่วงปี ค.ศ. 1997-2001 คาดเดวิกได้แต่งตั้งผู้หญิงให้ดำรงตำแหน่งเป็นรองประธานาธิบดี ทำหน้าที่กำกับดูแลด้านปัญหาสิ่งแวดล้อม

ในเบื้องต้นการศึกษาแล้ว ผู้หญิงอิหร่านถึง 95 เปอร์เซ็นต์ ผ่านการศึกษาขั้นต้นในระดับปฐม ส่วนในระดับอุดมศึกษา ทุกวันนี้มีผู้หญิงเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยเป็นสัดส่วนที่

มากกว่าผู้ชายถึงร้อยละ 60 ต่อ 40 เทียบกับเมื่อ 20 ปีก่อนที่มีผู้หญิงเพียง 28 เปอร์เซ็นต์ เข้าศึกษา ต่อในระดับอุดมศึกษา⁵

ในทางการเมือง ในปี ค.ศ. 1996 มีผู้หญิงถึง 200 คนลงรับสมัครเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของอิหร่าน และในจำนวน 270 ที่นั่งในสภานั้น มีผู้หญิง 14 คนได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภายา⁶ และตั้งที่ก่อตัวไปแล้ว อิหร่านมีผู้หญิงเป็นผู้นำห้องถนน 300 คน และในปี ค.ศ. 1997 หลังได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีครั้งแรกด้วยคะแนนเสียงอย่างท่วมท้นจากผู้หญิง ประธานาธิบดีค่าเมกได้แต่งตั้ง มัสซูเมะ เอบเตการ์ (Massoumeh Ebtekar) อดีตนักต่อสู้ในช่วงของการปฏิวัติอิสลามให้ดำรงตำแหน่งรองประธานาธิบดี มีอำนาจกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตามแม้ในบางแห่งมุ่งเน้นผู้หญิงอิหร่านจะถือได้ว่าค่อนข้างได้รับสิทธิเสรีภาพอย่างมาก ที่เดียว ทั้งในหน้าที่การงาน การศึกษา และการมีส่วนร่วมในทางการเมือง แต่ในทางกฎหมายแห่งรัฐ อิสลามแล้ว สถานะของผู้หญิงอิหร่านยังคงเป็นฝ่ายที่เสียเปรียบอยู่มาก อย่างเช่นรัฐบาลจะเลือกปฏิบัติในการให้ทุนการศึกษาต่อต่างประเทศแก่ผู้ชายเท่านั้น ผู้หญิงไม่มีสิทธิที่จะได้รับทุนอันนี้ ผู้หญิงจะเดินทางออกนอกประเทศได้ก็ต่อเมื่อได้รับการอนุญาตจากสามี หรือผู้ปกครองของเธอ⁷

ในทางการศาล ผู้หญิงเป็นพยานมีหน้าหนักเพียงครึ่งหนึ่งของผู้ชาย และอิหร่านต้องใช้เวลาถึง 20 ปีหลังการปฏิวัติอิสลามในการพิจารณาแต่งตั้งผู้พิพากษาหญิงคนแรก⁸

ในแห่งของครอบครัว ก่อนหน้านี้ผู้ชายสามารถทิ้งภรรยาได้เพียงแค่กล่าวคำว่าต้องการหย่าร้างสามครั้งเท่านั้น ก็ถือว่าการหย่าร้างนั้นมีผลทันที⁹ ซึ่งเรื่องนี้เป็นจุดที่ผู้หญิงเสียเปรียบเป็นอย่างมาก ทำให้มีความพยายามตลอดมาที่จะแก้กฎหมายฉบับนี้ ในปี ค.ศ. 1993 จึงมีการแก้กฎหมายใหม่ระบุให้การหย่าที่ถูกกฎหมายทำโดยศาลเท่านั้น ถ้าสามีต้องการหย่าโดยที่ภรรยาไม่ยินยอม ทรัพย์สินครึ่งหนึ่งจะต้องตกเป็นของภรรยาเพื่อเป็นค่าตอบแทนในการเลี้ยงดูบุตรที่ผ่านมา

⁵ Wright, Robin, เพิ่งอ้าง, pp. 137.

⁶ Wright, Robin, เพิ่งอ้าง, pp. 136.

⁷ ดู Elaine Sciolino, *Persian Mirrors; The Elusive Face of Iran*. (New York: The Free Press, 1997), pp. 115.

⁸ ดู "Iran Names Four Judges for the First Time," AFP, 25 December 1997. และ *Persian Mirrors; The Elusive Face of Iran*. (New York: The Free Press, 1997), pp. 115.

⁹ ดู Elaine Sciolino, อ้างแล้ว, pp. 115.

นอกจากนี้กิจกรรมของรัฐอิสลามอย่างอิหร่านยังระบุด้วยว่า ลูกของคู่สามีภรรยาที่หน่าร้างกันจะต้องไปอยู่กับฝ่ายชายเท่านั้น แม้แต่ภรรยาม่ายที่สามีตาย ลูกก็อาจจะต้องตกไปอยู่ในความดูแลของญาติฝ่ายชาย¹⁰

สังคมอิหร่านนั้นเรียกได้ว่า “ธรรมอยู่ในท่ามกลางความขัดแย้ง” โดยเฉพาะในเรื่องของสถานะและบทบาทของผู้หญิง ประเทศนี้ผู้หญิงเป็นพยานในศาลมีหน้าที่พิจารณาคดีที่ไม่ใช่ของผู้ชาย แต่คนอย่างมัสซูเมะ เอบเตการ์ สามารถดำรงตำแหน่งเป็นลีฟของประธานาธิบดีได้เท่าเทียมกับผู้ชาย

ประเทศนี้ผู้หญิงไม่สามารถออกกฎหมายได้ หากไม่ได้รับอนุญาตอย่างเป็นทางการจากสามี แต่ประเทศเดียวกันนี้ผู้หญิงก็มีอำนาจปิดอุตสาหกรรมได้ ก็ได้ ที่แม้จะจ้างงานผู้ชายสนับร้อยแต่สร้างป้อมห้าสิ่งแวดล้อม

ในประเทศนี้ผู้หญิงจับต้องด้วยไม่ได้ ต้องนั่งในรถบัสส่วนท้ายที่แยกขาดจากส่วนของผู้ชาย แต่บนรถแท็กซี่สาธารณะ ซึ่งถือเป็นรูปแบบการเดินทางที่ได้รับความนิยมอย่างมากตามเมืองทั่วไป ผู้หญิงกลับบังคับเบี้ยดกับผู้ชายแปลกหน้าได้ และเช่นเดียวกันที่ผู้หญิงเป็นแบบโมเดลไม่ได้เป็นนักวิ่งไม่ได้ แต่แสดงหนังหรือเล่นละครเวทีได้

และในประเทศเดียวกันนี้ที่เคร่งครัดอย่างมากในเรื่องชู้สาวและการผิดประเวณี แต่อิหร่านก็มีการแต่งงานชั่วคราว ที่เรียกว่า “ซีเกห์” (Segeh)¹¹ ซึ่งคำว่า “ชั่วคราว” นั้นกินความหมายตั้งแต่หนึ่งชั่วโมงไปจนถึงหลายสิบปี เรื่องนี้พังคูแปลกและดูเหมือนรัฐอิสลามอย่างอิหร่านจะให้เสรีภาพแก่ผู้หญิงอย่างน่าประหลาดใจ แต่แท้จริงแล้วการแต่งงานแบบชั่วคราวนี้เอื้อประโยชน์ให้แก่ฝ่ายชายมากกว่า เพราะฝ่ายชายนั้นจะมีภรรยาอยู่แล้วหรือไม่มีก็ได้ และสามารถจะแต่งงาน “ชั่วคราว” กีครั้งก็ได้ ในขณะที่สำหรับผู้หญิง หากเป็นหญิงที่แต่งงาน (อย่างถาวร) แล้ว จะไม่สามารถกระทำการแต่งงานชั่วคราวได้ และหลังจากที่ผู้หญิงครบกำหนดในการแต่งงานชั่วคราวกับชายได้ ผู้หญิงคนนั้นจะสามารถแต่งงานชั่วคราวครั้งที่ 2 ได้ก็ต่อเมื่อเวลาผ่านไปแล้ว 3 เดือน เพื่อให้แน่ใจว่าเชื่อมได้ตั้งครรภ์ นอกจากนี้ฝ่ายชายจะยกเลิกการแต่งงานแบบชั่วคราวนี้เมื่อไรก็ได้ แต่ฝ่ายหญิงไม่สามารถกระทำได้ นอกไปจากนี้ก็ที่พังคูแปลกอีกข้อหนึ่งของการแต่งงานแบบชั่วคราวนี้ก็คือ ผู้หญิงที่ยังบริสุทธิ์อยู่จะต้องได้รับอนุญาตในการแต่งงานชั่วคราวจากบิดาของพวกรเชอ แต่หากเป็นหญิงที่ไม่บริสุทธิ์แล้ว ไม่จำเป็นต้องขออนุญาตบิดาเพื่อเข้าพิธีแต่งงานชั่วคราว¹²

¹⁰ Wright , Robin, อ้างแล้ว, pp. 156.

¹¹ ในบางที่คำนี้ถูกต้องกับภาษาอังกฤษใช้คำว่า “sigheh” ดู Elaine Sciolino, เพิงอ้าง, pp. 126.

¹² เรื่องการแต่งงานชั่วคราวนี้ช้าอิหร่านบางคนมองว่า เป็นการตอบสนองความต้องการทางธรรมชาติของมนุษย์ บางคนมองว่าการแต่งงานแบบชั่วคราวนี้ก็ไม่ต่างกันเท่าใดนักกับการที่หนุ่มสาวในสังคมตะวันตกใช้ชีวิตร่วมกันก่อนแต่งงาน แต่สังคมอิหร่านนั้นตีกว่าตรงที่มีกิจกรรมคบคุกันให้กับการแต่งงานแบบชั่วคราวนี้

เรื่องที่ยกมาเหล่านี้เป็นตัวอย่างให้เห็นว่า สถานภาพของผู้หญิงในสังคมอิหร่านนั้นขัดแย้ง กันอยู่ค่อนข้างมาก ตลอดเวลาที่ผ่านมา มีความพยายามที่เปลี่ยนแปลงสถานะของผู้หญิงอิหร่าน เพื่อสิทธิเสรีภาพที่มากขึ้น ผนวกกับนโยบายของประธานาธิบดีคานเดมิที่ชูเรื่องสิทธิสตรีเป็นประเด็นใหญ่ ทำให้ในช่วงสี่ห้าปีหลังมานี้ มีความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ขันเกี่ยวข้องกับสถานภาพของ ผู้หญิงอิหร่านเกิดขึ้นไม่น้อย

ทศวรรษใหม่กับความเปลี่ยนแปลง

ในช่วงที่ทีมวิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลที่ประเทศอิหร่านในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2544 เป็น ช่วงเวลาที่ประธานาธิบดีคานเดมิเพิ่งได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีเป็นครั้งที่ 2 ด้วย คะแนนเสียงทั่วทั่วทั่ว สำหรับประธานาธิบดีคานเดมิที่ได้รับการสนับสนุนจากหลายประเทศ เกี่ยวกับประเด็นเรื่องของผู้หญิงที่น่าหดหู่ยกมาวิเคราะห์ว่า กำลังเกิดอะไรขึ้นบ้างกับผู้หญิงอิหร่าน ทุกวันนี้

ประการแรก ทีมงานได้มีโอกาสไปเดินเล่นตามย่านวัยรุ่นของเมืองเตหะราน ได้ไปรับประทานอาหารในร้านอาหารที่วัยรุ่นอิหร่านนิยมไปนั่งกัน ตามส่วนสาธารณะซึ่งเป็นสถานที่ยอดนิยมที่ คนอิหร่านใช้สำหรับการพักผ่อน ก็จะเห็นหนุ่มสาวมั่งคุยกันเป็นคู่ ๆ จับมือกันมากขึ้น คนขับรถแท็กซี่ในเตหะรานมักจะซื้อชานโรงเราดู และกล่าวว่าหากเป็นสมัยก่อนจะต้องมีตำรวจคุย เข้ามาซักถาม ขอคูบัตรประชาชน ซึ่งหากมิใช่สามีภรรยา ก็อาจจะถูกตำรวจจับได้ แต่หลัง ประธานาธิบดีคานเดมิเข้าดำรงตำแหน่ง (ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 เป็นต้นมา) ตำรวจก็เริ่มไม่เข้มงวด เมื่อก่อน มีการผ่อนคลายมากขึ้น นอกจากร้านนี้เรายังได้เห็นผู้หญิงที่เดินตามถนนในเตหะรานคุณ ผ้าแบบเปิดให้เห็นเรือนผ้าและลำคอกมากขึ้น ซึ่งถ้าเป็นสมัยก่อนพวกรอ ก็อาจถูกตำรวจเข้ามา ตักเตือน และตามร้านขายเสื้อผ้าผู้หญิง เราได้เห็นเสื้อผ้าทันสมัย เสื้อแขนกุด เสื้อสายเดี่ยว กางเกง ขาสามส่วนตั้งโชว์หน้าร้านด้วย (เสื้อผ้าเหล่านี้สำหรับใส่ไว้ข้างในแล้วสวมโอบร็อโคตทับอีกที หรือใส่ สวยงามที่อยู่ในบ้าน) นี่เป็นบริรากาศที่แสดงให้เห็นว่ากulturabeiyabangทางสังคมอันเข้มงวดสำหรับ ผู้หญิงเริ่มผ่อนคลายมากขึ้น

ประการที่ 2 ระหว่างที่ทีมวิจัยเก็บข้อมูลในประเทศอิหร่านนั้น ได้มีโอกาสชมภาพนิทรรศ

เป็นไปอย่างถูกต้อง แม้ว่ากูญามายของประเทศอิหร่านจะอนุญาตให้มีการแต่งงานแบบชั่วคราว แต่ครรภเนียมนี้ไม่ เป็นที่นิยมปฏิบัติในหมู่ชาวอิหร่านทั่วไป ดู Elaine Sciolino, เพจ อ้าง, pp. 126-128 และ Wright, Robin, pp.

อิหร่านหลายเรื่อง มีข้อสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่ง คือ หนังอิหร่านหลายเรื่องที่ออกฉายในช่วงเวลาดังกล่าวสะท้อนปัญหาผู้หญิงเป็นประเด็นใหญ่ อย่างเช่นเรื่อง A Thousand Women like Me¹³ เสนอเรื่องราวของผู้หญิงคนหนึ่งที่ย้ายกับสามี แต่มีลูกชายที่ป่วย ซึ่งตามกฎหมายอิหร่านแล้ว ลูกต้องอยู่กับพ่อ ตัวผู้หญิงซึ่งเป็นแม่ก็คงสารภาพ อยากได้ลูกไปดูแล เพราเพื่อดูแลเมดี เครอพยาบาล ข้อนอนต่อศาล เอเหลักษณ์ว่าลูกป่วยให้ดู ศาลก็ไม่ยอมรับฟัง ในที่สุดผู้หญิงคนนี้ก็ตัดสินใจพาลูกหนี ตำรวจติดตามจับ หนังเดินเรื่องให้เห็นถึงความพยายามของแม่ที่จะเก็บตัวลูกชายที่ป่วยไว้ในความดูแลของเชอ กับตำรวจและฝ่ายพ่อที่พยายามจะตามล่าจับตัว ในที่สุดตำรวจก็จับได้ ตอนจบ เป็นจากที่ผู้หญิงคนที่เป็นแม่เดินออกมานอกบ้านอดีตสามี ทิ้งลูกไว้กับอดีตสามีอย่างจำยอมตามกฎหมาย เดินเหมือนอยู่บนถนนในที่สุดก็ถูกราชาน ระหว่างพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลเชอให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า กว่าหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม เชอจะต่อสู้ต่อไปเพื่อให้มีการแก้กฎหมายฉบับนี้ เพราะมีผู้หญิงอิหร่านอีกจำนวนมากที่ต้องทนทุกข์เหมือนกับเชอ และเมื่อทีมวิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์ นิกกี้ คาริมิ ดาวรังษ์ของอิหร่านที่มารับบทนำในหนังเรื่องนี้ นิกกี้กล่าวว่า เชอรับเล่นหนังเรื่องนี้ เพราะชอบในเนื้อหา และหวังว่าเนื้อหาในหนังเรื่องนี้คงจะช่วยจุดประกายในเมือง ที่ทำให้ปัญหานี้คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น

ประการสุดท้าย ที่มีวิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์ sama chik sagha ผู้หญิงที่รับบทนำในหนังเรื่อง พระติมะห์ ยาคิ 加齊 ซึ่งเป็นคนที่ทำงานตั้งใจติดต่อขอสัมภาษณ์ตั้งแต่แรก เนื่องจากทราบว่าเชอเป็นนักการเมือง หญิงหัวหน้าของอิหร่าน และในที่สุดเราก็ได้มีโอกาสสัมภาษณ์เชอ แต่เพียงไม่กี่วันหลังจากนั้น เมื่อทีมงานเดินทางกลับมาถึงเมืองไทยหลังเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลในประเทศอิหร่าน เราก็ได้รับข่าว ว่า พระติมะห์ ยาคิ 加齊 ถูกจับด้วยข้อกล่าวหาสื้อข้อ คือ

- 1) จงใจต่อกำพูดของผู้นำรัฐอิسلام (อันหมายถึงอยาตุลเลาะห์ โคมัยนี) ผิด ๆ
 - 2) กล่าวคำพูดต่อต้านอิسلام
 - 3) ดูหมิ่นสภาน้ำดื่ม และ
 - 4) ดูหมิ่นหัวหน้าศาลปฏิวัติ雷霆
- แต่เหตุผลที่แท้จริงแล้วคือ การที่เมื่อหลายเดือนก่อนยาคิ加齐ออกมากล่าวคำพูดกล่าวหาศาลปฏิวัติในการใช้ความรุนแรงเข้าทุบตีเพื่อจับกุมจับนักข่าวหญิงหัวหน้าของอิหร่าน¹⁴

¹³ A Thousand Women Like Me สร้างและออกฉายในปี พ.ศ. 2544 กำกับโดย เรซา คาริมิ (Reza Karimi) นำแสดงโดยนิกกี้ คาริมิ (Niki Karimi) ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน <http://www.irfilms.com/Thousand%20Women/Thousand%20Women.htm>

¹⁴ ดู “Iran: Female Reformist MP Sentenced in Prison.” AFP. 21 August 2001. และ “Iranian Woman Reformist Jailed” CNN. 22 August 2001.

สิ่งที่พวงเราได้พบเห็นเหล่านี้บอกอะไรได้บ้าง มันบอกว่าสถานะและบทบาทของผู้หญิง อิหร่านกำลังเริ่มเปลี่ยนแปลง ผู้หญิงอิหร่านเข้ามามีบทบาทในการต่อสู้เรียกร้องเพื่อความเปลี่ยนแปลง เพื่อสิทธิที่เท่าเทียมกันมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีแรงต้านของฝ่ายที่ไม่ต้องการความเปลี่ยนแปลง ฝ่ายอนุรักษนิยมที่ยังคงกุมอำนาจในการบริหารประเทศเป็นส่วนใหญ่ บันสนามของการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกันมากขึ้นของผู้หญิงอิหร่านนั้น แรงผลักดันห่วงโซ่ฝ่ายที่ต้องการความเปลี่ยนแปลงกับฝ่ายที่ต้องการรักษาทุกสิ่งทุกอย่างไว้คงเดิม เป็นส่วนมอันน่าจับตามองเป็นพิเศษ

ที่น่าสนใจคือทุกวันนี้ความรู้สึกทั่วไปในตัวผู้หญิงนับล้านที่เปลี่ยนไป ผู้หญิงอิหร่านกำลังแสวงหาหนทางของตนที่เป็นไปจากกรอบเดิม ๆ อิหร่านมีสมาชิกสภารัฐที่เป็นผู้หญิงมากขึ้นทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง สัดส่วนนักเรียนหญิงในมหาวิทยาลัยมีมากกว่าผู้ชายมากขึ้นทุกปี ในปี ค.ศ. 2000 อิหร่านมีสัดส่วนนักศึกษาหญิงและชาย 60:40 และกำลังจะเพิ่มขึ้นถึง 70:30 ในปีต่อ ๆ มา นั่นหมายถึงว่าผู้หญิงกำลังยกระดับการศึกษาของตนถึงขั้นก้าวสำคัญในสัดส่วนที่สูงกว่ากันมากที่เดียว

ในทางกฎหมาย มีความพยายามที่จะแก้กฎหมายเพื่อให้สิทธิเสรีภาพแก่ผู้หญิงมากขึ้น และด้วยแรงผลักของผู้หญิงทั้งในสภากลางและนอกสภากลาง ทำให้กฎหมายหลายฉบับที่ผู้หญิงต้องตากเป็นฝ่ายเสียเบรียบได้รับการแก้ไข อย่างกรณีมะธาร (Mehr) เงินที่ตกลงกันตั้งแต่ตอนแต่งงานว่าจะจ่ายให้เมื่อมีการหย่าร้างกัน ผู้หญิงจำนวนมากพบว่าตัวเองไม่มีอะไรติดตัวเลยหลังหย่าร้าง เพราะค่าเงินที่เปลี่ยนไป จากเงินที่เคยตกลงกันไว้เมื่อ 20 ปีก่อน 12,000 เรียล ซึ่งถือเป็นจำนวนเงินที่มากเอกสารปรากฏว่า 20 ปีต่อมา เงิน 12,000 เรียลนั้นยังไม่พอค่าแท็กซี่จากศาลกลับบ้านด้วยซ้ำ ด้วยการต่อสู้เรียกร้องเรื่องนี้ของบรรดา ส.ส. หญิง และองค์กรต่าง ๆ เพื่อสิทธิสตรี ทำให้ในที่สุดรวมปี ค.ศ. 1995 กฎหมายก็ออกมาว่าให้ปรับค่าของมะธาร โดยเอาค่าเงินปัจจุบันเข้าไปเทียบ ธนาคารถูกสั่งให้จัดหาตารางเทียบค่าเงินปีต่าง ๆ ออกมารูปแบบปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อมิให้หญิงที่หย่าร้างตกเป็นฝ่ายเสียเบรียบ¹⁵

นอกจากนี้มีการแก้กฎหมายใหม่ อนุญาตให้หญิงที่มีลูกก่อน มีสมาชิกในครอบครัวที่ป่วยต้องดูแล สามารถทำงานครึ่งเวลาโดยได้รับเงินค่าจ้างครึ่งเวลา หรือหากพนักงานหญิงประสงค์จะทำงานเพียงสองในสามของเวลาเต็ม กฎหมายแรงงานฉบับนี้ก็บังคับให้นายจ้างต้องอนุญาตให้ เช่นกัน

¹⁵ ดู Wright, Robin, เพิงข้าง, pp. 157.

นอกจากนี้ยังมีความพยายามที่จะแก้กฎหมายเพื่อเพิ่มอายุของผู้หญิงที่สามารถแต่งงานได้ตามกฎหมาย จากเดิมที่อนุญาตให้ผู้หญิงที่มีอายุครบ 9 ปีบริบูรณ์สามารถแต่งงานได้ตามกฎหมาย ซึ่งหมายความว่า 9 ขวบถือว่าเด็กเกินไป รวมถึงกฎหมายที่ให้สิทธิการเลี้ยงดูบุตรแก่ฝ่ายชาย ซึ่งกฎหมายอิหร่านยึดตามประเพณีที่ถือกันมาตามหลักอิสลามที่ว่า หญิงที่หย่าสามีมีสิทธิที่จะเข้า เด็กผู้หญิงไว้กับตน จนกว่าเด็กจะมีอายุครบ 7 ขวบ สำหรับลูกผู้ชายแม่สิทธิเลี้ยงดูจนกว่าจะอายุ 2 ขวบ พ้นไปจากนั้น ลูกจะต้องไปอยู่ในความดูแลของฝ่ายชาย แม้ไม่มีสิทธิแม้แต่จะไปเยี่ยมนอก เสียจากได้รับอนุญาตจากสามี กฎหมายประเพณีข้อนี้ทำให้เกิดปัญหาอย่างมากหลังสังคมร่วมกับ อิรัก ที่ทำให้เกิดหญิงม่ายสามีตายเป็นจำนวนมาก ที่ลูกต้องตกไปอยู่ในความดูแลของปู่หรือญาติ ฝ่ายชาย นอกจากนี้ยังมีกรณีที่เป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ว่า หญิงที่หย่าสามีคนหนึ่งมีสิทธิเลี้ยงดู ลูกหญิงจนกระทั่งอายุครบ 7 ขวบ หลังครบวันเกิด อายุครบ 7 ปี เด็กผู้หญิงคนนี้ต้องไปอยู่ในความ ดูแลของพ่อตามกฎหมาย ทั้งที่พ่อคนนี้ติดยา มีประวัติ อาชญากรรมและประวัติทุบตีทำร้ายเด็ก เด็กผู้หญิงคนนี้เสียชีวิตใน 18 เดือนต่อมา ด้วยร่างกายแหลกเหลว กระดูกหักทั้งร่าง กะโหลกศีรษะ แตก และพยายามรักษาตามกฎหมายแม่ลูกห้ามให้เยี่ยมลูก แม่ของเด็กผู้หญิงคนนี้พบว่าลูกตัวเองตาย จากข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ เรื่องนี้กล้ายเป็นเรื่องสะเทือนใจของคนจำนวนมาก และทำให้เกิดการ ผลักดันให้มีการแก้กฎหมายว่าด้วยสิทธิในการเลี้ยงดูเด็กของคู่หย่าร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1998 แต่ กฎหมายใหม่นี้ก็ได้รับการแก้ไขในประเด็นเพียงแค่อนุญาตให้ลูกไปอยู่กับฝ่ายแม่ในกรณีที่พ่อไม่มี คุณสมบัติเพียงพอที่จะดูแลลูกได้

อาจจะจะจริงอย่างที่ผู้หญิงอิหร่านหลาย ๆ คนกล่าวไว้ว่า มนไม่สำคัญหรือการเรื่องเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ผ้าคลุมศีรษะนั้นไม่ใช่ประเด็นสำคัญ สิ่งสำคัญกว่านั้นคือกฎหมายของอิหร่านที่ ยึดถือตามประเพณี อันทำให้สิทธิของผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชาย สิ่งนี้ต่างหากที่พากເຊອต้องต่อสู้ และแม้ นโยบายของประธานาธิบดีคามาลีจะชูประเด็นเรื่องสิทธิสตรีเป็นสำคัญ แต่บนถนนของการต่อสู้นั้น ก็มิใช่จะราบรื่นเสมอไป ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงมักจะถูกแรงดันจากฝ่ายอนุรักษ์ที่ต้องการ รักษาทุกอย่างไว้คงเดิมผลักกลับอยู่ตลอดเวลา สถานะและบทบาทของผู้หญิงอิหร่านจะก้าวเดินไป ทางใดในศตวรรษใหม่ ที่อิทธิพลจากโลกภายนอกกำลังบุกทะลวงอิหร่านเข้าไปในทุก ๆ ด้าน เป็น เรื่องน่าสนใจที่จะต้องติดตามดูกันต่อไป

ดูเหมือนสิ่งที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในบทบาทและสถานะของผู้หญิงอิหร่านได้มาก ที่สุดก็คือ คนรุ่นใหม่ ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา อิหร่านมีอัตราการเกิดสูงมาก อิหร่านเป็น ประเทศที่มีสัดส่วนประชากรในวัยรุ่นสูงอันดับต้น ๆ ของโลก นักการศึกษาจะต้องสนใจศึกษา กล่าวว่า อิหร่านต้องการเพิ่มประชากรจำนวนมากเพื่อรักษาอุดมการณ์การปฏิวัติ แต่ทศวรรษ ต่อมาการศึกษาทั้งหลายได้ระบุว่า การเพิ่มขึ้นของประชากรกลับเป็นตัวการทำลาย

อุดมการณ์ปฏิวัติมากกว่า คนรุ่นใหม่เหล่านี้จะนำพาอิหร่านไปสู่ทิศทางใด เป็นสิ่งที่ไม่รู้คาดเดา
ได้

បច្ចនាយករម

1. AFP. (2001). "Iran: Female reformist MP sentenced in prison." 21 August 2001. From <http://www.arabia.com/life/article/print/english/0,4973,64316,00.html>
2. Afshar, Haleh (1998). *Islam and Feminism: An Iranian Case Study*. New York: ST. Martin's Press.
3. CNNs.com (2001). "Iranian woman reformist jailed" 22 August 2001. <http://www.cnn.com/2001/WORLD/meast/08/21/iran.reformist/>
4. Esfandiari, Haleh. (2001). "The Politics of the "Women's Question" in the Islamic Republic, 1979-1999" *In Iran at the Crossroads*. John L. Esposito and R. K. Ramazani eds. New York: PALGRAVE.
5. Sciolino, Elaine. *Persian Mirrors*. New York: The Free Press, 2000.
6. Wright, Robin. *The Last Great Revolution: Turmoil and Transformation in Iran*. New York: Vintage Books, 2001.

พอดิมิ ชากิกาจุ – สมาชิกสภารัฐແທນຣາຍຄູຣໝູງທົວກໍາວໜ້າຂອງອິຫວ່ານທີ່ຈູກຄວບຄຸມຕົວເນື່ອ
ປີ พ.ສ. 2544 ດ້ວຍບໍ່ອກລ່າວຫາວ່າກລ່າວຄຳພຸດຕ່ອຕ້ານຄາສນາອີສລາມ ໂດຍຝ່າຍອນ້ຽກໝໍ່ນິຍມ

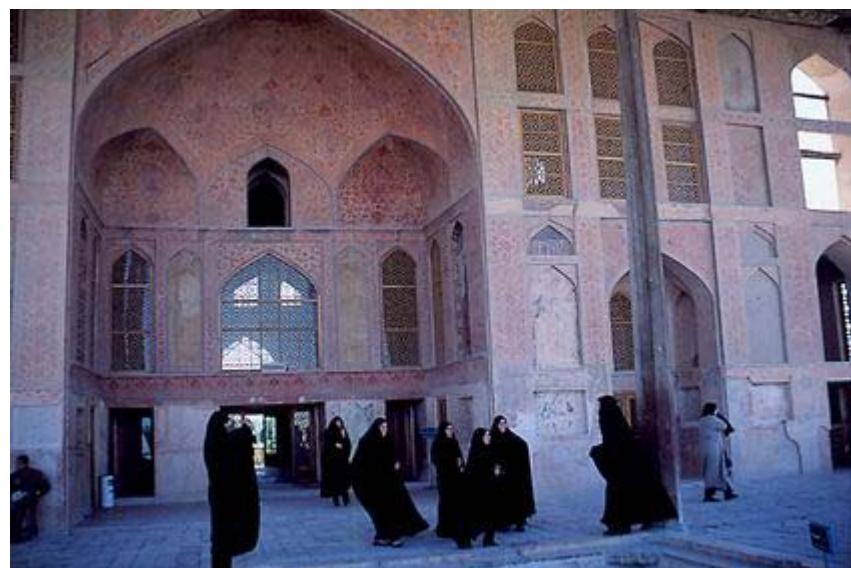
ภาพยนตร์อิหร่านที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิสตรี ปัจจุบันเริ่มมีให้เห็นมากขึ้น

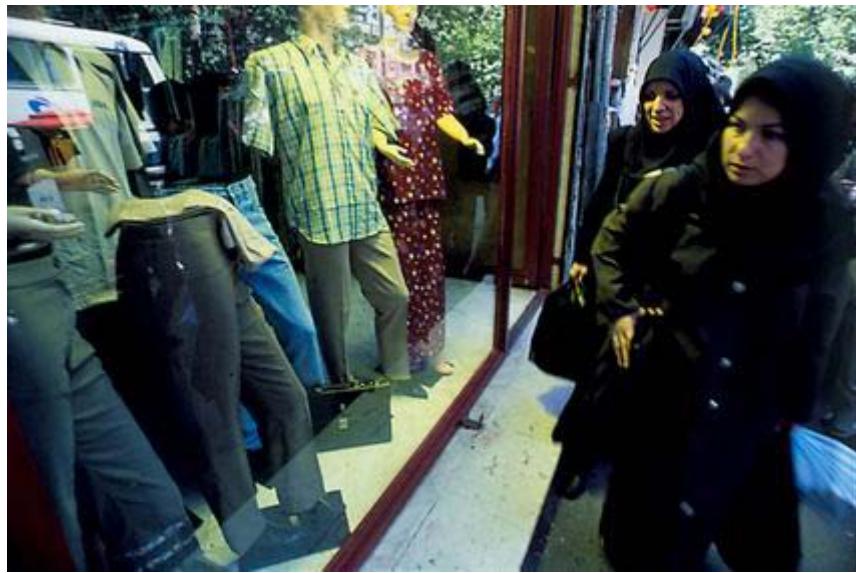

ปัจจุบันการคุณศิรย์จะของผู้หญิงชาวอิหร่านมีให้เห็นหลากหลายรูปแบบ

(บัน, ล่าง) ผู้หญิงอิหร่านเมื่อปราศจากภัยในที่สาธารณะต้องคลุมศีรษะให้เรียบร้อย นิให้เรือนผนมโผล่พ้นออกจากผ้าคลุม บางคนอาจสวมทับด้วย “ชาดอร์”—ผ้าคลุมสีดำผืนใหญ่ รูปครึ่งวงกลมอีกชั้น แต่ปัจจุบันความเข้มงวดในเรื่องดังกล่าวผ่อนคลายลง หลวงสาใน เทหะรานจึงคลุมผ้าเพียงหลวม ๆ เพยให้เห็นเรือนผนมของเธอ

ร้านเสื้อผ้าผู้หญิงวางขายเสื้อผ้าทันสมัยสำหรับสาวใส่ไว้ข้างใน หรือยามอยู่ในบ้าน

นักเรียนหญิงชาวอิหร่านมาทัศนศึกษาที่เมืองอิสฟahan

ที่เมืองกุม--เมืองสำคัญทางศาสนาของอิหร่าน
หญิงชาวอิหร่านเกือบทุกคนจะสวม “ชาดอร์”
ทับเสื้อผ้าและชิมานอีกชั้น อันเป็นเครื่อง
แสดงให้เห็นถึงระดับความเคร่งศาสนาของ
บุคคลนั้น ๆ

ผู้หญิงอิหร่านทำงานร่วมกับผู้ชายในเบอร์เซ็นต์ที่สูงมาก เมื่อเทียบกับประเทศส่วนอื่น ๆ
ในตะวันออกกลาง

บทที่ 7

อิหร่าน : ส่องทศวรรษหลังการปฏิวัติ ความเปลี่ยนแปลงหรือการดำเนินอยู่

อัมพร จิรัสรัติกร

ในช่วงส่องทศวรรษที่ผ่านมาหลังการปฏิวัติอิสลามเพื่อโค่นล้มระบบอิสลามที่มีอยู่ในปี ค.ศ. 1978 ภาพลักษณ์ของอิหร่านที่ปราดเปรื่องต่อโลกภายนอกลดน่ากลัว ปิดทึบ ไม่ต้อนรับคนแปลกหน้า อิหร่านหลังการปฏิวัติจ่ายให้เห็นภาพดินแดนแห่งศรัทธาอันลึลับ โลกของผู้หญิงภายใต้ผ้าคลุมศีรษะสีดำ และดินแดนที่ถูกสร้างภาพลักษณ์จากโลกภายนอกว่าเป็นแหล่งเพาะเชื้อพันธุ์ผู้ก่อการร้าย

เวลาที่ผ่านมากว่าส่องทศวรรษ อยาดุลลาราห์ โคมยันี ผู้นำทางศาสนาที่นำพลังมวลชนโค่นล้มพระเจ้าชาห์องค์สุดท้าย ยังคงเป็นดั่งสัญลักษณ์อันดับแรก ๆ เมื่อเนื่องถึงประเทศอิหร่าน และบนพื้นดินอันเคยเป็นอุปถัมภ์รวมยิ่งใหญ่ที่โลกรู้จักในนาม “เปอร์เซีย” ยังคงมั่งคั่งไปด้วยบ่อน้ำมันอยู่ เช่นเดิม แต่ในท่าม กลางหlaysing ที่คงเดิมอยู่นั้น อิหร่านได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วไม่น้อย ดูมภารณ์ปฏิวัติเริ่มเจือจากเมืองท่าที่เคยเป็นศูนย์กลางการค้าและมั่งคั่ง ไปเป็นเมืองท่าที่มีแต่เศษซาก แต่ในท่าม กลางหlaysing ที่คงเดิมอยู่นั้น อิหร่านได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วไม่น้อย อุดมภารณ์ ประเทศในโดย หมายถึงวัฒนธรรมจากโลกตะวันตกที่กำลังรุกคืบไปทุก ๆ ที่ในโลก อิหร่านได้แง้มประตูบ้านตัวเองออกมารำคาญรู้จักกับสิ่งเหล่านี้แล้ว แต่ประเทศที่เปิดออกมานั้นจะนำความเปลี่ยนแปลงมาให้อิหร่านมากน้อยแค่ไหน เป็นเรื่องน่าสนใจที่บทความชั้นนี้มุ่งหาคำตอบ

บทความชั้นนี้เน้นประเด็นศึกษาที่ว่าสังคมอิหร่านปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ “ความทันสมัย” มากน้อยระดับใด รวมถึงประเด็นที่ว่าคนอิหร่านทุกวันนี้คิดและมองความทันสมัยอย่างไร คนอิหร่านคิดว่าสิ่งที่เรียกว่า “ความทันสมัย” หรือวัฒนธรรมแบบตะวันตกนั้น จะนำความเปลี่ยนแปลง นำชีวิตที่ดีกว่าในทุก ๆ ด้านมาให้หรือไม่ หากเราจะทำความเข้าใจกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของอิหร่านในยุคปัจจุบันแล้ว ก็เป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องย้อนกลับไปมองว่าเกิดอะไรขึ้นบ้างกับสังคมอิหร่านซึ่งส่องทศวรรษที่ผ่านมาหลังการปฏิวัติอิสลาม

ทศวรรษแรกแห่งการปฏิวัติ : การจัดระเบียบสังคม

ด้วยเพระอุดมการณ์พื้นฐานของการปฏิวัติอิสลาม คือ การแยกอิหร่านให้ห่างจากการคุกคามของตะวันตก โดยเฉพาะอเมริกาที่กำลังแฝอทิวิพลดพยายามจะครอบครองอิหร่านในช่วงก่อนการปฏิวัติ อิทธิพลตะวันตกในแง่ของวัฒนธรรม อย่างเช่นการแต่งกาย ความบันเทิง ความฟุ่งเฟือในชีวิต การมีสุริภาพทางเพศ เป็นสิ่งที่อยาตุลเลاه์ คอมัยนี เรียกว่าเป็น “พิษร้ายของตะวันตก”¹ ดังนั้นพันธกิจของการปฏิวัติก็คือ การปฏิรูปวัฒนธรรม ปลดปล่อยประชาชนจากการตกเป็นทาสวัฒนธรรมตะวันตก โดยมีเครื่องมือสำคัญ คือ ศาสนาอิสลาม

กล่าวโดยรวมแล้ว การปฏิวัติก็คือการพยายามสร้างสังคมใหม่ บนพื้นฐานของการอุทิศตนต่อการเป็นมุสลิมหรือที่ดี ซึ่งมันได้ส่งผลต่อสังคมอิหร่านในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่เชิงการเมือง ทางการค้า ไปจนถึงการศึกษา การแต่งกาย ศิลปะ ดนตรี และความบันเทิง

ผู้หญิงคุณเมื่อนจะเป็นคนกลุ่มแรกที่การปฏิริโภคิลามส่งผลโดยตรงต่อชีวิตของพวกรเออ กกฎ
ข้อบังคับที่ว่าผู้หญิงต้องสวมใส่ “อิญูบ” หรือผ้าคลุมผนั่นเกิดขึ้นมาหลังการปฏิริโภต และคุณเมื่อน
เป็นหนึ่งในไม่กี่อย่างที่รู้สึกไม่เคยยอมผ่อนผันหรืออ่อนช้อเลย ในช่วงหลังการปฏิริโภตใหม่ ๆ กกฎของการ
คลุมผนั่นกับบังคับใช้อย่างเข้มงวด การไม่คลุมศีรษะหรือคลุมไม่เหมาะสม เปิดให้เห็นเรือนผนัมหรือ
แต่งหน้าทาปาก จะถูกลงโทษจำคุก 10 วัน ถึง 2 เดือน ในตอนกลางคืนมักมีการปิดถนน เพื่อ
ตรวจสอบว่าผู้โดยสารหญิงในรถที่มากับคนขับผู้ชายนั้น เป็นสายเลือดเดียวกันหรือเป็นญาติกันหรือ
เปล่า และบ้านที่จดงานลี้ยงซึ่งมีแขกหนุ่มสาวที่ยังไม่แต่งงานก็ถูกตัดราชศานบุกเข้าตรวจค้น
กลางงานบ่ออย ๆ ² ความคิดที่ว่าสตรีนุสลิมควรคลุมศีรษะนั้นตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานที่ว่า เรื่องร่าง
ของผู้หญิงเป็นสิ่งย่ำゆกามารมณ์ การมองเห็นเรื่องร่างของผู้หญิง การได้สัมผัส เป็นสิ่งที่จะทำให้เพศ
ชายสูญเสียการควบคุมตน ดังนั้นผู้หญิงจึงควรปิดบังเรือนร่างของเธอให้มิดชิด และผู้หญิงกับผู้ชายที่
ควรจะมีพื้นที่แยกจากกัน เพื่อไม่ให้อัญใจลัชิดกัน อย่างเช่นบนรถเมล์ มีการจัดที่นั่งผู้หญิงให้แยกจาก
ผู้ชาย โดยผู้หญิงต้องนั่งอยู่ส่วนท้ายของรถ ในห้องเรียนหญิงชายต้องนั่งแยกกันเป็นสัดส่วน หรือแม้
ในโรงหนังมีการจัดที่นั่งแยกหญิงชายด้วย

¹ Wright, Robin, *The Last Great Revolution: Turmoil and Transformation in Iran*. (New York: Vintage Books, 2001), pp. 80.

² Wright, Robin, เพิง คำง, pp.138. Wright กล่าวเพิ่มเติมในเรื่องนี้ว่า สำหรับผู้หันปฏิญญาที่ถูกต้องสังสัยในทั้งสองกรณี คือ นั่งรกรมา กับผู้ชายยามวิกาล หรือถูกทำร้ายสาสนาบุกตรวจตามงานปราศรี มักจะถูกนำไปตรวจพรหมจารย์ เรื่องนี้ผู้เขียนได้สอบถามชาวอิหร่านเมื่อเดินทางไปเก็บข้อมูลในเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. 2001 คนอิหร่านกล่าวว่าการปิดถนน และการบุกตรวจตามงานปราศรีเริ่มมีน้อยลง

ภายใต้แนวคิดเช่นนี้ ทำให้สังคมอิหร่านเป็นสังคมที่มีการแยกเพศอย่างชัดเจน แม้แต่ในการกีฬา กีฬาหญิงก็จำกัดให้เฉพาะผู้หญิงที่เป็นผู้หญิงเท่านั้น ส่วนกีฬาชายก็ห้ามมิให้ผู้หญิงเข้าชม หากแต่ภายในเมืองที่มีฟุตบอลของอิหร่านได้รับชัยชนะต่อทีมชาติออสเตรเลียในกีฬาเอเชียนเกมส์ ทำให้อิหร่านได้เข้าร่วมในการแข่งขันฟุตบอลโลก ผู้หญิงอิหร่านกว่า 5,000 คนได้พากันบุกพังประตูสนามกีฬาเตหะราน เพื่อเข้าไปด้วยตัวเองทีมนักฟุตบอล โดยที่ผู้ดูแลสนามกีฬาทำอะไรพวกเธอไม่ได้ ทำให้หลังจากนั้นเป็นต้นมา มีการเปิดให้ผู้หญิงที่เป็นผู้หญิงได้มีโอกาสดูกีฬาชาย เช่น วอลเลย์บอล เทนนิส และฟุตบอล มากขึ้น³

ความคิดพื้นฐานที่ว่าการมองเห็นเรื่องราวของผู้หญิงจะเป็นอันตรายต่อผู้ชาย อันจะส่งผลต่อความสงบสุขของสังคมนี้ ได้มีอิทธิพลไปถึงบรรดางานศิลปะ สิ่งที่พิมพ์ หนังสือ ภาพนิทรรศ และโฆษณาต่าง ๆ ที่มีผู้หญิงเป็นส่วนประกอบอย่างกว้างขวางและใหญ่หลวง หลังปฏิวัติใหม่ ๆ หนังสือต่างประเทศจำนวนมากถูกกว้างดลงจากชั้น หนังสือที่มีรูปผู้หญิงไม่สวมชุดชั้นใน หรือเปิดเผยให้เห็นแขนขาถูกเขามีกีดกันปิดทับ หรือแม้กระทั่งกว้างดลงจากชั้น ฉลากยาจากต่างประเทศที่มีรูปผู้หญิงไม่คลุมผ้าก็จะต้องถูกเขามีกีดกันปิดทับแขนขาและเรื่องนั้น หนังสือศิลปะที่มีภาพผู้หญิงอย่างเช่นรูปผู้หญิงเด้นบัตเตอร์ของเดการ์ จิตรกรอิมเพรสชันนิสต์ชาวฝรั่งเศส ก็ถูกลบให้เหลือเพียงห้องที่ว่างเปล่า ด้วยข้อกล่าวหาที่ว่าชุดบัตเตอร์นั้นไม่ถูกต้องตามหลักอิسلامของอิหร่าน⁴ รวมทั้งหนังสืออื่น ๆ ที่มีภาพของผู้หญิงซึ่งไม่สวมผ้าคลุม ก็จะถูกเขามีกีดกันปิดทับส่วนที่เปิดเผยของเธอ

ศิลปะหลายแขนงต้องถูกปรับเปลี่ยนให้เข้ากับแนวความคิดดังกล่าว งานปั้นรูปเหมือนหรือจิตรกรรมภาพเหมือนสำหรับผู้หญิง ดูจะเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้เลยในอิหร่าน เพราะรูปปั้นหรือภาพวาดนั้น ผู้หญิงจะต้องคลุมศีรษะ สวมใส่ชุดที่ปกปิดทุกส่วนของร่างกายเธอ นี่เป็นสิ่งที่ทำให้ศิลปินจำนวนมากพบว่า การทำงานศิลปะในประเทศอิหร่านเป็นเรื่องลำบากที่จะประนีประนอม

หลังการปฏิวัติใหม่ ๆ รัฐบาลออกคำสั่งให้ทำลายรูปปั้นผู้หญิงหน้า Museum of Contemporary Art เนื่องจากผู้หญิงในรูปปั้นแต่งกายไม่เรียบร้อยตามหลักอิسلام ซึ่งหากไม่ทำลายทิ้งเสีย ก็จะต้องดัดแปลงให้เชื่อม "อิسلام" ท้ายที่สุดผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์ตัดสินใจเติมผ้าคลุมศีรษะและเสื้อคลุม羽า เพื่อปกปิดแขนและขาของรูปปั้นด้วยไฟเบอร์กลาส⁵

³ Wright, Robin, เพิ่งอ้าง, pp. 135.

⁴ Wright, Robin, เพิ่งอ้าง, pp. 135.

⁵ Elaine Sciolino, *Persian Mirrors: The Elusive Face of Iran*. (New York: The Free Press, 1997), pp.146. และดู Wright, Robin, เพิ่งอ้าง, pp. 135.

ในละครเวทีก็เข่นกัน ในยุคแรก ๆ ละครเวทีแทบจะหายไปจากสังคมอิหร่านเลยที่เดียว เมื่อละครเวทีกลับมาสู่อิหร่านอีกครั้ง ผู้แสดงและผู้กำกับต้องยอมประนีประนอมกับบทของผู้หญิงที่แม้จะสมบทบาทผู้หญิงในสังคมอื่น อย่างเช่นในบทละครของเช็คสเปียร์ เครก็จะต้องสอนผู้คนศีรษะที่ถูกต้อง

ในกระบวนการศิลปะทั้งมวล ดนตรีจะเป็นสิ่งที่เปร้าบ้างมากสำหรับอิหร่าน รัฐที่เคร่งครัดต่อหลักอิสลามอย่างอิหร่านถือว่า ดนตรี แอกลยอลล์ และยาเสพติด มีอิทธิพลอย่างมากที่ทำให้คน ๆ หนึ่งสูญเสียการควบคุมต้น อิหร่านจึงไม่ยอมค่อนข้อให้กับสามสิ่งนี้เลย ด้วยเหตุนี้ในยุคแรก ๆ หลังการปฏิวัติ สื่อของอิหร่านจึงเปิดเพลงน้อยมาก เพลงที่เปิดก็มีแต่เพลงมาร์ชของทหาร หรือเพลงชาติ เพลงต่างชาติโดยเฉพาะดนตรีตะวันตกถือเป็นสิ่งที่น่าสาปแชง

อยาตุลเลาะห์ โคมัยนี เคยกล่าวถึงดนตรีตะวันตกว่าส่งอิทธิพลทำลายจิตใจมนุษย์ เพราะมันให้ความเพลิดเพลิน ให้ความสุข หลอนจิตใจให้ Hin迪 ซึ่งจะว่าไปแล้วก็เหมือนการเสพยาเสพติดนั่นเอง⁶ เพลงต่างชาติไม่ว่าจะเป็นคลาสสิก ป็อป ร็อก ของตะวันตกจึงถูกห้ามเข้าอิหร่านไปหมด ด้วยความคิดนี้จึงเป็นเรื่องไม่น่าประหลาดใจที่ว่าประเทศนี้ไม่มีนักร้องหญิงเลย แม้ถึงทุกวันนี้ก็ยังเป็นเรื่องยากที่จะหาซื้อเทปเพลงอิหร่านที่มีนักร้องหญิงร้อง คนขับรถชาวอิหร่านซึ่งขับรถให้ทีมวิจัยเกือบตลอด 20 วัน เปิดแต่เพลงของนักร้องหญิงรุ่นก่อนปฏิวัติ ซึ่งเดียวันนี้เสียชีวิตไปแล้ว เพลงที่มีเสียงร้องของผู้หญิงในอิหร่านนั้นมีเพียงแค่สองประเภท ประเภทแรก เป็นบทลอนหรือนิทานโบราณของกวีเปอร์เซียที่พูดถึงธรรมชาติ กล่าวสรรเสริญพระเจ้า ความสวยงามและชีวิต อีกประเภทหนึ่งเป็นเพลงรักซึ่งอัดมาตั้งแต่สมัยก่อนปฏิวัติ สำหรับเพลงสมัยใหม่ที่ขับร้องโดยนักร้องหญิงนั้นถือว่าผิดกฎหมาย แต่กระนั้นก็ยังมีการผลิตกันอย่างเป็นล้ำ เป็นสันนอกระเทศ โดยอัดแผ่นกันในตุรกีหรืออเมริกา แล้วลักลอบนำเข้าประเทศไทยผ่านทางพรมแดนหลาย ๆ จุด มีการซื้อขายผ่านตลาดมืด โดยที่คนอิหร่านนิยมฟังเพลงเหล่านี้กันมาก⁷

⁶ ข้างใน Wright, Robin, pp. 86. Wright ข้างคำพูดของ อยาตุลเลาะห์ โคมัยนี ที่กล่าวไว้ในยุคแรก ๆ หลังการปฏิวัติอิสลามว่า “Western music dulls the mind because it involves pleasure and ecstasy, similar to drugs.”

⁷ Anderson, John, “Roll Over, Khomeini! Iran Cultivates A Local Rock Scene, Within Limits.” *Washington Post Foreign Service*. August 23, 2001. Anderson กล่าวว่า ความพ่ายแพ้ที่จะปิดกั้นโลกภายนอกของอิหร่านตลอด 20 กว่าปีที่ผ่านมา นั้น ประสบผลสำเร็จเพียงบางส่วน แต่ในเรื่องของดนตรีสมัยใหม่ แล้ว ตลาดมืดเปิดช่องให้นักร้องและวงดนตรีตะวันตกอย่าง Eminem, the Blackstreet Boys and 'N Sync, Madonna, Whitney Houston, Britney Spears เข้ามา มีอิทธิพลอย่างมากต่อวัยรุ่นอิหร่าน

ภาพยนต์ร์กถูกผลกระทบอย่างหนักหลังการปฏิวัติ โโรงหันถูกทำลายหรือเผา夷บไม่เหลือ เพราะถูกมองว่าภาพยนต์เป็นแหล่งปั่นเพาความคิดที่ชั่วร้าย นอกจากนี้ “รูป” ยังถือเป็นสิ่งต้องห้ามที่ขัดต่อหลักอิสลาม ดังนั้นภาพยนต์ที่จะสร้างได้ต้องเป็นภาพยนต์ที่เป็น “อิสลาม” อันสืบสานความคิดเกี่ยวกับคุณธรรมการณ์ทางศาสนาเท่านั้น และในปี ค.ศ. 1982 รัฐบาลก่ออกรภามาห์ห้ามให้มีการสร้างและขยายภาพยนต์ที่บ่อนทำลายคุณค่าอิสลาม ภาพยนต์ที่แสดงให้เห็นความรุนแรง หรือสนับสนุนการกระทำอันชั่วร้าย เช่น เสนอภาพโสเกนี การคอรัปชัน หรือการคดโกงผู้หญิงที่จะปราကภัยในภาพยนต์จะต้องสำรวจต้น แต่งกายให้เหมาะสม และสวมบทเป็นแม่ทีดีช่วงทศวรรษแรกรัฐบาลผลิตภาพยนต์มากกว่าร้อยละ 30 ให้เงินอุดหนุนการสร้างภาพยนต์ เงินสนับสนุนสตูดิโอ รวมทั้งให้เงินกู้ดูกเบี้ยต่ำแก่นักสร้างภาพยนต์อิสลาม แต่โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ ให้สร้างภาพยนต์ที่แสดงการเสียสละเพื่อชาติ สะท้อนเรื่องราวของวีรบุรุษลงความยึดมั่นในคุณธรรมการณ์ของการปฏิวัติ

ทศวรรษที่สองหลังการปฏิวัติ :

แรงปะทะระหว่างฝ่ายปฏิรูปและฝ่ายอนุรักษ์

แต่การปฏิวัติไม่สามารถที่จะปิดกั้นขอบฟ้าได้ ในช่วงทศวรรษแรกหลังการปฏิวัติ โลกภายนอกได้บุกทะลวงเข้าสู่อิหร่าน โดยการลักลอบผ่านพรมแดนหลายจุด ทางอ่าวเปอร์เซีย จากสหรัฐอาหรับอิมิเรสต์ ทางเหนือจากประเทศตุรกี และทางตะวันตกจากประเทศปากีสถาน ทั้งวิถีโอเทป หนังสือ นิตยสาร จากโลกตะวันตกหลังไหลเข้ามาสู่อิหร่านผ่านช่องทางพิดกฎหมาย บรรดาพนักงานตั้นรับบันเครื่องบิน เมื่อปี 1979 ไปยังกรุงเวชชิอิหร่าน ก็จะทำหน้าที่เป็นผู้นำสินค้าต้องห้าม

ทั้งหลายเข้ามาย่างซ่องทางศูลการ จนได้ต้องและสินบนเป็นตัวที่ทำให้ด่านต่าง ๆ เปิดได้ง่ายขึ้น สำหรับสินค้าต้องห้ามทั้งหลาย

ทศวรรษที่สองหลังการปฏิวัติ บรรยายศาสทางวัฒนธรรมดูจะค่อย ๆ ผ่อนคลายลงบ้าง ช่วงปี ค.ศ. 1994 รัฐเปิดโอกาสให้นานดาวเทียมเข้าประเทศได้ ทำให้นานดาวเทียมกลับเป็นสิ่งยอดนิยมในเดหราชนี้มากันที่ ทั้งนี้เพราภารกิจการโทรทัศน์ของอิหร่านนั้นเป็นสิ่งที่คนอิหร่านเห็นว่าเป็นอย่างที่สุด เนื่องจากเต็มไปด้วยรายการศาสนา สมรรถ รายการเพลงปฏิวัติ บทกวี และเพลงสดทางศาสนา หรือรายการประภาดให้เด็กแข่งขันคัมภีร์อัลกุรอาน ที่วิธีหร่านจะมีนักการศาสนาจำนวนมากรายการอยู่เป็นประจำ จนมีคำกล่าวติดตลกว่า ที่วิธีหร่านนั้นมีแค่สองสี คือ ขาวกับดำ นักการศาสนาที่พากหัวสีดำจะอยู่ประจำที่ที่ร่องหนึ่ง ส่วนที่พากหัวสีขาวจะอยู่ประจำที่ซ่องสอง อันหมายถึงว่า ไม่ว่าเปิดไปซ่องไหนก็จะมีแต่เรื่องทางศาสนา ที่สั่งสอนประชานผ่านนักการศาสนาที่มีอยู่สองประเภทในอิหร่าน คือ พากหัวสีขาวและสีดำ

คนอิหร่านหลายคนพูดถึงที่วิธีหร่านว่า พากเข้าจะดีใจและชอบใจมาก หากที่วิธีทั้งหมดของอิหร่านลดลงเหลือแค่หนึ่ง เพราะว่ามันไม่มีอะไรแตกต่างกันเลยในหกช่องที่มีอยู่ และจะชอบใจมากกว่านี้ ถ้าหากว่าหนึ่งช่องที่ลดลงมาแล้ว หยุดฉายอะไรก็ตามที่มันกำลังฉายอยู่ ดังนั้นในช่วงเวลาหนึ่งที่เปิดโอกาสให้มีนานดาวเทียมซึ่งสามารถรับซองของต่างประเทศได้ ทำให้คนอิหร่านพากันไปตื้อ หมายความติดบันดาดฟ้าบ้านตัวเองเป็นจำนวนไม่น้อย

แต่ก็ใช่ว่าที่วิธีหร่านจะไม่พยายามปรับตัวเข้าสีเย้ย ในช่วงทศวรรษที่สอง อันถือว่าผ่านพ้นช่วงเวลาของสมรรถภาพมาแล้ว รายการที่วิธีหรานก็ได้พยายามปรับตัวเองลงมาให้เข้ากับความต้องการของประชานมากขึ้น ในปี ค.ศ. 1994 เกิดช่องที่วิช่องใหม่ มีรายการภาพยนตร์สืบสานของศาสนาคริสต์ มีการ์ตูนพิงค์แพนเธอร์ มีรายการถ่ายทอดฟุตบอลโลก แต่ก็ยังต้องดีเลย์ 2-3 วินาที เพื่อที่จะสามารถตัดภาพผู้หูถูงแต่งกายในชุดแบบตะวันตกไม่สวมผ้าคลุมผูกอกไปได้ทัน

อย่างไรก็ตาม ลังคมอิหร่านที่ค่อย ๆ เปิดขึ้นมาบ้าง ก็ถูกแรงอีกด้านของฝ่ายอนุรักษ์ในรัฐสภาพลักษณะ เกิดการต่อสู้กันขึ้นเหนือสิ่งที่เรียกว่า “เทคโนโลยี” ที่นำพาค่านิยมของ “ความทันสมัย” มาสู่อิหร่าน ลิ่งแรกที่ตกเป็นเป้าก็คือเครื่องฉายวิดีโอเทป ฝ่ายอนุรักษ์นิยมในรัฐสภาพในช่วงสมัยของประธานาธิบดีราฟชาจานิ (สมัยแรกในระหว่างปี ค.ศ. 1989-1992 และสมัยที่สองคือระหว่างปี ค.ศ. 1992-1997) พยายามที่จะให้ออกกฎหมายแบนเครื่องฉายวิดีโอด้วย แม่ฝ่ายปฏิรูปพยายามประนีประนอมให้ประชานยังคงสามารถที่จะเก็บเครื่องฉายวิดีโอด้วยได้ ฝ่ายอนุรักษ์ก็เคลื่อนไหวต่อให้แบนม้วนวิดีโอเทปของต่างประเทศเกือบทั้งหมด ในที่สุดฝ่ายอนุรักษ์ก็ชนะ สามารถผ่านกฎหมายต้องห้ามม้วนวิดีโอเทปของต่างประเทศ ยกเว้นที่ผ่านการตรวจ พิจารณาว่ามีเนื้อหาไม่ขัดต่อ

คุณค่าอิสลาม หลังจากกฎหมายนี้ออกมา บรรดาตำราจศาสนา ก็มักจะตระเวนไปตามร้านให้เช่า นั่นวิดีโอด่าง ๆ เพื่อตรวจสอบว่ามีมั่นวิดีโอดังห้ามลักษณะให้เช่าหรือไม่⁸

แต่การกระทำแค่นี้ไม่สามารถหยุดยั้งพลังเคลื่อนไหวที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมอิหร่านลงไปได้ ฝ่ายอนุรักษ์นิยมพยายามเคลื่อนไหวต่อ โดยยื่นข้อเสนอให้สถาบันกฎหมายแบบงานดาวเทียม มีการปราศรัยในสถาบันกฎหมายงานดาวเทียมว่าเผยแพร่ความคิดเห็น ปลั๊กศีลธรรมของเยาวชน เป็นตัวการบ่อนทำลายสถาบันครอบครัว และเป็นเชือโรคร้ายของตะวันตก ลิ่งไม่ดีต่าง ๆ ล้วนถูกนำมาสู่สังคมอิหร่านด้วยที่วิดาวเทียม

ในที่สุดฝ่ายอนุรักษ์นิยมในรัฐสภาสามารถผลักดันกฎหมายต้องห้ามงานดาวเทียมออกมายield ในปลายปี ค.ศ. 1995 อันส่งผลให้งานดาวเทียมที่ติดตั้งอยู่ตามบ้านต่าง ๆ ต้องถูกริบ หากใครฝ่าฝืน ก็จะถูกปรับเป็นเงิน 5-10 เท่าของมูลค่างานดาวเทียม พฤษภาคมศาสนาเริ่มออกตรະเวนไปตามบ้าน ต่าง ๆ เพื่อจะทุบตีทำลายงานดาวเทียมให้ใช้ไม่ได้ หรือริบเก็บจนนั่นเสีย มีความพยายาม แม้กระหังใช้เอลิคปเตอร์บินสอดส่องทั่วเมือง เพื่อหาร่องรอยคนที่ยังแอบซ่อนงานดาวเทียมเอาไว้⁹

ความพยายามที่จะปิดกั้นโลกภายนอกมิให้ทะลุทะลวงเข้ามาสู่อิหร่านมีมากขึ้นเท่าไร ตลาด มีเด็กชายเป็นหนทางออกที่คนอิหร่านหันไปใช้บริการ ในการหาชื่อเทพศาสตร์ วิดีโอเทป และ แม้กระหังงานดาวเทียมมากขึ้นเท่าขึ้น

ภายใต้ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายอนุรักษ์กับฝ่ายปฏิรูป ระหว่างฝ่ายที่ต้องการร่างคุณค่ารัฐ อิสลามของอิหร่านกับฝ่ายที่ต้องการความเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมได้ถูกพยายามเป็นประเด็นหลักความ ขัดแย้ง อันตั้งอยู่บนฐานของคำว่า “เสรีภาพ” ของประชาชน

ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดถึงความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายต่อประเด็นทางวัฒนธรรม ก็คือ ความพยายามในการห้ามน้ำเข้า “ตึกตาบารี” ด้วยข้อกล่าวหาที่ว่า ตึกตาบารีน้ำพากาอิหริพล ตะวันตกมาด้วย ไม่ว่าจะเป็นการแต่งหน้า เสื้อผ้าที่ยั่วยุความร้อน กล่าวคือนุ่มนิสเกิร์ต หรือชุดว่าย น้ำ ฝ่ายอนุรักษ์นิยมเห็นว่าตึกตาบารีเป็นตัวแทนผู้หญิงอเมริกันที่ไม่เคยต้องการตั้งท้อง ไม่ต้องการ มีลูก ไม่ต้องการแก่ ซึ่งล้วนขัดต่อวัฒนธรรมของอิหร่าน ฝ่ายอนุรักษ์ยืนยันว่าการอนุญาตให้ เด็กผู้หญิงอิหร่านเด่นตึกตาบารี จะเป็นตัวการบ่อนทำลายเยาวชนอิหร่าน แต่อย่างไรก็ตามความ พยายามนี้ไม่เป็นผลสำเร็จ ฝ่ายอนุรักษ์ยังไม่สามารถที่จะผลักดันกฎหมายต้องห้ามน้ำออกมายield และ ร้านของเล่นในแทหารานยังคงขายตึกตาบารีให้เห็นอยู่¹⁰

⁸ Wright, Robin, เพิ่งอ้าง, pp. 88.

⁹ Wright, Robin, เพิ่งอ้าง, pp. 89.

¹⁰ Wright, Robin, เพิ่งอ้าง, pp. 89-90.

ในเรื่องภาษา ปี ค.ศ. 1995 รัฐสภาได้ออกกฎหมายฉบับใหม่ เป็นกฎหมายที่พยายามจะข้ามลังภาษาตะวันตกออกไปให้หมดสิ้นจากสื่อสิ่งพิมพ์และโฆษณา ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องยากมาก สำหรับอินทร์ที่สินค้าจำนวนมากล้วนแต่นำเข้ามาจากตะวันตก มีป้ายฉลากเป็นภาษาต่างชาติ ทั้งสิ้น แม้กระทั่งกรณีของข้าราชการหรือตัวแทนรัฐบาล ก็ถูกสั่งห้ามไม่ให้กล่าวปราศรัย ให้สัมภาษณ์ หรือเขียนข้อความใด ๆ โดยใช้คำที่ปะปนด้วยภาษาตะวันตก

ในแสลงทิวิเสริวภาพของสื่อมวลชน แม้ในช่วงทศวรรษนี้จะมีความพยายามจากหลาย ๆ ฝ่ายที่ เรียกร้องให้มีการให้เสริวภาพแก่สื่อมวลชนมากขึ้น แต่ความพยายามเหล่านี้ก็ยังไม่สามารถก่อให้เกิด ผลในทางปฏิบัติได้ รวมไปถึงบางครั้งกลับก่อให้เกิดผลในทางตรงกันข้าม กล่าวคือทำให้เกิดการ ควบคุมอย่างเข้มงวดมากขึ้น ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดก็คือ การเรียกร้องเสริวภาพของบรรดานักเขียน อินทร์ ที่

ในปี ค.ศ. 1995 นักเขียนอินทร์จำนวน 134 คนได้วร่วมกันลงนามในจดหมายเปิดผนึก We Are Writers เพื่อเสนอข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลสามข้อด้วยกันคือ

1. ขอให้หยุดการเขียนเซอร์ เปิดโอกาสให้มีการให้เสริวภาพทางความคิด การแสดงออก และ การพิมพ์

2. ให่อนุญาตให้มีการจัดตั้งสมาคมนักเขียนได้

3. ให้หยุดการแทรกแซงคุกคามชีวิตส่วนตัวของนักเขียน¹¹

จดหมายเปิดผนึกเหล่านี้ไม่เคยถูกตีพิมพ์เผยแพร่ในอินทร์ แม้จะได้ถูกส่งไปให้หนังสือพิมพ์ ต่าง ๆ ถึง 40 ฉบับ ก็ไม่มีบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ฉบับไหนกล้าตีพิมพ์ มีเพียงสื่อต่างประเทศอย่าง BBC, Voice of America เท่านั้นที่ลงตีพิมพ์ข่าวนี้ แต่ถึงแม้จะไม่ได้รับการตีพิมพ์ในประเทศไทย ที่สุดกลับก่อให้เกิดผลในทางตรงกันข้าม กล่าวคือบรรดานักเขียนเหล่านี้ถูกคุกคามมากขึ้น ทั้งใน เรื่องส่วนตัวและผลงานที่จะตีพิมพ์ในอนาคต

หลังการรวมตัวของนักเขียน บรรดาผู้กำกับและนักแสดงภาพยนตร์ก็ออกมาเรียกร้องให้มี การลดหย่อนการเขียนเซอร์ภาพยนตร์บ้าง เนื่องจากการเขียนเซอร์ภาพยนตร์อินทร์นั้นเต็มไปด้วย ภภาระเบียบจุกจิกมาก many แต่การณ์กลับกล้ายเป็นตรงกันข้าม มีการเขียนเซอร์ภาพยนตร์ที่เข้มงวดมากขึ้น กระทรวงวัฒนธรรมที่ควบคุมและกำกับดูแลการสร้างภาพยนตร์ สั่งให้มีการเขียนเซอร์หนังทุกเรื่องที่จะส่งไปฉายต่างประเทศ อันแสดงให้เห็นภาพด้านลบเกี่ยวกับประเทศไทยอินทร์¹²

¹¹ Wright, Robin, ข้างแล้ว, pp. 92.

¹² Wright, Robin, ข้างแล้ว, pp. 95.

ในช่วงทศวรรษแรกหลังการปฏิวัติ อิหร่านต้องเผชิญกับสงครามกับอิรักอยู่นานถึงแปดปี ทำให้ต้องทุ่มเทเวลาและเงินทองไปกับการสงครามเป็นอันมาก หลังสงครามจึงมีความพยายามที่จะฟื้นฟูประเทศ พอกลังช่วงกลางทศวรรษ 1990 เมื่อหลายสิ่งหลายอย่างเริ่มเข้าที่เข้าทาง ความต้องการที่จะเปิดและผ่อนคลายทางสังคมก็เริ่มมีมากขึ้น ขณะเดียวกันฝ่ายศาสนาอังคกุมอำนาจอยู่ ทำให้เกิดการเผชิญหน้ากันอยู่เนื่อง ฯ ระหว่างฝ่ายที่ต้องการความเปลี่ยนแปลงและฝ่ายอนุรักษ์ซึ่งไม่พร้อมสำหรับความเปลี่ยนแปลงใด ฯ อันอาจจะกระทบถึงอำนาจเดิม อย่างไรก็ตามการปฏิรูปในสังคมอิหร่านนั้น ได้เริ่มมองเห็นอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ในช่วงสมัยของประธานาธิบดีคานเดเม่ หลังปี ค.ศ. 1997 เป็นต้นมา

ทศวรรษใหม่ : สนับสนุนการต่อสู้ ระหว่างฝ่ายปฏิรูปและฝ่ายอนุรักษ์

อิหร่านก้าวเข้าสู่ศตวรรษใหม่หลังชัยชนะอย่างถล่มทลายของประธานาธิบดีคานเดเม่ในปี ค.ศ. 1997 ประธานาธิบดีคานเดเม่ อดีตนักการศาสนาหัวก้าวหน้าชูนโยบายปฏิรูป ผ่อนคลายกฎระเบียบทางสังคม และให้สิทธิเสรีภาพแก่สื่อมวลชนมากขึ้น กล่าวกันว่าองค์ประธานบ้าคลูที่ทำให้คานเดเม่ได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้นก็คือ เยาวชนและผู้หญิง เนื่องจากตามกฎหมายอิหร่านแล้ว ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ซึ่งอิหร่านมีสัดส่วนของประชาชนที่เป็นเยาวชนสูงมาก คนรุ่นใหม่เหล่านี้ต้องการความเปลี่ยนแปลง และพวกรเข้าคาดหวังว่าประธานาธิบดีคานเดเม่จะนำมาให้ประธานาธิบดีคานเดเม่กล่าวในวันที่สาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีว่า “ระบบการปกครองได้ก่อตามที่จะคงอยู่ได้นานและมั่นคงถาวร ก็คือ ระบบที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุดในด้านเสรีภาพการแสดงออก ในทศวรรษของข้าพเจ้า เสรีภาพหมายถึงเสรีภาพทางความคิด และการแสดงออกทางความคิดอย่างไม่ต้องกลัวที่จะถูกกล่าวหาได้ ฯ”¹³

ในแง่ของสถานภาพของผู้หญิง ประธานาธิบดีคานเดเม่ชูนโยบายที่จะให้ความเท่าเทียมกันในสิทธิเสรีภาพแก่ผู้หญิงมากขึ้น เขากล่าวย้ำบ่อยครั้งในที่สาธารณะว่า สังคมมนุษย์เราต้องมีพื้นฐานความเชื่อเดิมที่ผิด ฯ ว่า ผู้ชายเหนือกว่าผู้หญิง “แท้จริงแล้วเราควรจะตระหนักรู้ว่าหญิงและชายนั้น

¹³ Wright, Robin, เพิงอ้าง, pp. 77. Wright อ้างคำพูดของประธานาธิบดีคานเดเม่ ที่กล่าวไว้เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2541 ที่มหาวิทยาลัยเดอะราน ในกาสครบรอปีแรกของการเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีของเข้า คานเดเม่กล่าวว่า “The most stable and lasting system is the one which creates the least limitations to freedom of expression. In my view, freedom means freedom of thought and security to express those thought without fear of prosecution.”

มีคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียม อันสมควรได้รับการพัฒนาทางด้านสติปัญญา สังคม วัฒนธรรม และทางการเมืองอย่างเท่าเทียม”¹⁴

เป็นไปได้ว่าสังคมอิหร่านนั้นเก็บกอดนานาภัยได้ระเบียบสังคมอันเข้มงวด เวลาสองทศวรรษภายใต้ความเป็นรัฐอิสลามอันเข้มงวด ทำให้สังคมอิหร่านสุก冷漠เต็มที่สำหรับความเปลี่ยนแปลง อิหร่านในปลายทศวรรษ 90 เป็นอิหร่านที่ผ่านพ้นทศวรรษของโคมยันมีนานานกว่า ทศวรรษ เป็นอิหร่านที่ผ่านสังคมระหว่างอิรักมาแล้วกว่าทศวรรษ เยาวชนคนรุ่นใหม่เต็มไปด้วย พลังแห่งความอยากรู้ ว่าเกิดอะไรขึ้นบ้างกับโลกภายนอก และปัจจุบันที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมนี้พบได้ในคนทุกระดับ ตั้งแต่พ่อค้าในบาชาร์ ผู้หญิง เยาวชน และสื่อมวลชน

หลังการเข้าบริหารประเทศของประธานาธิบดีคานิเมในปี ค.ศ. 1997 พร้อมกับทีมรัฐมนตรีฝ่ายปฏิรูปของเข้า อย่างอับดุลเลาะห์ นูริ (Abdullah Nouri) รัฐมนตรีมหาดไทย อยาดุลเลาะห์ โมยาเจรานิ (Ataollah Mohajerani) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมอิสลาม มีความเปลี่ยนแปลง หลาย ๆ อย่างเกิดขึ้นในสังคมอิหร่าน เช่น การผ่อนคลายกฎข้อห้ามอันเข้มงวดของอิสลาม ในการปฏิบัติตนในที่สาธารณะ การอนุญาตให้มีการรวมตัวกันในทางการเมือง โดยเฉพาะพวกรักศีกษา การยกเลิกคำสั่งต้องห้ามหนังสือ หนังสือพิมพ์ และภาพยนตร์หลายต่อหลายเรื่อง ความเปลี่ยนแปลงใหญ่ ๆ ที่ค่อนข้างเห็นได้ชัดก็คือ เรื่องเสรีภาพของสื่อมวลชน และประเด็นเรื่องผู้หญิง

ในเรื่องเสรีภาพของสื่อมวลชน ตามปกติแล้วหนังสือที่จะตีพิมพ์บนทั่วไปและบทภาพยนตร์ จะต้องไปถูกเขียนที่กระทรวงวัฒนธรรมเป็นเวลานานมากกว่าจะผ่านการอนุมัติ บทภาพยนตร์ ต้นฉบับหนังสือ และบทละครจำนวนมากที่ทำเรื่องข้อนุญาตถ่ายทำ ตีพิมพ์ หรือจัดแสดง ส่วนใหญ่แล้วจะถูกเขียนด้วยภาษาอังกฤษ และทำที่สุดก็มักจะไม่ผ่านการอนุมัติ แต่หลังจากที่โมยาเจรานิ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม-ธรรมอิสลาม ทีมงานของประธานาธิบดีคานิเมขึ้นดำรงตำแหน่ง เขาก็เริ่มเปิดให้เสรีภาพแก่สื่อมวลชนและศิลปะแขนงต่าง ๆ มากขึ้น วันแรกที่ขึ้นรับตำแหน่ง โมยาเจรานิ ได้ยกเลิกคำสั่งห้ามฉายภาพยนตร์สองเรื่องทันที หนึ่งในนั้นคือเรื่อง The Snowman ซึ่งเป็นเรื่องของชายคนหนึ่งที่หลบหนีออกนอกประเทศอิหร่านทาง ตุรกี ระหว่างที่อยู่ในตุรกี เข้าพยาภามทุกวิถีทางที่จะให้ได้รับความรุ่มเรื่องในเมือง แม้ต้องปลอมตัวเป็นผู้หญิงเพื่อจะแต่งงานกับคนอเมริกัน เพื่อให้ได้รับเข้าประเทศอเมริกาในท้ายที่สุด หนังเรื่องนี้ถูกแบนด้วยเหตุผลหลายประการ ประการแรกนั้นเพราะเนื้อ

¹⁴ ประธานาธิบดีคานิเมกล่าวปาฐกถาในวันเปิดประชุมทั่วไป ครั้งที่ 53 ขององค์การสหประชาติ (United Nations General Assembly) วันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2541 ข้อความในภาษาอังกฤษมีดังนี้ “We should recognize that both men and women are valuable components of humanity that equally possess the potential for intellectual, social, cultural and political development.” อ้างจาก Wright, Robin, pp. 133.

เรื่องที่ให้ตัวเอกของเห็นคอมิคราเป็นแคนส์วอร์ค แต่ที่สำคัญกว่านั้นก็คือ บทที่ให้พระเอกเล่นเป็นผู้หญิง ในหลักอิสลามนั้น การข้ามเพศเป็นเรื่องต้องห้ามเด็ดขาด การเป็นเกย์นั้นถือเป็นบาปมากกว่าการก่ออาชญากรรมเสียอีก

การที่รัฐบาลชุดใหม่ยกเลิกการสั่งต้องห้ามหนังเรื่องนี้ เปิดโอกาสให้หนังที่สะท้อนภาพชีวิตของผู้ชายที่ต้องปลอมตัวเป็นผู้หญิงอย่างสูงสารณชันให้เป็น สะท้อนให้เห็นว่าสังคมอิหร่านได้เริ่มผ่อนคลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น บุคคลมัยแแห่งกูเกล็อกได้ผ่านพ้นไปแล้ว

แต่ก็ใช่ว่าสังคมอิหร่านทั้งหมดจะพร้อมต่อการปฏิรูปเปลี่ยนแปลง หลังจาก The Snowman ได้รับอนุญาตให้ฉายในอิหร่านได้ ก็กล้ายเป็นหนังที่ได้รับความนิยมอย่างสูง แต่ที่เมืองอิสฟahan เมืองหลวงเก่าของอิหร่าน ทันทีที่หนังเรื่องนี้เข้าฉาย บรรดาทหารอิสลามอาสาสมัครของอิหร่านก็ยกพวกเข้ามานบุกทำลายทุบตีข้าวของ ข่มขู่ประชาชนที่เข้ามาดูตั้งแต่ตัวหนัง¹⁵ เรื่องนี้เป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นว่าแรงต่อต้านของฝ่ายอนุรักษ์กับฝ่ายปฏิรูปยังคงมีอยู่ตลอดเวลา

ไม่ใช่แค่ใน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมอิสลาม ภายใต้การนำของประธานาธิบดีค่าเตเมี่ยม ริมยุคใหม่ของกระทรวงวัฒนธรรม ด้วยการยกเลิกคำสั่งต้องห้ามหนังสือ และภาพยนตร์ที่เคยถูกสั่งห้ามมาก่อน พร้อมทั้งอนุญาตให้มีการฉายภาพยนตร์ต่างประเทศมากขึ้น ในช่วงสองสามปีที่ผ่านมา หนังยอดลิขสูดอย่าง Little Buddha, Mr.Bean, Titanic, Matrix, และ Seven ได้มีโอกาสบุกทั่วโลก กำแพงที่เคยปิดตายต่อวัฒนธรรมอเมริกาเข้ามายังในโรงภาพยนตร์อิหร่าน การอนุญาตให้หนังยอดลิขสูดเข้าประเทศอิหร่านได้ส่งผลประการหนึ่ง ที่เห็นได้ชัดก็คือ ทำให้ลิโอดาร์โน เดอ คาปิโอลารานำชื่อยในภาพยนตร์เรื่อง Titanic กล้ายเป็นดาวที่วัยรุ่นอิหร่านคลั่งไคล้มากที่สุด ในช่วงเวลาที่หนังเรื่องนี้เข้าฉาย สินค้าที่รีลีฟ เสื้อยืด Titanic กล้ายเป็นสินค้ายอดฮิตไปทันที นอกจากภาพยนตร์แล้ว หนังสือภาษาต่างประเทศก็ได้รับการแปลและตีพิมพ์มากขึ้น หนังสืออย่าง Men Are from Mars, Women Are from Venus กล้ายเป็นหนังสือขายดีติดอันดับหนึ่งในอิหร่าน หลังจากที่ได้รับการแปลออกมานเป็นภาษาฟาร์ซี ส่วนรายการโทรทัศน์ผ่อนคลายให้มีรายการบันเทิงมากขึ้น มีทั้งรายการตลดกลประเทศ “ซีทคอม” เกมส์โซเชียล รวมทั้งมิวสิควิดีโอเพลงภาษาตะวันตกที่ได้รับอนุญาตให้เผยแพร่ทางโทรทัศน์ นอกจากนี้ในยุคเครือข่ายมีหนังสือพิมพ์หัวข่าวหน้าเกิดขึ้นหลายฉบับ ที่สามารถตีพิมพ์บทความวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองได้มากขึ้น

¹⁵ ดู “Iran Film about Quest for U.S. Visa Draws Fire” Fars/Net, 17 December 1997. (<http://www.farsinet.com/news/dec97wk3.html>) Adam Barfi นักแสดงนำในภาพยนตร์เรื่องนี้กล่าวว่า เหตุผลที่ทหารอิสลามและนักการเมืองฝ่ายอนุรักษ์นิยมรับไม่ได้กับภาพยนตร์เรื่องนี้ ก็เพราะว่าเนื้อหาของมันเป็นเรื่องของการที่คนอิหร่านจะทำทุกอย่างเพื่อให้เด็กเข้าประเทศอเมริกา เนื้อหาเช่นนี้ถือเป็นการสนับประมาทชาติอิหร่านโดยตรง นอกจากนี้ดู Wright, Robin, เพิงอ้าง, pp. 118.

ສ່ວນອຍາດຸລເລາະໜໍ ໂມຍາເຈຣານີ ວິຊົມນຕີວິວ່າກາງກະທຽວງວັດນອວຣມອີສລາມນັ້ນ ຂ້ອກລ່າວ່າ
ສໍາຫວັບເຂາດືອ

1. ล้มเหลวในการร่วมคุณค่าอิสลามและการปฏิวัติ
 2. ลบหลู่ศาสนา
 3. ให้เสรีภาพแก่สื่อมวลชนมากเกินไป

ในทุกครั้งที่มีการกล่าวหาฝ่ายตรงข้าม ประเด็นเรื่องการล้มเหลวในการรักษาคุณค่าอิสลาม มักถูกนำมาอ้างทุกครั้งไป แต่เหตุผลที่แท้จริงแล้วเชื่อกันว่า น่าจะเป็นการที่ไม่ยาเจรานิปิดโอกาสให้ สภานักเขียน ปัญญาชนพื้นคืนชีพ อันท่ากับเป็นการคุ้มครองอำนาจเจ้าเก่า กระบวนการพิจารณาเพื่อ ลงมติออกถอนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมอิสลามในครั้งนี้ ไม่มีใครคาดคิดว่า เขาจะรอดพัน จากข้อกล่าวหาได้ แต่ในที่สุดเขาก็ตอบโต้ข้อกล่าวหาได้ ภายหลังจากที่ไม่ยาเจรานิรอดพันจากการ พิจารณาลงมติออกถอนมาได้ไม่นาน เขาก็ประกาศยกเลิกคำสั่งดังต่อไปนี้ “มันถึงเวลาแล้วที่จะหยุดกลัวโลกภายนอก”¹⁶

นี่เป็นเพียงตัวอย่างอันหนึ่งของการต่อสู้ระหว่างฝ่ายอนุรักษ์นิยมและฝ่ายปฏิรูป ที่ยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาทั้งในส่วนและนอกส่วน นอกส่วนนั้นการต่อสู้ทางความคิด

¹⁶ Wright, Robin, เพิงอ้าง, pp. 116-117.

ระหว่างความทันสมัยกับระบบที่เปลี่ยนไปในทุกพื้นที่ และหนึ่งในพื้นที่ที่น่าสนใจคือ อนาคต

อย่างที่กล่าวแล้วว่า นักดนตรีอิหร่านที่อยู่นอกประเทศนั้นมีอยู่จำนวนไม่น้อย คนเหล่านี้ยังคงทำการผลิตเทปเพลงภาษาفارซีออกขาย โดยมีตลาดอยู่ทั้งในและนอกประเทศอิหร่าน ในอิหร่านเทปเพลงเหล่านี้ถูกนำเข้ามาผ่านทางพร้อมเดนต่าง ๆ ลักษณะซื้อขายกันในตลาดมีด นอกประเทศนั้นซื้อหากันได้ทั่วไป และที่น่าสนใจคือ ทุกวันนี้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้เปิดช่องทางให้โลกภายนอกหอบรรยากาศเข้ามามากสูอิหร่านได้มากขึ้นอย่างไม่มีใครหยุดยั้งได้ เมื่อเร็ว ๆ นี้นักดนตรีอิหร่านในสหรัฐอเมริกาที่มีฐานอยู่ที่ลอสแองเจลลิส ได้รวมตัวกันจัดตั้งสถานี National Iranian Television (NITV) ขึ้น เพื่อผลิตรายการภาษาفارซีผ่านช่องเคเบิลทีวี ซึ่งสามารถรับคลื่นได้ในอิหร่านผ่านจานดาวเทียม สถานีโทรทัศน์ NITV ผลิตรายการขึ้นเพื่อตอบสนองรสนิยมของคนอิหร่านที่อาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกา แต่ภายนอก ได้กล่าวเป็นที่นิยมอย่างมากในประเทศอิหร่าน¹⁷

สำหรับคนตระเวนตกนั้น ซึ่ดีเสื่อนเพลงฝรั่งนานาประเทศมีขายกันอยู่ทั่วไปในตลาดมีด แม้เมื่อ เร็ว ๆ นี้จะมีการจับกุมผู้ลักลอบนำเข้าซึ่ดีเสื่อนมาขายในตลาดมีด โดยมีบลลงโทช คือ การเสี่ยน ในที่ สาธารณสุข 80 ที่ แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีการลักลอบเพื่อหาทางนำคนตระเวนตกเข้ามาสู่อิหร่านจนได้ ทุกวันนี้เกิดร้านอินเตอร์เน็ตที่รับจ้างดาวน์โหลดเพลงฝรั่งจากอินเตอร์เน็ตลงแฟ้มซึ่ดีในราคาเพียง แผ่นละ 40-50 บาท แต่ก็มีการจับกุมร้านอัดซึ่ดีเพลงเหล่านี้อยู่บ่อยครั้ง ด้วยข้อกล่าวหาที่ว่า วัสดุ มองเห็นว่าเพลงเหล่านี้ไม่เหมาะสมสำหรับเยาวชนอิหร่าน ดังนั้นจึงไม่สมควรได้รับการเผยแพร่ก่อนถูกสั่งคุม

ลูกค้ารายหนึ่งของร้านซีดีเกี๊ยนเหล่านี้กล่าวว่า “ร้านพวคนี้เป็นตัวอย่างเล็ก ๆ ที่สะท้อนให้เห็นว่าเกิดอะไรขึ้นในสังคมอิหร่าน ไม่มีความสามารถหยุดความเปลี่ยนแปลงได้ รัฐบาลไม่มีสิทธิและเหตุผลใด ๆ ที่จะห้ามไม่ให้ประชาชนพิงเพลิงได้ ในทุก ๆ สังคมมนุษย์ควรได้รับสิ่งที่ดีและเลว สิ่งที่มีคุณค่าและชั่วร้าย มนุษย์ควรที่จะมีสิทธิตัดสินและเลือกได้ด้วยตัวของเขาระบบ”¹⁸

¹⁷ Anderson, John, "Roll Over, Khomeini! Iran Cultivates A Local Rock Scene, Within Limits."

Washington Post Foreign Service. August 23, 2001.

¹⁸ Anderson, John, เพิงอ้าง.

ในทางการเมือง ปี ค.ศ. 1996 มีผู้หญิง 200 คนลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนสมาชิกสภา เป็นจำนวนมากอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน และผลปรากฏว่า 14 คนได้รับเลือกตั้งเข้าสภา ซึ่งเป็นจำนวนที่มากกว่าอุตติสมัชิกหญิงทั้งหมดของเมริกาเสียอีก ในปี ค.ศ. 1997 มีผู้หญิง 4 คนประจกตัวลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดี ซึ่งนิตยสาร Zanan ของอิหร่านได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน ปรากฏว่ามีเสียงร้อยละ 72 ที่ยอมรับให้ผู้หญิงดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี อย่างไรก็ตามผู้ประกาศตัวลงสมัครรับเลือกตั้งทั้งสิบคนถูกปฏิเสธโดยสภาพผู้ชั้นนำ โดยให้เหตุผลว่าไม่มีคุณสมบัติเพียงพอ¹⁹

ทางด้านการศึกษา ในปี ค.ศ. 1998 อิหร่านได้รับการจัดอันดับให้เป็นหนึ่งใน 10 ประเทศที่ก้าวหน้าที่สุดในการลดช่องว่างหญิงชายในด้านการศึกษา ร้อยละ 95 ของผู้หญิงอิหร่านได้รับการศึกษาชั้นป्रถม และในจำนวนนักศึกษามหาวิทยาลัยทั่วประเทศ มีนักศึกษาหญิงมากกว่าร้อยละ 40 เมื่อเปรียบเทียบกับปี ค.ศ. 1978 ก่อนหน้าการปฏิวัติ มีนักศึกษาหญิงในมหาวิทยาลัยเพียงแค่ร้อยละ 28 และปัจจุบันมีผู้หญิงเป็นเจ้าหน้าที่ เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยมากกว่าหนึ่งในสามของบรรดาเจ้าหน้าที่ มหาวิทยาลัยทั้งหมด²⁰

แต่ก็ใช่ว่าความประณานของผู้หญิงที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมนั้น จะได้รับการตอบสนองในทุก ๆ ด้าน อิหร่านยังคงไม่พร้อมที่จะเปิดมากนักในกรณีของผู้หญิง พวกระดับสูงคงปฏิเสธโอกาสทางการศึกษาในต่างประเทศ ผู้หญิงที่จะเดินทางไปศึกษาต่ออย่างต่างประเทศ ต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองของเธอที่เป็นชาย และผู้ชายเท่านั้นที่มีสิทธิได้รับเงินทุนสนับสนุนในการศึกษาต่างประเทศ หากเป็นผู้หญิงก็ต้องเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองที่จะต้องรับภาระค่าใช้จ่าย

ในด้านการศัล สิ้นทศวรรษที่ 2 เริ่มมีตัวราชหญิง มีผู้พิพากษาหญิง ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนครั้งใหญ่ เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมา ศาสนาริสลามได้กันผู้หญิงออกจากกระบวนการพิพากษาอย่างสิ้นเชิง

ในแห่งของการแต่งตัวก็เริ่มมีการผ่อนคลายมากขึ้น ผู้หญิงในเดหะรานจำนวนไม่น้อยที่สวมใส่เสื้อผ้าทันสมัย ใส่กางเกงยีด สวมแ冤์ตากันเดด เสื้อคลุมทันสมัย แต่งหน้า ทาเล็บ และผูกผ้าคลุมผม โดยเปิดให้เห็นเรือนผม ตัวราชศาสนาผ่อนคลายในเรื่องเหล่านี้มากขึ้น นับเป็นเรื่องน่าสนใจที่ผู้หญิงอิหร่านจำนวนมาก เมื่อถูกถามเรื่องผ้าคลุมผม ส่วนใหญ่จะตอบว่ามันไม่สำคัญเลยว่าพวกระดับสูงจะสวมใส่ชุดอิร์ หรือชิฎาบหรือไม่ เพราะพวกระดับสูงเรื่องสำคัญกว่าหนึ่งที่จะต้องต่อสู้ อย่างเช่นเรื่อง

¹⁹ ดู Wright, Robin, ข้างแล้ว, pp. 136.

²⁰ ดู Wright, Robin, ข้างแล้ว, pp. 137.

สิทธิในการ จ้างงาน การห่าร้าง สิทธิในการได้รับมรดก การเลี้ยงดูบุตร อย่างไรก็ตามผ้าคลุมผ้าถือเป็นสัญลักษณ์ของการปฏิวัติอิสลาม ที่เชื่อได้ว่าคงไม่มีทางจะยกเลิกไปได้

ในแต่ละระบบการเมือง ซึ่งหากจะมองว่าระบบปรัชญาศาสนาเป็นสิ่งดั้งเดิม และประชาธิปไตยคือ ความทันสมัยแล้ว อิหร่านกำลังอยู่ในระหว่างการตั้งคำถามว่าตัวเองจะเลือกเดินไปทางใด ระหว่างกฎของพระเจ้าหรือสิทธิของประชาชน รัฐธรรมนูญอิหร่านให้อำนาจสูงสุดกับผู้นำสูงสุด (Supreme Leader) ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระเจ้า มีอำนาจสูงสุดเหนืออำนาจของประธานาธิบดี การศาล และรัฐสภา ตำแหน่งผู้นำสูงสุดคนนี้ได้รับการแต่งตั้งจากนักการศาสนาชาว 90 คน (Assembly of Experts) ที่ได้รับเลือกโดยตรงจากประชาชน โดยหลักการแล้วเป็นไปได้ที่ผู้นำสูงสุดจะถูกปลด แต่มันไม่เป็น เช่นนั้น เนื่องจากผู้นำสูงสุดถูกวางไว้ในตำแหน่งที่สูงจนดูเหมือนไม่มีใครแตะต้องได้

ในความสัมพันธ์ทางการเมืองอันซับซ้อนของอิหร่านนั้น ประธานาธิบดีถือเป็นผู้ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนให้เป็นผู้บริหารประเทศ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ประธานาธิบดีก็ถูกควบคุมโดยอำนาจที่ไม่ได้มาจาก การเลือกตั้ง ผู้นำสูงสุดสามารถเข้ามายกเว้นการทำงานของฝ่ายบริหารได้ ตัวอย่างเช่น ในเดือนสิงหาคม ปี ค.ศ. 2001 ผู้นำสูงสุด (คามาเนอี-ผู้นำสูงสุดคนปัจจุบัน ขึ้นดำรงตำแหน่งต่อจากอยาตุลเลาะห์ โคมัยนี ในปี ค.ศ. 1989) ได้ส่งจดหมายชี้นำสภารัฐให้หยุดการอภิปรายเรื่องร่างกฎหมายใหม่ก่อนว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของนักข่าว การใช้อำนาจของผู้นำสูงสุด ซึ่งให้เห็นว่าในประเทศนี้ แม่ประธานาธิบดีที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนก็ยังคงถูกควบคุม โดยอำนาจที่ไม่ได้มาจาก การแต่งตั้งของผู้นำสูงสุด

หลังจากผ่านประสบการณ์ปีในรัฐสภาอิหร่านมาแล้วอย่างโซ่โซนครอง พร้อม ๆ กับการได้รับเลือกตั้งให้เข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีเป็นครั้งที่สองด้วยคะแนนเสียงอันท่วมท้น ประธานาธิบดี คาดว่าได้ริเริ่มข้อเสนอขึ้นมาว่า ควรจะมีการปฏิรูปจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำสูงสุดกับสถาบันอื่น ๆ เสียใหม่ เพื่อไม่ให้ขัดแย้งกัน และกลไกต่าง ๆ ก็ควรถูกนำมาใช้เพื่อหลีกเลี่ยงการก้าวภัยการทำงานของฝ่ายบริหารกับฝ่ายรัฐสภา แต่ในความเป็นจริงแล้วข้อเสนอที่ไม่มีว่า เวลาที่จะเป็นไปได้ เค้าเดียเลย เพราะโดยหลักการแล้ว กลไกที่ซับซ้อนในระบบการเมืองของอิหร่านนั้นถูกคิดค้นขึ้นมา โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้มีการควบคุมและตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหารโดยฝ่ายศาสนาเป็นประการสำคัญ

ความจริงการเมืองอิหร่านนั้นยึดหลักการพื้นฐานมาจากการตั้งแต่ต้น นั่นก็คือการสร้างระบบการตั้งคุณลักษณะกันในทางบริหาร ตุลาการ นิติบัญญัติ และในทางปฏิบัติแล้วเนื่องจากนักการศาสนาเป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญ มันก็เลยเหมือนมี “เรา” ที่มีอำนาจเท่า ๆ กันถูกตั้งขึ้นมาโดยพวงนักการศาสนาเป็นประการสำคัญ

ในการทหารนั้น อิหร่านมีหน่วยทหารบก ทหารเรือ และทหารอากาศ แต่ก็มี Revolutionary Guards และพวก Basij ซึ่งเป็นกลุ่มอาสาสมัครเข้ามาช่วยรับในสังคามอิรัก-อิหร่าน เป็น “เงา” ของกองทัพ

ในทางการศาล มีศาลอาญาและศาลประชาชน แต่ก็มี “ศาลปฏิวัติ” ที่ดูแลโดยพวานักการศาสนา ซึ่งเข้ามาดูแลคดีที่ท้าทายการปฏิวัติ เป็น “เงา” ของอำนาจดุลกากร ศาลนี้เป็นศาลปิด

ในทางการรักษาภูมาย มีระบบตำรวจคดอยทำหน้าที่อยู่แล้ว แต่ก็มี “เงา” คือ “ตำรวจนิรภัย” คดอยดูแลควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม เช่น ห้ามหญิงชายออกไปในสองต่อสองยามวิกาล

ในอำนาจนิติบัญญัติ มีสภาที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาทำหน้าที่ออกกฎหมาย แต่ก็มี “สภานิติบัญญัติ” (Council of Guardians) มีอำนาจที่จะยับยั้งร่างกฎหมายที่ท้าทายหลักการอิสลาม และมีอำนาจที่จะตรวจสอบคดออกผู้สมัครรับเลือกตั้งประธานาธิบดี

โดยทั่วไปแล้วสภานิติบัญญัติ มีสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้ง 270 คน ทำหน้าที่เสนอกฎหมาย ตัดสินใจด้านเศรษฐกิจ ในการออกกฎหมาย เมื่อร่างกฎหมายนั้นผ่านสภาแล้ว ก็จะต้องถูกส่งไปที่สภานิติบัญญัติ (Council of Guardian) ซึ่งมีสมาชิกเพียงแค่ 12 คน ประกอบด้วยนักกฎหมายอิสลามและผู้เชี่ยวชาญด้านการศาสนา สมาชิกสภานิติบัญญัติ 12 คนนี้ได้รับการแต่งตั้งโดยผู้นำสูงสุด หน้าที่สำคัญของสภานิติบัญญัติคือ รำงรักษาคุณค่าอิสลาม สดส่องรัฐสภาให้ปลอดจาก การคอร์ปชั่น และมีหน้าที่จะตรวจสอบคดออกผู้มีสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดี ในเรื่องกฎหมาย สภานิติบัญญัติมีหน้าที่ที่จะทบทวนร่างกฎหมายนั้นอีกรัง สามารถที่จะยับยั้งร่างกฎหมาย หรือส่งกลับให้สภานิติบัญญัติ เรียกได้ว่าสภานิติบัญญัติมีอำนาจอย่างมากเหนือสมาชิกสภาทั้ง 270 คน ที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาโดยประชาชน²¹

กล่าวสำหรับประธานาธิบดีแล้ว เงาของเขาก็คือผู้นำสูงสุด ผู้นำสูงสุดมีอำนาจในการแต่งตั้ง หรือปลดผู้นำกองทัพ ประกาศภาวะสงคราม ยับยั้งการเลือกตั้งหรือปลดประธานาธิบดี และมีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจเรื่องสำคัญของประเทศ

สี่ปีของการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีในสมัยแรก มีเสียงกล่าวว่าค่าเฉลี่ยทำให้คนที่คาดหวังในตัวเข้าต้องผิดหวัง เพราะเขาราบร้าไม่ได้มากันนัก หนังสือพิมพ์หัวก้าวหน้าถูกปิด ปัญญาชนและนักข่าวที่กล่าววิพากษ์วิจารณ์การเมืองอิหร่านถูกจับ นักการเมืองที่อยู่ฝ่ายเดียวของ

²¹ ผู้สนใจระบบการเมืองของอิหร่าน ดู Elaine Sciolino, *Persian Mirrors; The Elusive Face of Iran*. (New York: The Free Press, 1997). และดู Wright, Robin, *The Last Great Revolution: Turmoil and Transformation in Iran*. (New York: Vintage Books, 2001).

ประธานาธิบดีค่าเตเมี่ยงกุตตั้งข้อกล่าวหา และบังก์กุกกระบวนการจัดการลงมติเพื่อตัดสินใจให้ต้องหลุดจากตำแหน่ง

แม้ว่าจะมีคนจำนวนหนึ่งที่ผิดหวังต่อแนวทางของประธานาธิบดีค่าเตเมี่ยงกุตตั้ง แต่คนจำนวนมากยังคงเห็นด้วยต่อแนวทางการปฏิรูปของประธานาธิบดีค่าเตเมี่ยงกุตตั้ง โดยยอมรับว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นควรจะเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป และอย่างน้อยมันก็ได้หยั่งรากลงแล้ว ตอนนี้ก็คือเวลาฝ่ามองเมล็ดพันธุ์แห่งการปฏิรูปค่อยๆ เติบโตอย่างช้าๆ เพื่อความยั่งยืนและถาวร

หลังจากประธานาธิบดีค่าเตเมี่ยงกุตตั้งได้รับเลือกเข้ามาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีอีกรัช ปี 2001 ด้วยชัยชนะอย่างท่วมท้น ได้รับคะแนนเสียงถึงร้อยละ 77 ประชาชนเริ่มคาดหวังกับรัฐบาลชุดใหม่มากขึ้นว่า จะนำความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่มาให้ แต่แม้ว่าจะแสดงให้เห็นว่าเข้าต้องการปฏิรูป ประธานาธิบดีค่าเตเมี่ยงกุตตั้งไม่ใช่คนที่จะหักลำเรือ เขามีได้ต้องการเปลี่ยนแปลงอิหร่านอย่างรวดเร็ว เนื่องจากตระหนักรู้ว่าสังคมอิหร่านแม้จะต้องการความเปลี่ยนแปลง แต่ก็ควรเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป

เวลาที่ดูเหมือนสิ่งที่คนอิหร่านต้องการให้รัฐบาลค่าเตเมี่ยงกุตตั้งทำอย่างเร่งด่วนก็คือ การสร้างอาชีพ สร้างงานให้กับเด็กที่จบการศึกษาอุปกรณ์เป็นจำนวนมากในแต่ละปี ให้เสรีภาพกับสื่อมวลชน และสร้างความสัมพันธ์กับต่างประเทศ แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ประชาชนอิหร่านต้องการคงไม่ใช่เพียงแค่นี้ สังคมอิหร่านนั้นถูกปิดมานาน เมื่อประตุบ้านกำลังจะแตก เปิด มันก็เป็นเรื่องน่าสนใจว่าแรงผลักดัน ไหนจะแข็งกว่ากัน การเปิดให้สื่อต่างประเทศเข้ามา ก็ย่อมนำพาค่านิยมและวิถีชีวิตแบบตะวันตกเข้ามาด้วย ทุกวันนี้เด็กวัยรุ่นอิหร่านคลั่งไคล้ในลีโอนาร์โด เดอ คาบูโร อย่างฟังเพลงของบริทนี่ย์ สปายร์ และอยากดูเคเบิลทีวีกันมากขึ้นทุกวัน

วิเคราะห์กันลงไประแล้ว จะเห็นว่าสิ่งที่จะผลักดันให้อิหร่านเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วที่สุดก็คือ เยาวชนคนรุ่นใหม่ คนกลุ่มนี้ไม่เคยมีประสบการณ์ร่วมในการปฏิรูป ในสังคมอิหร่าน พากเขามาเริ่จกอยาตุลเลาะห์ โคมัยนี คนที่พากเขารู้จักก็คือลีโอดาร์โน เดอ คาบูโร พากเข้าขอบดู MTV มากกว่ารายการที่ว่ากับศาสนา วัยรุ่นในเตหะรานทุกวันนี้ไม่สนใจเรื่องการทำลายมหิดลวันละห้าครั้งอีกแล้ว เมื่อผนวกกับข้อมูลที่ว่าจำนวนคนอายุต่ำกว่า 30 ปีในอิหร่านมีมากถึง 30 ล้านคน หรือสองในสามของประชากรทั้งหมด อิหร่านเป็นหนึ่งในประเทศที่มีเด็กวัยรุ่นมากที่สุดในโลก และเด็กวัยรุ่นแบบทุกคนไฟแรงอย่างอุตสาหกรรมของประเทศไปทางน้ำที่อสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา ทำให้หลายฝ่ายเห็นต่างกันว่าปัญหาของเยาวชนคนรุ่นใหม่นี้เป็นเรื่องเร่งด่วนที่สุดของรัฐบาลชุดใหม่

ปัญหาที่กำลังทับถมอิหร่านทุกวันนี้ก็คือ ปัญหา baby boom คนที่จบการศึกษาในแต่ละปีที่จะต้องเข้าสู่ตลาดงานมีถึง 850,000 คน แต่ตลาดสามารถรองรับได้เพียง 300,000 คน สำหรับทุกช่วงอายุ และสำหรับคนที่โชคดีสามารถหางานทำได้ ก็จะพบว่าเงินรายได้นั้นไม่เพียงพอ กับค่าครอง

ชีพในแต่ละเดือนເຄົາເສີຍເລຍ ໃນມາຮັກສູງກົມື້ເພື່ອພອທີ່ຈະຮັບນັກສຶກສາໄດ້ເພີຍ 1 ໃນ 10 ຂອງຈຳນວນເດັກທີ່ສັມຄຣເຂົ້າເຮົ່າເຮົ່າ ດັນທຸ່ນສາວໃນວັນທີແຕ່ງງານໄດ້ຂອງອີ່ຫວ່ານຈຳນວນ 8 ລ້ານຄນໄມ່ມີປັນຍາທີ່ຈະແຕ່ງງານ ເພຣະກະວະຄ່າສິນສອດ ດ່າວໂຫຼດຊື່ພື້ນຖານສູງເກີນກວ່າທີ່ຈະຮັບພິດຂອບໃຫວ ນັກເສຣ່ວຍສູງສົດການຄວາມຮັບຮັບໃນອີກ 10 ປີ ຂ້າງໜ້າ ເສຣ່ວຍສູງຈີ່ອີ່ຫວ່ານຈະເປັນເໝື່ອນອິນເດີຍຫີ່ອບັງຄລາເກສ ທັ້ງນີ້ພຽງປ່ອງຫາປະກາກ²²

ດູ່ເໝື່ອນມີປັນຍາມາກມາຍທີ່ສະສ່ມຮອກການແກ້ໄຂຈາກຮູ້ບາລເທອນທີ່ສອງຂອງປະຮານາຮັບດີຄາເຕີມ ທີ່ນ່າອັນຕຽບກົດໆ ດັນທຸ່ນສາວຈຳນວນມາກເຫັນໄໝ້ໄໝ້ສາມາດເຂົ້າເຮົ່າເຮົ່າເຮົ່າມາຮັກສູງໄດ້ ໄມມີການທຳວັນທີ່ດ້ວຍຄວາມຄົງເກີບກດໄໝ້ພອໃຈສັຄນ ພວກເຂົາອາຈລຸກຂຶ້ນມາເປີ່ຍນແປລ່ງລົ້ມລ້າງຮະບອບເດີມ ກີບເປັນໄດ້

ອີ່ຫວ່ານເປັນດ້ວຍຢ່າງທີ່ນ່າສັນໃຈຂອງສັຄນທີ່ພຍາຍາມປຶດກັນອີ່ຫີພລຈາກຕະວັນຕົກມານານ ແຕ່ວັນນີ້ສິ່ງທີ່ເຮືອກວ່າໂລກາກິວດົມນີ້ໄດ້ທຳໃຫ້ປະຕູທີ່ເຄຍປຶດຕາຍແນ້ມເປີດອອກມາ ຄວາມເປີ່ຍນແປລ່ງທີ່ຈະເກີດຂຶ້ນຕ່ອໄປຂ້າງໜ້າຫລັງຈາກນີ້ ບນສະນາມຂອງກາຕ່ອສູ້ຮະຫວ່າງສິ່ງເກົ່າແລະສິ່ງໃໝ່ ບນເວທີຂອງກາຮ່ວງຊີງພື້ນທີ່ຮະຫວ່າງຝ່າຍ ອນຸຮັກໜີ້ແລະຝ່າຍປົງປົງ ຝ່າຍໄດ້ຈະມີໜີ້ ເປັນສິ່ງນ່າສັນໃຈທີ່ຄວາຕ້ອງຕິດຕາມໝາກັນຕ່ອໄປ

²² Wright, Robin, ເພີ່ງຂ້າງ, pp. 162 ແລະ pp. 276.

ล้อมกรอบ

นานาทัศนะต่อความทันสมัยของชาวอิหร่าน

ช่วงเวลาที่ทีมงานวิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประเทศอิหร่าน (พ.ศ. 2544) ได้มีโอกาสสัมภาษณ์คนจากต่างกลุ่มอาชีพ ต่างวัย ต่างเพศ ถึงทัศนคติที่มีต่อความทันสมัย คนเหล่านี้เรียกว่า ให้อิหร่านเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยมากแค่ไหน คำตอบที่ทีมงานได้รับล้วนแตกต่างหลากหลาย กันไป แต่โดยภาพรวมแล้วดูเหมือนอิหร่านกำลังก้าวเดินไปสู่ความเปลี่ยนแปลงของทศวรรษใหม่ อย่างช้าๆ และคนอิหร่านจำนวนมากก็พร้อมและรอดคอยความเปลี่ยนแปลง

① พ่อค้าขายพรมในตลาดเมืองเตหะราน กล่าวว่า “religion is enough” เขาเห็นว่าถึงเวลาที่อิหร่านจะเปิดตัวออกตัวต่อตับโลกภายนอกเสียที่ ถ้าเป็นอย่างนั้นตลาดการค้าพรมก็จะ ก้าวข้ามมากขึ้น และเศรษฐกิจของประเทศก็คงจะก้าวหน้าได้ชิ้นกว่านี้

② นักประวัติศาสตร์ของเมืองกูม เมืองที่ผลิตนักการศناسนาของอิหร่าน กล่าวว่า สองทศวรรษแรกหลังการปฏิวัติ คือ ช่วงเวลาของสงครามและการพยายามแก้ไขปัญหาจากชาติที่แทบจะไม่มีอะไรเลย แต่พอถึงช่วงเวลาสี่ปีแรกของค่าเตมี ปัญหาต่างๆ ได้ถูกแก้ไขไปมากแล้ว รัฐบาลของเขามีการพยายามที่จะปฏิรูปสังคมใหม่เช่นมา เมื่อต้องว่าประชาชนคิดอย่างไรกับการที่ประธานาธิบดี ค่าเตมีกำลังนำประเทศไปสู่การปฏิรูป ไปสู่ความทันสมัย นักประวัติศาสตร์ท่านนี้บอกว่า ทุกวันนี้โครงสร้างว่ากรอบหลักของโลกอยู่ที่อเมริกา โลกวิรัตน์หรือการถูกทำให้เป็นอเมริกา การถูกบังคับให้เดินตามวัฒนธรรมกรอบหลักเป็นเรื่องที่ยากจะดำเนิน แต่ประชาชนก็เข้าใจช่วยรัฐบาลและเชื่อว่า รัฐบาล

ค่าเตมีจะนำประเทศไปสู่การปฏิรูปอย่างไม่สูญเสียคุณค่าของอิสลาม

③ นายอิด เด็กผู้หญิงอายุ 17 ปีที่เมืองชีราส กล่าวถึงอิหร่านกับการเปิดตัวเองไปสู่โลกภายนอกว่า เขอต้องการใช้อินเตอร์เน็ต ต้องการอ่านนิตยสารต่างประเทศ และอยากรู้เรื่องโลกภายนอก นายอิดเป็นคนรุ่นใหม่ที่เลือกค่าเตมี เพราะนิยมที่จะปฏิรูปประเทศของเขานิยม ติดต่อกับประเทศอื่นๆ นายอิดเป็นเด็กผู้หญิงอิหร่านที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นตัวแทนของเด็กรุ่นใหม่ ที่ต้องการความเปลี่ยนแปลงและเชื่อมั่นว่าความเป็นผู้หญิงในสังคมอิหร่านนั้นไม่ได้ถูกปิดกันโอกาสพวกรเอามีการศึกษา และเชื่อว่าผู้หญิงนั้น มีศักยภาพมากกว่าผู้ชาย เป็นเจ้านายผู้ชายได้ในสังคมนี้

④ คนขับแท็กซี่ในเตหะราน กล่าวว่า สถานการณ์ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจของอิหร่านในปัจจุบันนี้ถือว่าดีขึ้นมากแล้ว เขายกตัวว่า 22 ปีหลังการปฏิวัติอิล萨ม อิหร่านได้พัฒนาประเทศมาได้มาก เท่าที่เป็นอยู่นี้ก็ถือว่ามากเพียงพอแล้ว แต่ยังต้องลงบ้าบัดดี้ช่วงทำสังคม กับอิรัก สมัยก่อนนี้อิหร่านมีเพียงแค่น้ำมันกับแก๊ส ตอนนี้อิหร่านผลิตที่วีของตัวเองได้ ผลิตรถได้มี

การร่วมลงทุนกับนักธุรกิจต่างชาติ เกาหลี ถูปุน แรมอิหร่านก์มีทรัพยากรไม่น้อย เขาต้องการให้ อิหร่านเป็นไปเช่นที่เป็นอยู่อย่างนี้ เพียงแต่ให้รัฐบาลรักษาสัญญาที่ให้ไว้ว่าจะพัฒนาประเทศ ทำให้ เศรษฐกิจดีขึ้นกว่านี้

© ไกด์คนหนึ่งทำงานให้กับบริษัททัวร์ของรัฐบาลที่เมืองอิสฟาหาน อายุ 57 ปี ผ่าน ชีวิตทั้งสามช่วงคือ ช่วงเวลาของเสรีภาพในสมัยพระเจ้าชาห์แห่งอิหร่าน ผ่านช่วงเวลาของการปฏิวัติ และเมื่อวิดอยู่ในช่วงปัจจุบันที่อิหร่านกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่การปฏิรูป เขากล่าวถึงความแตกต่าง ระหว่างยุคสมัยพระเจ้าชาห์กับสมัยปฏิวัติว่า เป็นธรรมชาติในทุกสังคมยอมจะมีคนกลุ่มนี้ที่มี ความสุข ในขณะที่คนอีกกลุ่มนี้ไม่มีความสุข ในสมัยชาห์ โครงสร้างสังคมประกอบด้วยคนสาม กลุ่มคือ ชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่าง สมัยปัจจุบันก็เช่นกัน มีคนสามกลุ่มเหมือนกัน แต่ซึ่งว่า ของคนชั้นกลางกับชั้นล่างนั้นห่างกันไม่มาก และซึ่งว่าของคนชั้นกลางกับคนชั้นสูงก็ห่างกันไม่มาก เช่นกัน ไม่เหมือนกับในยุคสมัยของชาห์ พูดอีกอย่างก็คือ ความแตกต่างเรื่องชนชั้นมีน้อยกว่า ซึ่งถือ เป็นสิ่งที่ดีที่การปฏิวัตินำมาให้สังคมอิหร่าน นอกจากนี้ในสมัยของชาห์ สังคมอิหร่านมีสุรามากมาย ใส่เกณฑ์มีมาก สมัยนี้ไม่มีทั้งสุราและไสเกนี (ในทางกฎหมาย) นี่คือความแตกต่างที่เขามองเห็น แม้กระทั้งคำว่า “เสรีภาพ” ในสมัยชาห์และสมัยปฏิวัติก็มีความหมายที่แตกต่างกันไป ความหมายของเสรีภาพที่ในปัจจุบันกำลังเป็นที่พูดถึงกันอย่างมากนั้น ไม่ได้มายความว่าทุกคน สามารถดื่มสุราได้ เล่นการพนันได้อย่างเสรี เพราะเราเป็นประเทศอิสลาม ในความหมายของรัฐ อิสลาม คือ สิงได้ก็ตามที่ขัดต่อหลักอิสลามก็ต้องห้าม สิงได้ที่สร้างความเสียหายให้กับสังคมก็ ต้องห้าม ความหมายของเสรีภาพไม่ใช่ หมายถึงเสรีภาพในการดื่มสุรา แต่คือเสรีภาพในการลงทุน เสรีภาพของสื่อมวลชนที่จะพูดความจริง

(บัน, ล่าง) ความทันสมัย ขั้นหมายถึงความเปลี่ยนแปลงในสถานภาพของผู้หญิงอิหร่าน การออกมารажงานนอกบ้าน และมีโอกาสได้ทำงานประเภทที่สมัยก่อนไม่เคยเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้

เข้ามามีส่วนร่วม เริ่มมีปรากฏให้เห็นมากขึ้น

ในกรุงเตหะรานทุกวันนี้ นิทรรศการแสดงงานทางศิลปะเริ่มปรากฏมากขึ้นและมีผู้คนสนใจเข้าชมเป็นจำนวนมากไม่น้อย แต่ขณะเดียวกันอิหร่านก็ยังคงไม่สามารถเปิดกว้างงานศิลปะที่มีภาพผู้หญิงได้มากนัก

สังคมอิหร่านเริ่มผ่อนคลายมากขึ้น ดังเห็นได้จากตามแพงหนังสือที่มีนิตยสารหลากหลายประเภทเพื่อตอบสนองคนหลายกลุ่ม หากเป็นสมัยก่อน ระบบการเข็นเชอร์ที่เข้มงวดทำให้มีนิตยสารเพียงไม่กี่เล่มที่สามารถอยู่รอดได้

ครอบครัวชาวบัคเตเรียที่ใช้ชีวิตเร่ร่อนอยู่ตามหุบเขาทางภาคใต้ของอิหร่านกล่าวว่า พากเข้าไม่ต้องการชีวิตทันสมัย เปี่ยมล้นไปด้วยแสงสี เพราะสำหรับชนเผ่าเร่ร่อนแล้ว เต็นท์ก็คือบ้านและทุกหน้าคือแหล่งทำมาหากิน อิหร่านเป็นหนึ่งในประเทศที่มีเด็กวัยรุ่นมากที่สุดในโลก น่าจับตามองว่าเยาวชนคนรุ่นใหม่เหล่านี้

ผลักดันให้สังคมอิหร่านเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างรวดเร็วแค่ไหน

ສັງຄມອີ່ຫວ່ານທຸກວັນນີ້ຍັງຄມເປັນສັງຄມທີ່ມີກາຣແຍກເພີຍປ່ອຢ່າງຫັດເຈນ ຜູ້ທີ່ມີງຈະດູກຈັດທີ່ນັ້ນ
ໄວ້ໃນສ່ວນທ້າຍຂອງຮາມເມັລີ

บทที่ 8

พรอมเปอร์เซีย

การเดินทางของลวดลายอันวิจิตร

ຈັກຮັດນົກ ກັງວາພ

ก่อนหน้านี้ สุเมยเยห์ ชิดดีก เป็นเพียงลูกมือช่วยแม่ของครอบครัวตั้งแต่เด็ก ๆ กระทั่งอายุครบ 16 ในปีนี้ เด็กสาวจึงได้ทบทวนผืนแกรกในชีวิตของตัวเอง

ເຫັນເດືອກັບສຕຣີຂາວອີ່ງຮ່ານຄົນເກີ່ນ ສຸມຍະເໝ່າຮ່ວມຜັກລຸມຜົມເຮືອບຮ້ອຍ ໂພລັ້ນເພີ່ງໃບໜ້າ
ຂາວເນີຍນປະດັບດ້າຍດວງຕາກລມໂຕຄວັບ ເຊື້ອກາລັງນັ້ນອູ້ໜ້າກີ່ທົກພຽງ ລັກຂະນະເປັນກວບໂຄງໄນ້
ສີເໜີ່ຢືມ ດ້າຍຍືນຄູກຂຶ້ນລົງມາເປັນແຜສີຂາວ ສອນມື້ອອງເດີກສາວງ່ວນອູ້ກັບກວດເຊີ້ງດ້າຍໜ່າກສີມາຜູກ
ຂມວດເປັນປົມບົນດ້າຍຍືນເໜືອແນວດ້າຍຂວາງ ແລ້ວໃໝ່ມີດຕັດປລາຍດ້າຍອອກ ທ່າເຫັນນີ້ຈະແລ້ວຈະແລ້ວ
ອ່າງຄລ່ອງແຄລ່ວ

พร้อมผืนแรกของเด็กสาวมีขนาดกว้าง 1 เมตร ยาว 1 เมตรครึ่ง สูมัยยะห์ใช้เวลาทอมาแล้ว 9 เดือนก็ยังไม่แล้วเสร็จ บางตำราบอกว่าพร้อมเปอร์เชียคุณภาพปานกลางจะมีจำนวนปม 30-50 ปม ต่อพื้นที่ 1 ตารางเซนติเมตร หากนับตามมาตรฐานนี้ หมายความว่าสูมัยยะห์ต้องผูกปมไม่ต่ำกว่า 45,000 ปม ปมแต่ละปมที่เชือกูก็คือ จุดสีเล็ก ๆ ที่จะค่อย ๆ ประกอบกันขึ้นเป็นลวดลายอันวิจิตร แห่งผืนพร้อม เช่นเดียวกับที่สูมัยยะห์คืออีกคนหนึ่งในบรรดาคนอิหร่านรุ่นแล้วรุ่นเล่า ผู้สืบสานงานทอพร้อมเปอร์เชียจากยุคต้นมาจนปัจจุบัน

พรอมเปอร์เชียถือกำเนิดขึ้นตั้งแต่ประเทศไทยหรือร้านยังคงเป็นสถานเจ้ากรเปอร์เชียโบราณที่ยังใหญ่ มั่งคั่ง ทั้งทรัพย์สินและวัฒนธรรม ผ่านพัฒนาการเป็นเวลาภารานาน จนถึงทุกวันนี้ไม่มีใครปฏิเสธแล้วว่า พรอมเปอร์เชียได้ก้าวไปไกลกว่าเป็นแค่สุดปูพื้น สรุขوبเขตของศิลป์ที่ได้รับการยอมรับไปทั่วโลก จากคุณภาพอันยอดเยี่ยม จากลวดลายประณีตละเอียดอ่อนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เราก็สามารถพบรอมเปอร์เชียผืนเก่าแก่ถูกจัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์ทางศิลปะของหลายประเทศ พรอมเปอร์เชียยังเป็นสินค้าอุตสาหกรรมที่ทำรายได้เข้าประเทศไทยร้านจำนวนมหาศาลตลอดมา ที่สำคัญก็คือ พรอมเปอร์เชียผูกพันลึกซึ้งกับชีวิตของชาวอิหร่านอย่างแยกไม่ออก นับแต่เกิดจนตาย กิจกรรมแบบทุกอย่างของคนอิหร่านล้วนกระทำบนผืนพรอม ทั้งยามกิน ยามนอน ทำงาน ไปเที่ยว พักผ่อน แม้กระทั่งพิธีกรรมทางศาสนา

คณะของเราระดับเดินทางไปสู่ประเทศอิหร่านช่วงกลางเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2544 มีเป้าหมายเริ่มต้นที่กรุงเตหะราน เมืองหลวงที่ตั้งอยู่เกือบทางเหนือสุดของประเทศ ใช้เวลากว่า 20 วันเดินทางลงใต้ ผ่านเมืองกุม คาชาน กัมชาร์ อิสฟายาน ถึงเมืองชีราส รวมระยะทางมากกว่า 1,000 กิโลเมตร

ประสบการณ์ตลอดการเดินทางช่วยยืนยันให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพรมเปอร์เซียกับคนอิหร่าน เรากับพรมเปอร์เซียแบบทุกสถานที่ ในรังกัดติร์อันโอบาร์ที่บัดนีกาลัยเป็นพิพิธภัณฑ์ บุลัดด้วยพรมเปอร์เซียลวดลายละเอียด ไม่ว่าในมัสยิด ในโรงเรมหรูหรับ้านหลังใหญ่ของคนมีฐานะ บ้านคนที่ไป กระหั่นในกระใจมนเเเร่ร่อนในเดนกันดารที่เรามีโอกาสไปเยือน ล้วนมีพรมปูรองพื้น เช่นเดียวกัน ตลาดหรือบาزارทุกแห่งมีย่านขายพรม ที่ซึ่งผืนพรมทุกขนาดเรียงซ่อนกันเป็นกองพะเนิน หรือแขวนโชว์เรียงรายบนผนัง รอลูกค้ามาเลือกสรร วันหยุดสุดสัปดาห์ที่คนอิหร่านนิยมไปเที่ยวปีกนิคตามสวน สาธารณะ แต่ละครอบครัวก็หอบม้านพรมไปปูรองนั่ง หรือแม้ในภาคยนต์อิหร่าน เมื่อผู้ชายเปิดกระโปรงท้ายรถยนต์ยังเห็นว่ามีพรมปูรองพื้นอยู่ในนั้น

ช่วงแรกของการเดินทาง เราเคยขอคำแนะนำจากชาวอิหร่านที่รู้จักกันว่า พอจะตามข้อมูลเรื่องพรมกับใครได้บ้าง เข้าตอบว่าตามใครก็ได้ คนอิหร่านรู้เรื่องพรมเปอร์เซียอย่างแตกฉานกันทุกคน

1.

รถของเราวิ่งอยู่บนถนนที่ฟุ่มตรงไปสู่เทือกเขาชาโกรสันสูงตระหง่าน แม้ขณะนั้นอยู่ในช่วงปลายเดือนมิถุนายน กำลังจะเข้าสู่ฤดูร้อนของประเทศไทยอิหร่าน ทว่าบนยอดเขาแต่ละลูกยังมีหิมะสีขาวปกคลุม เป็นลายพร้อยตัดกับสีเข้มของดินหิน เทือกเขาชาโกรสทอตัวยาวเหยียดจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือสู่ตะวันออกเฉียงใต้ ข้ามแนวสันเข้าไปก็จะเข้าเขตเมืองชาหิริคอร์ดอันเป็นจุดหมายของเรา

วันนั้นคณะของเราเข้ารถและจ้างไกด์ชาวอิหร่านจากอิสฟายาน-เมืองสำคัญทางตอนกลางของประเทศ บุกสู่ชาหิริคอร์ดที่อยู่ห่างไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้เป็นระยะทางประมาณ 90 กิโลเมตร เพื่อตามหาชนเผ่าบัคเดรีย ซึ่งอยู่ระหว่างอพยพมาตั้งกระใจมเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่แอบนี้

รถใต้ระดับความสูงของถนนขึ้นไปบนภูเขา จนถึงบริเวณที่มีกระใจตั้งเรียงรายอยู่ตามไหล่เขา เมื่อลงจากรถ เราลงหันคนต้อนผู้นั่งแกะเดินเป็นรายๆ เหียดในหุบเขาเบื้องล่าง ไกด์พาราเดินไปทางกระใจหนึ่ง ใกล้ๆ กันมีหั้งแพะแกะบีบรวมกลุ่มหลายตัว บางตัวนอนผึ้งแผลดอย่างสบายนารมณ์ พากเราหลบเดดจัดจ้าเข้าไปนั่งในกระใจเด็กๆ เข้ามาดูด้วยความสนใจ ผู้หญิงนำน้ำชาสีเข้มมาเลี้ยง เจ้าของกระใจเป็นชายวัยกลางคน ค่อนข้างท้วม ไว้หนวด บุคลิกกระชับกระเฉง พูดเสียงดังและรัวเร็ว พลอยทำให้ผู้ฟังคึกคักตามไปด้วย

ชาวบ้านเดริยมีภาษาพูดของตัวเอง แต่ส่วนใหญ่พูดภาษาفارซีได้ ลั่มซึ่งเป็นนักเรียนไทยในอิหร่านแปลคำพูดเจ้าของกระโ恼ให้เราฟังว่า กระโ恼หลังหนึ่งอยู่อาศัยหนึ่งครอบครัว แต่ละกระโ恼ในละแวกนี้ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน และเคลื่อนย้ายไปด้วยกันเป็นกลุ่มบันเด็นทางที่ใช้มาทุกปี เพื่อต้อนรับแพะแกะไปตามแหล่งที่มีหญ้า嫩草สมบูรณ์

ชาวบักเตรี่จะทอพรมซึ่งถูห้าว เพราะแพะแกะไม่ได้ออกไปสูทุ่งหญ้า พากผู้หญิงจึงมีเวลาว่างมาทอพรม โดยนำขนแกะที่ตัดแล้วมาตีให้ฟู นำไปปั้นเป็นเส้นด้าย ย้อมสีเคมีผสมเปลือกไม้บางชนิดเพื่อให้สีคงทน แล้วนำด้ายไปทอ กีทอพรมของชาวบักเตรี่เป็นเช่นเดียวกับกีของชนเผ่าอื่น ๆ คือ เป็นกีตามแนวนอน วางรากกับพื้น ส่วนกีทอพรมของคนในเมืองเป็นกีตามแนวตั้ง

แม่ทุกวันนี้ไดอกก้าวสู่ยุคคอมพิวเตอร์ แต่ก็ยังคงมีชนเผ่าร่วมเช่นเดียวกับบังคับเครื่องยึด หลายกลุ่ม เช่น เผ่ากชกย บากูจิส ลูร์ เติร์กمان และเผ่าเคริร์ด กระจัดกระจาดอยู่ทุกส่วนของ ประเทศ พากเข้ายังใช้ชีวิตอยู่ไม่เป็นที่ แต่ละปีจะต้องอพยพไปตามแหล่งที่มีอาหารสำหรับผู้สัตว์ บางเผ่าอาจใช้รถยนต์หรือรถบรรทุกบ้างแล้ว แต่หลายกลุ่มยังคงเดินเท้าและใช้ม้าลายในการขน สัมภาระ ถึงที่ก็ปักหลักการกระใจ ใช้ชีวิตเรียบง่าย ก่อไฟจากไม้ฟืนเพื่อทำอาหาร รูปแบบเช่นนี้คง แทบไม่แตกต่างจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของบรรพบุรุษชาวอิหร่านเท่าไหร่นัก

กว่า 2,000 ปีมาแล้วที่ชาวอารยันกลุ่มแรก ๆ อยพยพเข้ามาสู่ที่ราบสูงอิหร่าน อาณาจักรเยอรมันจัดในฤดูหนาวทำให้ภายในกระโจมหรือที่พักจำเป็นต้องมีวัสดุอบอุ่นปูรองพื้น นักวิชาการบางคนเชื่อว่าจากเดิมที่เป็นเพียงผืนหนังแกะ เนื่องจากแกะเป็นสัตว์เลี้ยงดังเดิมของถิ่นนี้ พากเขาได้เรียนรู้การห่อพรอมจากด้วยที่ปั้นจากขันแกะ ต่อมาก่ออยู่ ๆ พัฒนาทักษะด้านการห่อ ลดด้วย และสีสัน พร้อมกับที่ชนเผ่าเรื่อง บางส่วนเริ่มตั้งถิ่นฐาน สร้างบ้านเรือนเป็นหลังๆ กระทั่งพรอม เปอร์เซียได้รับความนิยมเข้าอย่างแพร่หลายในที่สุด

ทว่าเนื่องจากพรอมเปอร์เซียส่วนใหญ่ที่จากด้วยขนสัตว์หรือไผ่ฝ่ายซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติที่ผู้เป็นอยู่ไปตามกาลเวลา จึงไม่มีพรอมเปอร์เซียยุคแรกเหลือให้เห็น ทำให้ไม่มีหลักฐานระบุได้แน่ชัดว่าพรอมเปอร์เซียถือกำเนิดขึ้นในช่วงเวลาใด

กระทั้ง ค.ศ. 1949 กลุ่มนักโบราณคดีชาวรัสเซียได้ขุดพบพระมณีหินหนึ่งจากหลุมศพได้ดินน้ำแข็งในหุบเขาพาซิลิก (Pazyryk) เขตไซบีเรีย ประเทศรัสเซีย ต่อมามันถูกตั้งชื่อว่าพระพากซิลิกตามสถานที่ที่พบ การทดสอบโดยรังสีคิวาร์บอน 14 แสดงผลว่ามันเป็นพระที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในโลกเท่าที่ถูกค้นพบ เพราะถูกทิ้งในช่วง 500 ปีก่อนคริสตกาล แต่ที่สำคัญคือลวดลายบนผืนพระ ไม่ว่าลายม้า ගව หรือลวดลายเรขาคณิต ล้วนเป็นรูปแบบเดียวกับรูปปั้นที่ประดับประดาตามโครงสร้างสถาปัตยกรรมของพระราชวังเบอร์ซิ่วไลส์ พระราชวังนี้สร้างในสมัยอาร์คิมีนิด-ราชวงศ์ แรกที่ปักครองอาณาจักรเบอร์เซียเมื่อ 500 ปีก่อนคริสตกาล หลักฐานเหล่านี้บ่งชี้ว่า พระมณีหินนี้เป็นพระเบอร์เซีย และการทอพรมถือกำเนิดในอิหร่าน ไม่ต่างกัน 2,500 ปีมาแล้ว

พรมพาชีลิกมีขนาด 1.83×2 เมตร โคนสีเหลืองและส้ม มีจำนวน 36 ปม ในพื้นที่ 1 ตารางเซนติเมตร เราได้เห็นพรมพาชีลิกจำลองที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์พรมแห่งอิหร่าน (Carpet Museum of Iran) ที่กรุงเตหะราน

ในหนังสือนำเที่ยวประเทศอิหร่านทุกเล่ม ไม่ว่าเขียนโดยชาวตะวันตกหรือชาวอิหร่านเอง ล้วนแนะนำพิพิธภัณฑ์พรมแห่งอิหร่านว่าเป็นสถานที่ที่ทุกคนไม่ควรพลาด เพราะพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ รวบรวมพรมペอร์เซียที่มีคุณค่าทางศิลปะตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ 16 จนถึงปัจจุบัน กว่า 200 ผืน ทั้งยัง จัดแสดงวัสดุ อุปกรณ์ และให้ความรู้เกี่ยวกับการทำพรมอย่างละเอียด

2.

พิพิธภัณฑ์พรมแห่งอิหร่านตั้งอยู่ในย่านกลางกรุงเตหะราน คณานุของเราไปเที่ยวที่นั่นตั้งแต่ มาถึงอิหร่านได้สัปดาห์แรก

ตัวอาคารพิพิธภัณฑ์รูปทรงทันสมัย สีขาวสะอาดตาท่ามกลางสนามหญ้าและแมกไม้สีเขียว ภายในอาคารตกแต่งแบบสมัยใหม่ ไปร่วงโล่งเป็นระเบียบ พรมペอร์เซียหลายขนาด ตั้งแต่ผืนเล็ก จนถึงใหญ่โตมให้พ้า ประดับอยู่บนผนังและแผงบอร์ดจัดแสดง รวมทั้งปูดับบนแท่นยกพื้นเรียงราย ตลอดแนวทางเดิน สีสันและลวดลายแต่ละผืนล้วนตาอยู่ในแสงไฟสปอร์ตไลท์ที่ส่องต้อง

วิทยากรนำชมเป็นสตรี ชื่อ ชาห์โร รอห์ต เป็นคนพูดจากล่องแคล่งและมีความรู้เรื่องพรม เป็นอย่างดี อันดับแรกเรอพาราไปดูเครื่องไม้เครื่องมือ และอธิบายขั้นตอนต่าง ๆ ของการทำพรม

เราได้รู้ว่าด้วยที่ใช้หอพรมทำจากวัสดุสามประเภท ด้วยขนสัตว์มีคุณภาพดีที่สุด ด้วยปั่นจาก ไยฝ้าย มีรากต่ำกว่า แต่หอง่ายกว่า ส่วนพรมที่จากเส้นไหมมักใช้แวนประดับตกแต่ง

“ขนสัตว์ที่ใช้หอพรมก็มีหลายชนิด พรมเมื่องส่วนใหญ่ที่จากขนแกะ พากชันเผ่าอาจใช้ขน แพะ หรือขนอูฐซึ่งแข็งกว่าขนแกะ หรือแม้แต่ขนแกะด้วยกันก็มีคุณสมบัติแตกต่างกัน ขนลูกแกะจะ ให้เส้นใยที่นุ่มและละเอียดกว่าแกะโดยเด็ดขาด ขนแต่ละส่วนบนร่างกายของแกะตัวเดียว กันก็ไม่ เมื่อนกัน หรือขนแกะจากต่างพื้นที่ เช่นแกะจากอาเซอร์ไบจัน ก็ให้ขนที่มีคุณภาพต่างจากขนแกะ เมืองโคราชาน ปัจจัยเหล่านี้ทำให้สามารถบอกได้ว่าพรมผืนนี้ที่มาจากที่ไหน”

ด้วยที่ปั่นเป็นเส้นแล้วจะถูกน้ำไปปั้นสี ในสมัยก่อนสีย้อมทำจากวัสดุธรรมชาติ เช่น สีน้ำเงินได้จากคราม สีแดงได้จากราไกไม้บางชนิด หรือจากแมลงชนิดหนึ่งที่อาศัยอยู่ในลำต้นไม้ สีเหลือง มาจากหญ้าฝรั่น ผู้ย้อมต้องน้ำวัสดุเหล่านี้มาบด ต้ม กระหั่งให้สีออกมาก ทว่าปัจจุบันคนนิยมใช้สีเคมี เพราะหาซื้อง่าย ใช้สะดวก แต่ความคงทนของสีไม่เท่าสีธรรมชาติ พรมเมื่องทุกวันนี้ที่จากด้วย ย้อมสีเคมีเกือบหมดแล้ว ชนเผ่าบางกลุ่มยังคงใช้สีธรรมชาติอยู่ แต่บางกลุ่มก็ใช้สีเคมีผสมเปลือกไม้ เพื่อให้สีมีความคงทน

จะห่อพาราไปปั้งกีที่มีผู้ชายกำลังนั่งสาหิตรีทอพรมอยู่ เชือกอิบายว่า

“พรมประกอบด้วยด้ายเส้นยืน (wrap) กับด้ายขาว (weft) ผู้ทอจะนำด้ายสีต่าง ๆ มาผูกปมนด้ายยืน เรียงไปหนึ่งแนวด้ายขาว ตามลวดลายที่ออกแบบไว้”

เชือขี้ให้เราดูแผ่นพับไม้ขนาดกว้างยาวประมาณหนังสือใบลานของไทย วางที่ชั้นวางบันกี ใกล้ผู้ทอ แต่ละหน้าจะประกอบด้วยชิ้นที่เป็นช่องตารางเล็กๆ ละเอียด ลงสีวดเป็นลวดลายเครื่องเสามีลักษณะ ประดับด้วยใบและดอกไม้ งดงามอ่อนช้อยเหมือนกับลายที่ปรากฏอยู่บนผืนพรม

ปมที่ใช้ทอพรมเปอร์เซียมีสองชนิด คือ ปมตุรกี (Turkish knot) เป็นปมแบบสมมาตร (Symmetrical knot) เรียกอีกชื่อว่า Ghordes knot โดยให้ปลายเส้นด้ายที่ผูกปมโผล่อกมาตรงกันระหว่างด้ายยืนสองเส้นที่มันพันรอบอยู่ ส่วนปมเปอร์เซีย (Persian knot) หรือ Senneh knot เป็นปมแบบไม่สมมาตร (Asymmetrical knot) ผูกโดยสอดด้ายเข้าด้านหลังด้ายยืนเส้นหนึ่ง แล้วม้วนเข้ากับด้ายยืนเส้นถัดไป (ดูภาพประกอบ)

พรมที่หอด้วยปมตุรกีส่วนใหญ่มาจากทางภาคตะวันตกของประเทศอิหร่าน เช่น จากแคว้นอาร์เซอร์ไบจัน ขณะที่ปมเปอร์เซียมีผู้ใช้ทอพรมเพร่หลายกว่า พรมจากเมืองอาراك เคอร์มาน อิสฟahan และกุม ล้วนหอด้วยปมเปอร์เซีย

จะหอกรล่าวว่า พรมยิ่งมีจำนวนปมมากเท่าไหร่ยิ่งมีคุณภาพดี เพราะมันแสดงถึงความละเอียดและความแน่นหนาของพรม fine ตัวพรมบางเล่มระบุว่า พรมทั่ว ๆ ไปมีจำนวน 30 ปม ขึ้นไปต่อ 1 ตารางเซนติเมตร พรมคุณภาพปานกลางมี 30 ถึง 50 ปมต่อ 1 ตารางเซนติเมตร พรมคุณภาพดีมี 50 ปมขึ้นไปใน 1 ตารางเซนติเมตร และพรมในระดับคุณภาพยอดเยี่ยมที่มีราคาสูงมากอาจมี 500 ปมขึ้นไป ใน 1 ตารางเซนติเมตร

เมื่อเราเดินดูพรมที่จัดแสดง เห็นบนป้ายระบุคุณสมบัติของพรมแต่ละผืน หน่วยที่บอกจำนวนปม เรียกว่า รัดจ์ (Radj) จะห่ออิบายว่าเป็นหน่วยวัดของอิหร่าน หมายถึงจำนวนปมต่อแนวยาว 7 หรือ 6.5 เซนติเมตร ขึ้นอยู่กับแต่ละผืนที่หือแต่ละเมือง เช่นพรมที่มี 50 รัดจ์ หมายถึงมี 50 ปมในความยาว 7 หรือ 6.5 เซนติเมตร

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ร่วมพรมผืนสำคัญที่หอจากทั่วประเทศอิหร่าน ทั้งจากเตหะราน อาเซอร์ไบจัน เคิร์ดิสถาน คาชาน อาراك โคราชาน อิสฟahan เคอร์มาน และพรมจากชนเผ่าต่าง ๆ

พ ragazziได้เห็นลวดลายอันหลากหลายของพรมเปอร์เซีย และเพราพรมกีเหมือนกับผ้าทอ ลวดลายบนพรมได้รับการสืบทอดและพัฒนาโดยผู้ทอรุ่นแล้วรุ่นเล่า ผืนพรมจึงกล้ายเป็นพื้นที่แสดงตัวตน ทัศนคติ วิถีชีวิต และความทรงจำของคนอิหร่านด้วย

เนื้อคื่นได ลวดลายพรมที่ดงมอ่อนช้อย ประดับดอกดงละอิยดอ่อนสลับชับช้อน บ่งบอกว่าชาวอิหร่านมีเชื้อเป็นกลุ่มนที่ป้าเลื่อนหมายกร้าน แต่มีความสามารถทางศิลปะและมีรสนิยมสูงชีวิต พรมลายดอกไม่ใบไม้ เก้าไม้เลือย แสดงว่าชาวอิหร่านเป็นผู้มีใจรักธรรมชาติ สีเขียวของพืช

พร้อมดังที่สวนเปอร์เซียมีเชือกเสียงไปทั่วโลก พร้อมลายล่าสัตว์ก็จำลองเหตุการณ์ที่บรรดาชาห์และขุนนางในยุคต่าง ๆ นิยมจัดขับวนออกไปล่าสัตว์ ทั้งยังแสดงถึงชนิดพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ของอิหร่าน ยังมีพร้อมลดลายคล้ายภาพหาด แสดงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์หรือความเชื่อทางศาสนา หรือพร้อมที่มีเจ้ารีกอักษร ข้อความจากคัมภีร์อัลกุรอานบ่งบอกถึงอิทธิพลของศาสนาอิสลามที่มีต่อจิตใจของคนอิหร่าน

พร้อมของแต่ละชนเผ่าก็มีเอกลักษณ์ของตัวเอง เช่นพร้อมของเผ่าบ้าลูจิสจะมีสีเข้ม ส่วนใหญ่สีแดงเข้ม เพราะพากษาเชื่อว่าสีแดงเป็นสัญลักษณ์ของสุขภาพ ความมีชีวิตชีวา แต่บางคนกล่าวว่า เพราะชนเผ่าบ้าลูจิสอาศัยอยู่ในทะเลทราย จึงແບงไม่มีสีเขียวหรือสีอื่น ๆ ให้เห็น ขณะเผ่าก็ซักกัย เคลื่อนย้ายระหว่างภูเขาและที่ราบ ได้เห็นทุ่งหญ้าและธารน้ำ พร้อมของเผ่านี้จึงมีสีสดใสหลากสี

พร้อมของชนเผ่าอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า เกบเบ้ (Gabbeh) ทอโดยเผ่าก็ซักกัย มีลักษณะพิเศษคือ หนาและนุ่มกว่าพร้อมทั่วไป เพราะทอด้วยปมขนาดใหญ่ เสนห์ของมันอยู่ที่สีสันอันอ่อนหวาน และลดลายที่จำลองชีวิตของชนเผ่า เช่น คนขี้ม้า คนเต้นรำรอบกองไฟ ฯลฯ หรือภาพสัตว์เลี้ยง ซึ่งมีทั้งแกะ แพะ ม้า ลา สุนัข อยู่ในทุ่งหญ้าสีเขียว รวมทั้งภาพภูเขา ท้องฟ้า ก้อนเมฆ สายน้ำ ต้นไม้แห่งกิ่งก้าน ภาพเหล่านี้เป็นลายเส้นง่าย ๆ แต่น่ารัก ชวนให้นึกถึงภาพประกอบนิทานสำหรับเด็ก

เราสามว่าพร้อมของแต่ละเมืองมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองหรือไม่ ชะห์รอตอบว่า
“ในสมัยก่อนเป็นแบบนั้น แต่ในปัจจุบันเมื่อการคมนาคมขนส่งพัฒนาขึ้น แต่ละห้องถินมีการแลกเปลี่ยนลดลายกัน โครงการนี้ว่าพร้อมลายได้สวย ขายดี ก็นำลายนั้นไปทอพร้อมของตัวเองบ้าง”

ชะห์รอเห็นว่าปราภการณ์เช่นนี้ไม่ใช่เรื่องที่ดี เพราะพร้อมแต่ละห้องที่ควรจะรักษาเอกลักษณ์และลดลายเฉพาะของตนเอาไว้ เขายกถ่าวเพิ่มเติมว่า

“อย่างไรก็ตามพร้อมเปอร์เซียได้รับการยอมรับไปทั่วโลก แม้ภายในประเทศ เช่น จีน จีนเดีย ปากีสถาน ได้ลองเลียนแบบลดลายของพรอมเปอร์เซีย แล้วขายสู่ห้องตลาดในราคาก่ากว่าแต่คุณภาพก็สู้พรอมเปอร์เซียไม่ได้”

หลังจากได้เดินดูพร้อมในพิพิธภัณฑ์ที่เมืองสบบแล้ว ต่อไปเราจะเปลี่ยนบรรยากาศไปเดินย่านขายพรอมในบาร์ชาร์ที่ผู้คนพลุกพล่าน เดี๋มไปด้วยชีวิตชีวากันบ้าง

3.

ถนนที่มุ่งสู่เมืองบาร์ชาร์หรือตลาดใหญ่กลางกรุงเทพมหานครมีสภาพจราจรคับคั่งจนไม่ผิดจากเมืองใหญ่ของประเทศอื่น รถแท็กซี่ที่เรานั่งตกลอยู่กลางวงล้อมันแน่นหนาของถนนที่แออัดกันอยู่ ขบวนรถทั้งหมดเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างช้า ๆ ครั้นไก่เสียโซยเข้ามาผ่านหน้าต่างรถที่ไม่ได้ปิด

กระจาก เสียงแต่รรถดังขึ้นตรงโน้นตรงนี้เป็นระยะ ลงรถได้เราจึงเดินฝ่าแดดร้อนจนแสบผิวตรงทางเท้าไปยังทางลงบาร์ชาร์

เพราะมีหลังคาคลุมภายในบาร์ชาร์จึงมีด้วยกันว่ากลางแจ้ง ทางเดินที่มีคนเดิน พลุกพล่านไม่ขาดสายถูกขวางด้วยร้านรวงเรียงรายทั้งสองฝั่ง เมนบาร์ชาร์กุ่งเตหะรานเป็นตลาด อายุเก่าแก่ที่มีขนาดใหญ่มาก ทางเดินไปสู่ส่วนต่างๆ เชื่อมกันเป็นโครงข่ายเส้นทางที่ซับซ้อนมาก เวียน อาจทำให้คนที่มาครั้งแรกหลงทางได้ง่าย ๆ แต่ลูกค้าประจำอยู่ดีว่าจะหาสินค้าที่ต้องการได้ ที่ไหน เพราะร้านค้าที่ขายสินค้าประเภทเดียวกันจะตั้งอยู่ติดกันเป็นหย่อมย่าน

บาร์ชาร์แห่งนี้เป็นแหล่งรวมสินค้าแบบทุกประเภท ทั้งอาหารสด อาหารแห้ง เครื่องเทศ ผลไม้ ภาชนะเครื่องครัว งานฝีมือ เสื้อผ้า เครื่องมือโลหะ ของใช้เบ็ดเตล็ด และอีกสารพัด รวมทั้งพร้อม เปอร์เชียด้วย

ตลาดพร้อมคึกคักไม่แพ้ส่วนอื่น ร้านขายพร้อมเรียงเป็นแนวยาวเหยียดตลอดสองฝั่งทางเดิน แขวนพร้อมสารพัดสีและลวดลายดึงดูดสายตาคนผ่านไปมา คนงานเข็นรถเข็นบรรทุกม้วนพร้อมร้อง บอกเสียงดังให้คนข้างหน้าหลีกทาง คนรอบพร้อมเก่าเดินเร่ขาย โถงกลางขนาดกว้างขวางมีพร้อมสิน ใหญ่เรียงชั้อนเป็นตั้ง กองกระจัดกระจายเกี๊อบทึบพื้นที่ คนหนาตาแวงเรียบมากดู บ้างยืนพูดคุยกัน พากเพียบคนเปรยขึ้นว่า หากเกิดเพลิงไฟมหะย่านขายพร้อม ไม่รู้ว่ามูลค่าความเสียหาย มหาศาลขนาดไหน? ภายนหลังพอกจะทราบคำตอบเมื่อได้เข้าไปพูดคุยในร้านขายพร้อมของเมตั๊ส

ร้านดังกล่าวอยู่บนชั้นสองของอาคารร้านค้า ส่วนใหญ่ขายพร้อมของชนผ่า ราคามีตั้งแต่ฝืน ละหมื่น แสน จนถึงหลาบแสนบาท พร้อมในร้านมีมากกว่าร้อยฝืน ร้านนี้ร้านเดียวจึงมีมูลค่าซื้อขาย นับล้านบาท คนในร้านให้ข้อมูลว่าบาร์ชาร์แห่งนี้มีร้านขายพร้อมมากกว่า 100 ร้าน จึงพอประเมินได้ว่าพร้อมทั้งตลาดมีมูลค่าซื้อขายหลาบกว่าล้านบาท

เมตั๊สยังอยู่ในวัยหนุ่ม ตระกูลเข้าทำธุรกิจเรื่องพร้อมมาตั้งแต่รุ่นปู่รุ่นพ่อ ตัวเขามีเดิมไม่ได้สนใจ นัก แต่เป็นคนชอบล่าสัตว์ ปืนเข้า และเดินทางอยู่เสมอ บ่อยครั้งเข้าไปเล่นที่อยู่ของชนผ่าต่าง ๆ เนื่อง คุณเหล่านี้ทุกพร้อม จึงเริ่มสนใจและศึกษา กระทั่งทำธุรกิจขายพร้อมชนผ่าในที่สุด

เมตั๊สพยายามอีกประเภทให้เราดู มั้นคือกีลิม (Kilim) เป็นพร้อมที่ทอขึ้นโดยไม่มีการผูกปม มี เพียงด้ายยืนและด้ายอนสอนสอดสลับกันเป็นลวดลาย กีลิมจึงบางกว่าพร้อมทั่วไป แต่มีความนุ่ม มักใช้ เป็นพร้อมสำหรับการทำละหมาด

เมตั๊สกล่าวว่าชนผ่าต่าง ๆ ทอลายพร้อมโดยอาศัยความท่องจำและจินตนาการ ไม่ต้องมีแบบ ขณะพร้อมเมื่องผู้ท่องเที่ยวจากตลาดที่มีผู้ออกแบบให้ เข้าพาราเราไปรู้จักกับ มาร์เซล มูชาเรียน นักออกแบบลายพร้อมวัย 47 ปี

ห้องทำงานของมาร์เซลอยู่บนชั้นสองของอาคาร ไม่ไกลจากร้านของเมตั๊ส ขนาด ประมาณห้องแคบเล็ก ๆ สองคุหาต่องกัน ใต้ของมาร์เซลตั้งอยู่ด้านหน้าใกล้กับประตูทางเข้า เป็นทั้ง

ใต้ระทบกแบบและติดต่อกันค้า ใต้ระทบกน้องของเขารังอยู่ลึกเข้าไปด้านใน ระหว่างกลางตั้งใต้อกตัว บรรดาขวดสี พุกันเบอร์ต่าง ๆ และถ้วยใส่น้ำวางอยู่เต็มโต๊ะ ตู้ไม้แบ่งเป็นช่องบรรจุมวนกระดาษวดลายพรอมตั้งอยู่ชิดผนังด้านหนึ่ง ผนังส่วนอื่น ๆ มีกระดาษวดลายพรอมแบ่งต่อรอบห้องส่วนใหญ่เป็นลายดอกไม้ใบไม้ พัดลมเพดานหมุนซึ่ง ๆ ไปร่วมกับอุบัติเหตุที่มา แมร์เซลและลูกน้องนายหน้าขึ้นจากแผ่นกระดาษบนพื้นที่นี้เป็นลายดอกไม้ใบไม้ พัดลมเพดานหมุนซึ่ง ๆ ไปร่วมกับอุบัติเหตุที่มา

แมร์เซลกล่าวว่า อาชีพคนออกแบบลายพรอมเพิ่งเกิดขึ้นเมื่อ 300 ปีที่แล้ว ก่อนหน้านั้นเวลาครรภ์ท้องพรอม เข้าใจดูจากแบบที่เป็นผ้าปักผึ้งเล็ก ๆ ปัจจุบันคนออกแบบวดลายลงบนกระดาษที่ตีเป็นช่องตารางขนาดเล็กละเอียด เขาริบายว่า 1 ช่องตารางแทนปม 1 ปม เมื่อคนทอพรอมถึงตำแหน่งนั้น ก็จะเลือกตัดยึดสีตรงกับแบบมาผูกปม

แมร์เซลทำงานออกแบบลวดลายพรอมมา 30 ปีแล้ว เริ่มต้นด้วยการเรียนรู้จากพี่ชาย ส่วนพี่ชายเขาริบายจากอาจารย์หลายคน เพราะสมัยก่อนยังไม่มีโรงเรียนหรือสถาบันทางศิลปะที่เปิดสอนออกแบบลวดลายพรอมอย่างเป็นทางการ เช่นปัจจุบัน ทุกวันนี้แมร์เซลยังเป็นอาจารย์ที่แผนกทอพรอมมหาวิทยาลัยอ็ซ-ชาร์ร์อ เมืองวนัก ด้วย

“ขันตอนการทำงาน เริ่มลงลายด้วยดินสอ ก่อน แล้วลงสีน้ำ”

แมร์เซลกล่าวว่า สมัยก่อนลวดลายพรอมเปอร์เซียมีลักษณะแบบ เป็นสองมิติ จำพวกลายดอกไม้ ลายเรขาคณิต หรือแม้แต่ลวดลายสัตว์ต่าง ๆ ต่อมามีในระยะหลังเริ่มมีลายที่มีระยะใกล้ไกล ลายภาพคนในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ มีแสงเงาคล้ายของจริง

“ทุกวันนี้ยังมีพรอมลายภาพเหมือนบุคคล (portrait) ด้วย” เขากล่าว “เราดูกระดาษวดลายแล้ว หนึ่งบนผนัง เป็นภาพวดลงสีใบหน้าชายผู้หนึ่ง เห็นได้ว่าต้นแบบคือชายในภาพถ่ายใบใหญ่คลิปหนึบอยู่กับมุ่งหนึ่งของกระดาษวดลาย “ลายพกนี้ลูกค้าจะเป็นคนเข้ามาให้เราวด บางคนก็ให้ภาพของตัวเอง หรือภาพคนรู้จักที่เข้าใจเขาแบบไปทอพรอมเป็นของขวัญให้ พรอมภาพเหมือนพกนี้จะนำไปใส่กรอบประดับบ้าน”

ลูกค้าส่วนใหญ่ของนักออกแบบลายพรอมคือกลุ่มนายทุนขายพรอม เมื่อได้ลายแล้ว พากเขากะนำไปให้คนทอพรอมที่เป็นเครือข่ายของตนเอง นายทุนจะสนับสนุนกิ่งกอ เครื่องไม้เครื่องมือต่าง ๆ และด้วยให้ผู้ทอ โดยมีข้อผูกด้วยค่านหอต้องขายพรอมผืนนั้นให้กับนายทุน นายทุนจะนำพรอมไปขายในราคาที่สูงขึ้นอีก

พากเรามีโอกาสได้พูดคุยกับนายทุนคนหนึ่งที่เมืองกุม

4.

เมืองกุมมีภารนาเขดติดกับด้านทิศใต้ของกรุงเทพมหานคร เที่ยมต่อ กันด้วยถนนไชยวร์ กว้าง ๖๐ เมตร ยาว ๑๕๐ เมตร ทางเดินทางจากเตหะรานโดยรถยนต์สภาพดี ใช้เวลาเพียงชั่วโมงเศษก็ถึงเมืองกุม

กุมเป็นเมืองสำคัญทางศาสนาของอิหร่านในสมัยปฏิวัติอิسلامเพื่อโค่นล้มราชวงศ์ปาห์ลี เมื่อปี ค.ศ. 1978-1979 การลุกฮือของประชาชนเริ่มต้นที่นี่ ปัจจุบันกุมเป็นที่ตั้งของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยสอนศาสนาอิสลาม เป็นศูนย์กลางของนักการศาสนาและนักเรียนศาสนาทั่วโลก ทั้งชาวอิหร่านเองและนักศึกษาจากนานาประเทศ

ชาวนเมืองกุมยัง ได้ชื่อว่าเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด ผู้หนูนิ่งต่างเมืองอาจเพียงคุณศรีระ สมชุดมีสีสันบ้าง ขณะที่ผู้หนูนิ่งกุมແບບทุกคนเมื่อออกจากบ้าน ล้วนสวมชุดยาวสีดำ คลุมตลอดลำตัว โผล่แต่เพียงใบหน้า ที่เรียกว่าชุด “ชาดอร์” มองดูคล้ายเงาดำเนลี่อนไปมาเต็มถนนหนทาง

แต่กุมกเป็นเช่นเมืองอื่น ๆ มีป่ารกัดขาดขายพร้อมที่คึกคัก

เราพบ บุลฟ์คด สายตาบัคช ในบาร์ชาร์ของเมืองกุม เข้าเป็นนายทุนที่มีเครือข่ายคนทองของตนเองถึง 250 ครอบครัว เขากล่าวว่าธุรกิจประภากันใช้เงินลงทุน 50-100 ล้านต่ำนาน (อัตราแลกเปลี่ยนขณะนั้น 1 ดอลลาร์สหรัฐ ประมาณ 800 ต่ำนา)

บุลฟ์ดลพาราไปบ้านย่านชานเมืองของสุนัขยะห์ ซิดดี๊ก ครอบครัวekoเป็นหนึ่งในเครื่องข่ายของเขารา

สมัยเบห์กำลังนั่งทอพรมอยู่หน้ากิ่บันชั้นสองของบ้าน พร้อมพื้นที่มีลายดอกไม้ หากทอเสร็จ นายทุนจะรับซื้อที่ราคา 2 ล้าน 5 แสนเรียล ถึง 3 ล้านเรียล และนำไปขายในบาร์ชาร์ในราคา 7-8 ล้านเรียล (1 ดอลลาร์สหรัฐ ประมาณ 8,000 เรียล)

จากเมืองกุม เรายเดินทางลงใต้ไปที่เมืองกัมชาาร์ เมืองเล็ก ๆ แห่งนี้ตั้งไปด้วยสีเขียวของแมกไม้ อาคารเย็นสดชื่น ไม่ว้อนแล้งเหมือนกุมหรือเทหะวน

เราได้ไปบ้านผู้หญิงทอพรมชื่อ น้อย รุ่งพืชี อายุ 35 ปี แต่งงานและมีลูกชาย 2 คน ลูกสาว 1 คน ลูกทุกคนยังเล็กอยู่

นอกีกำลังทอพรมขนาด 2×3 เมตร กีที่ใช้มีขนาดใหญ่กว่ากีบ้านสูมัยยะห์ เป็นกีแนวตั้ง สูงไม่เกิน 2 เมตร แต่กว้างกว่า 2 เมตร กินเนื้อที่เกือบเต็มความกว้างผนังด้านหนึ่งของห้องที่มันตั้งอยู่ พร้อมพื้นใหญ่ เช่นนี้อาจมีผู้ทอร่วมกันหลายคน ขณะนี้ทั้งน้อย ลูกชายอายุ 10 ขวบ และลูกสาวอายุ 7 ขวบ นั่งเรียงกันอยู่หน้ากี ช่วยกันทอพรมอย่างคล่องแคล่ว ต่างคนต่างดึงด้วยสีมาๆ กันปมโดยแทบไม่

ต้องดูแบบ ภาพที่เห็นทำให้เราเข้าใจได้ว่า คนอิหร่านเติบโตขึ้นมากับพร้อมอย่างไร ทั้งเด็กหญิงเด็กชายสามารถทอ พร้อมได้ตั้งแต่ยังเล็ก ๆ “ลูก ๆ ชอบมาซ่อนทอพร้อม บางครั้งถึงกับแย่งกันทอ” nokyibokym ๆ

นอยิกล่าวว่า ชาวเมืองกัมชาาร์ทอพรอมกันประมาณ 70 ถึง 80 เปอร์เซ็นต์ เขายังไม่ได้เป็นลูกจ้างใคร แต่ลงทุนซื้ออุปกรณ์และตัดเย็บ พร้อมผืนนี้ก็จากตัดเย็บแล้ว ลงทุน 85,000 トイمان คาดว่าใช้เวลาทอ ประมาณ 1 ปีจึงเสร็จ มีพ่อค้าเจ้าประจำจองไว้แล้วในราคา 250,000 トイمان

“เวลาที่ทอพร้อมคิดถึงอะไร” พวกราคนหนึ่งถาม

“ก็คิดเรื่องของศิลปะ ความงาม แล้วก็คิดเรื่องอนาคตของลูก ๆ ว่าที่ทำไปก็เพื่อเป็นทุนการศึกษาของลูก แล้วเดี๋ยง ๆ เมื่อมีเวลาว่างก็จะได้มานั่งดู นั่งทอ ไม่ไปทำสิ่งที่ไม่ดี”

พร้อมผืนนี้อาจใช้เวลาหดลายเดือนหรือเป็นปี การทอพร้อมจึงเปรียบเหมือนเป็นการออมทรัพย์ของครอบครัวอิหร่านอีกทางหนึ่ง เมื่อแม่บ้านนั่งอยู่หน้ากิ่งทอ ปมแต่ละปมที่เชือก จึงไม่เพียงทำให้ลดลายปราภูขึ้น แต่หมายถึงมูลค่าของพร้อมผืนนั้นคืออย ฯ เพิ่มขึ้นทุกขณะอีกด้วย

มีกลุ่มคนทอพร้อมอยู่ทุกเมืองทั่วประเทศอิหร่าน แต่นอกจากพร้อมทอนี้แล้ว อิหร่านยังมีพร้อมทอจากเครื่องจักรด้วย ต่อไปเราจะไปดูโรงงานทอพร้อมที่เมืองคาชาน

5.

เมืองคาชานอยู่ทางใต้ของเทหะรานประมาณ 240 กิโลเมตร และอยู่ทางเหนือของอิสฟahan ประมาณ 220 กิโลเมตร นอกจากเป็นเมืองใหญ่ที่สวยงามแล้ว คาชานยังมีชื่อในสุนนະแหล่งผลิตงานฝีมือ ไม่ว่าจะเป็นมิวานิก ภาชนะทองแดง มีโรงงานทอผ้าไหม โรงงานทำน้ำกุหลาบ แต่สาเหตุสำคัญที่ทำให้ห้ามคนงานเข้ามาที่นี่ก็ เพราะคาชานเป็นที่ตั้งของโรงงานทอพร้อมจำนวนมาก

โรงงานที่พวกราเข้าเยี่ยมชมเป็นเพียงหนึ่งในโรงงานทอพร้อมกว่า 500 แห่งในเมืองคาชาน

“โรงงานทอพร้อมมีอยู่หลายเมืองในอิหร่าน เช่น มาชาด เคอร์มาน ยาชด แต่เมืองที่มีโรงงานทอพร้อมมากที่สุดและมีชื่อเสียงที่สุดคือ คาชาน”

เจ้าของโรงงานบอก เขายังคงก่อ เข้าสู่บทกิจการโรงงานทอพร้อมจากวันนี้

ที่ผ่านมาเราได้เห็นเพียงผู้หญิงทอพร้อม แม้สองมือทำงานคล่องแคล่วแต่ให้ความรู้สึกแย่ ช้อยอยู่ภายในบ้านอันเงียบสงบ วันนี้จึงได้มาอยู่ในโรงงานทอพร้อมที่บรรยายศาสตร์ต่างกันลิบลับ

อาคารโรงงานมีขนาดใหญ่ พื้นที่ภายในกว้างขวาง เพดานสูงลิว แต่อาคารค่อนข้างอับชัว มีเครื่องจักรทอพร้อม 5 เครื่องตั้งเรียงราย แต่ละเครื่องเป็นแท่นสี่เหลี่ยมใหญ่โต กว้างยาวด้านละ 2 เมตรเศษ ส่วนสูงประมาณ 3 เมตร ดูทิบตันหนักแน่นด้วยเนื้อโลหะแข็งแกร่ง มีน้ำด้วยหลักสี่เรียง

เป็นแง่มุมแห่งที่ห่างออกไป เส้นด้ายพุ่งเป็นสายสู่ตัวเครื่องจักร ขณะเครื่องทำงานก้านโลหะ ต่าง ๆ ขยับ ขึ้นลงส่งเสียงกึงกังสนั่นหวั่นไหว ทำให้เวลาพากເຮາມຍັກຕ້ອງສົ່ງເສີຍດັງແທບຈະຕະໂກນ

เครื่องจักรแต่ละเครื่องมีคนควบคุมสองถึงสามคน มันทำงานตามโปรแกรมซึ่งเป็นกระดาษ เจ้ารูทิตดังอยู่ส่วนบนของเครื่อง ซึ่งนำด้วยแต่ละສືມາສອດถักเป็นลายตามแบบที่ต้องการ

เจ้าของโรงงานอธิบายว่า กลไกของเครื่องทอพร้อมไม่สามารถผูกปมได้ พร้อมทอเครื่องจึงเป็นเพียงเส้นด้ายที่สอดสลับกันอยู่เท่านั้น

“พร้อมทومีอุปกรณ์ผูกปมจึงเหนี่ยวแนวนานกว่าพร้อมทอเครื่อง” เจ้าของโรงงานกล่าว “ขณะที่พร้อมทอ เครื่องมีอายุการใช้งาน 15-20 ปี แต่พร้อมทอมีอุปกรณ์ผูกปมที่ใช้งานถึงร้อยปี”

ข้อเบรียบเทียบอีกอย่างคือ ขณะที่พร้อมทอมีความสามารถทอด้วยด้ายกีลีกีได้ แล้วแต่ผู้ทอจะเลือกสรระ แต่เครื่องจักรไม่อาจทำเช่นนั้นได้ เครื่องจักรทอพร้อมรุ่นใหม่ที่สุดและทันสมัยที่สุดสามารถทอพร้อมจากด้วยจำนวน 7 สี ส่วนเครื่องจักรของโรงงานแห่งนี้ทอพร้อมจากด้วย 5 สี

แต่เครื่องจักรมีข้อได้เปรียบตรงที่ทอพร้อมได้อย่างรวดเร็ว พร้อมทอมีผืนหนึ่งอาจใช้เวลาทอครึ่งปี ขณะที่เครื่องจักรสามารถทอพร้อมขนาด 3×4 เมตร ได้เดือนละ 500 ผืน หรือประมาณวันละ 5-6 ผืน

ลักษณะที่แตกต่างกันหลายประการ ทำให้ราคายังคงเท่ากันถึง 10 เท่า แต่ถ้าเป็นพร้อมทอมีอุปกรณ์ผูกปมที่มีราคาแพงกว่าพร้อมทอเครื่องที่มีขนาดเท่ากันถึง 10 เท่า แต่เจ้าของโรงงานพร้อมให้ข้อมูลว่า ชาวอิหร่านโดยทั่วไปนิยมใช้พร้อมทอเครื่องมากกว่า เพราะราคาถูกกว่า

“พร้อมไม่ได้ขายดีตลอดเวลา มันขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจด้วย แต่โดยทั่วไปถ้าใครมีโรงงานในอิหร่านก็สามารถอยู่ได้สบาย มีฐานะดี”

นอกจากเมืองเตหะราน กุม กัมชาาร์ และคากาน เรายังได้ไปเก็บข้อมูลเรื่องพร้อมที่เมืองอิสฟahan อย่างลึกซึ้ง

6.

อิหร่านมีคำกล่าวว่า “อิสฟahanคือครึ่งหนึ่งของโลก” ด้วยเมืองนี้คือศูนย์กลางทางการค้า รวมที่สำคัญของอิหร่าน

อิสฟahanเป็นเมืองขนาดใหญ่ เต็มไปด้วยประชาชน มัชยิด และสถานที่สำคัญต่าง ๆ บรรดาຍอดโดมอันໂພງ หอคอยสูงตระหง่าน และอาคารทั้งภายนอกภายใน ล้วนประดับตกแต่งด้วยลวดลายวิจิตรระการตา เป็นแหล่งผลิตงานฝีมือชั้นเลิศ ตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ทั้งงานโลหะ

ประดิษฐ์ งานไม้แกะสลัก งานถักลูกไม้ จิตรกรรมที่เขียนบนภาชนะหัวตุ่นเครื่องใช้ งานฝังมุก กระเบื้องเคลือบ รวมทั้งพรมเปอร์เชีย

ประวัติพรมเปอร์เชียช่วงที่สำคัญเกี่ยวนี้องกับความเป็นมาของอิสฟahan

นับแต่ ค.ศ. 1220-1507 เป็นเวลาเกือบ 300 ปีที่ชาวมองโกล ทั้งราชวงศ์ข่านที่ 2 ของเจงกิส-ข่าน และราชวงศ์ดิมูร์ของตาเมอเลน เข้ามาครุกรานและปักครองเปอร์เชีย นับเป็นยุคเมืองที่ประชาชนตกลงในความหวาดกลัว ศิลปวิทยาการต่าง ๆ เสื่อมถอย

ผู้ปักครองชาวเปอร์เชียสามารถกลับคืนสู่อำนาจอีกครั้ง เมื่อชาห์อิสมามอล ได้เข้ายึดเมืองทับรีส ตั้งตนเป็นกษัตริย์ สถาปนาราชวงศ์ชาฟาวิดปักครองเปอร์เชีย ชาห์องค์ต่อ ๆ มาของราชวงศ์นี้ ได้ทำการสนับสนุนผู้ทอพรม พรมเปอร์เชียจึงถึงยุครุ่งเรืองอีกครั้ง โดยเฉพาะในสมัยของชาห์ตมาบส์ที่ 1 และชาห์อับباسที่ 1

ชาห์อับباسที่ 1 เป็นกษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถ ได้กำหาราบخุนศึกกลุ่มต่าง ๆ ที่สู้รบและก่อความวุ่นวาย จนสามารถจัดการกลับสู่ความสงบและเป็นปึกแผ่น รวมถึงทรงริเริ่มสร้างความสัมพันธ์กับประเทศทางยุโรป พระองค์ได้ย้ายเมืองหลวงจากอาชวินมาที่อิสฟahan ทำให้เมืองนี้เป็นศูนย์กลางของการค้า อุตสาหกรรม และทางวัฒนธรรม ในสมัยดังกล่าวศิลปกรรมเปอร์เชียได้ถึงชีวิตรุ่งเรืองสูงสุดเกือบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม วรรณกรรม ดนตรี และงานฝีมือต่าง ๆ ทั้งยังเป็นยุคทองของพรมเปอร์เชียอีกด้วย

ทุกองค์ประกอบของพรมเปอร์เชีย ไม่ว่าจะสีที่ใช้ หุ่น เทคนิคการทำ ลวดลาย สีสัน และคุณภาพ ความทนทาน ล้วนพุงสู่จุดสูงสุดอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในอดีต คนทอพรมกันอย่างเป็นล้ำเป็นสัน พรมเปอร์เชียเป็นที่รู้จักทั่วโลก ถูกส่งไปยังพระราชวังกษัตริย์หลาย ๆ ประเทศ พรมเปอร์เชียที่มีชื่อเสียงชื่นจัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์สำคัญทั่วโลกในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นพรมจากยุคชาฟาวิด

หลังสิ้นสุดคริสตศตวรรษที่ 17 คุณภาพพรมเปอร์เชียเริ่มคงที่และตกต่ำลง สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะการรุกรานของพวกล้อฟกัน กระทั่งเริ่มเพื่องพูร์ชีนอีกครั้งในศตวรรษที่ 19

จากอิสฟahan เราได้เดินทางไปเยือนชนเผ่าบักเตเรียที่ตั้งกระเจมบนเทือกเขาไกรส ชานเมืองชาหิร็อกด บ่ายวันเดียวกันเราเดินทางต่อเข้าไปในตัวเมือง เพื่อชมงานแสดงวิธีชีวิตชนเผ่าที่จัดในระหว่างนั้นพอดี ภาษาในงานเต็มไปด้วยกระเจมตั้งเรียงราย ชนเผ่าต่าง ๆ ทั้งกัชกัย บักเตเรีย เดอร์กามาน ฯลฯ อยู่ในเครื่องแต่งกายหลากหลายสีสัน เราได้เห็นพวกล้อฟเข้าสู่ชีวิตการทอพรมด้วยกีฬาบนถนนอยู่ในกระโจม

7.

การเดินทางมาเยือนอิหร่านครั้งนี้ เรายได้เห็นทั้งพรมชนแผ่นที่ทอแบบดั้งเดิม พรมที่ทอโดยคนในเมือง และพรมโรงงานทอจากเครื่องจักร

ปัจจุบันพรมทุกประเภทยังถูกผลิตอย่างต่อเนื่อง เป็นที่ต้องการของตลาดภายในประเทศ และตลาดต่างประเทศ ทั้งประเทศในทวีปยุโรป ประเทศอเมริกา ประเทศแคนาดาและอังกฤษ หลายประเทศในทวีปเอเชีย นับเป็นสินค้าออกที่ทำรายได้เข้าประเทศอิหร่านมูลค่ามหาศาลในแต่ละปี

ระหว่างปี ค.ศ. 2000-2001 พรมขนสัตว์ทอมีของอิหร่านมีสถิติการส่งออกถึงราว 25,570,588 กิโลกรัม มูลค่าประมาณ 619,496,470 ดอลลาร์สหรือ กล่าวได้ว่าจากยุคเริ่มต้นของพรมเปอร์เซียในสมัยโบราณ สุ่ยคุทองในสมัยชาฟาริด จบจนปัจจุบัน แม้จะมีหน้าและลวดลายพรมเปอร์เซียอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เนื่องจากระบบอุดสาหกรรมและธุรกิจ แต่คุณค่าและเอกลักษณ์ของพรมเปอร์เซียยังไม่สูญหาย

พรมเปอร์เซียยังคงเป็นแกนสำคัญของวัฒนธรรม และสัมพันธ์แนบเนินกับวิถีชีวิตของคนอิหร่านไม่เสื่อมคลาย

บรรณานุกรม

1. ไวน์ อรุณรังษี. อิหร่าน ดู'แห่งอารยธรรม. (กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรมสถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิسلامแห่งอิหร่าน, 2544).
2. Arberry Arthur John. *The Legacy of Persia*. Imprint Oxford, Clarendon Press, 1953.
3. *The Indigenous Elegance of Persian Carpet*. The Carpet Museum of Iran, Andishe Zand Publishing Co.Ltd., 2001.
4. www.iranexporters.org.

หญิงสาวกำลังผูกปมหน้ากีทอพรม พร้อมเปอร์เซียผืนหนึ่งอาจใช้เวลาทอหลายเดือน
หรืออาจจะนานเป็นปี

ตลาดลายพรมปารากรูบันแผ่นกระดาษ จากผู้เชี่ยวชาญนักออกแบบลายพรม

เด็กชายช่วยแม่ของเขาก่อพรมอย่าง
ขณะมักเข้มมั่น คนอิหร่านก่อพรมกันตั้งแต่ยังเด็ก

บรรยากาศในโรงงานก่อพรม

ช่างกำลังซ่อมแซมพรมที่ช้าวุด

บาชาเร็ขนาดใหญ่ของอิหร่าน อาจมีร้านขายพรมนับร้อยร้าน พร้อมเปอร์เซียเป็นสินค้าส่งออก ทำรายได้มหาศาลในแต่ละปี

บทที่ 9

เล่าเรื่องหนังอิหร่าน

จักรพันธุ์ กังวะฟ์

อิหร่านในความรับรู้ของคนไทยหลายคน อาจเป็นเพียงประเทศทางตะวันออกกลางที่ไม่เกินเส้นกับเมริกา มีอากาศร้อนจัด เดี๋มไปด้วยผู้หญิงคลุมหน้า ผู้ชายหน้าเข้ม ผู้เคร่งศาสนา และภาพของสังคม ยิ่งเมื่อถูกกล่าวถึงภาพนิยมตัวหรือหนังอิหร่านด้วยแล้ว ผู้ที่นิยมดูแต่หนังตามโรงภาพยนตร์ ประเภทมัลติเพล็กซ์ทั้งหลายคงนึกไม่ออก เพราะแทบไม่มีหนังอิหร่านหลุดเข้ามาฉายตามโรงภาพยนตร์เหล่านี้เลย

แต่สำหรับผู้ที่สนใจเรื่องการหนังนานาชาติ คงรู้แล้วว่าหลายปีมานี้ หนังอิหร่านกำลังมาแรง ถูกบรรจุในโปรแกรมของเทศกาลหนังทุกประเทศ คาดว่าจะได้รับการยกย่องอย่างมากจากโลกตะวันตก

ตั้งเช่น The White Balloon (1995) คว้ารางวัล Camera D'or จากเทศกาลหนังเมืองคานส์ Children of Heaven (1997) ได้เข้าชิงรางวัลออสการ์สาขาหนังต่างประเทศยอดเยี่ยม The Taste of Cherry ได้รับรางวัลปาล์มทองจากเทศกาลหนังเมืองคานส์ ปี ค.ศ. 1997 The Wind Will Carry Us รับรางวัลกรังปรีซ์จากเทศกาลหนังเวนิซ ปี ค.ศ. 1999 และเรื่อง Blackboard ได้รับรางวัล Jury Prize จากเทศกาลหนังเมืองคานส์ ปี ค.ศ. 2000

ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ผู้กำกับภาพยนตร์อิหร่านหลายคนกลายเป็นผู้มีชื่อเสียง ได้รับการยกย่องชื่นชมอย่างมากในระดับนานาชาติ เช่น ดาวอุส มะริจุย, อับบาส เดียรอสตามี, โมห์เซน มัคห์มาลบاف, จาฟาร์ ปานา徽 หรือ มาจิด มาจิดี

หลายคนอาจสงสัยว่าอะไรทำให้หนังอิหร่านได้รับความสำเร็จอย่างกว้างขวางเช่นนี้?

ขณะที่หนังยอดลีดยุคปัจจุบันส่วนใหญ่เร้าอารมณ์คนดูด้วยฉากให้ฟ้าตระการตา โควสเปเชียลเอฟเฟคพิศดารพันลีก แข่งกันนำเสนองเหตุการณ์สะท้านโลก ทั้งตีกันล้ม แผ่นดินไหว คลื่นยักษ์ จานบินมนุษย์ต่างดาวบุกโลก ลัตต์ว์ประหลาดยักษ์ถล่มเมือง หรือจากต่อสู้ระทึกขวัญ รถชนวินาศสันตะโร ทว่าใน The White Balloon ของผู้กำกับ จาฟาร์ ปานา徽 เสนอเพียงเหตุการณ์ที่เด็กหญิงตัวเล็ก ๆ คนหนึ่งตามหาเงินที่หายไป ระหว่างการเดินทางไปซื้อปลาทอง ก็สามารถตีรึ่งผู้ชมให้ตื่นเต้นและเข้าใจช่วยเธอไปตลอดเรื่อง

หนังอิหร่านไม่นิยมสร้างเรื่องประเภทสายลับ การจารกรรม สมคุรัมล้างผลาญ หรือเหตุการณ์ใหญ่โต แต่มักเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป ตัวละครในหนัง

อิหร่านก็ไม่ใช่พากสุดต้องประगทสายที่สุด รายที่สุด คลาดล้ำลึก หรือมีอำนาจลั่นฟ้า แต่เป็นคนธรรมดานามัญ ประगทพ่อบ้านแม่บ้าน คนเดินถนน พ่อค้าขายของ และคนยากจน นักสร้างหนังสือร่านมีความสามารถอย่างยิ่ง ในการทำเรื่องธรรมดายั่งสู่ ชวนติดตาม โดยเฉพาะเรื่องราวประกทการพจัญญของเด็ก ๆ ซึ่งที่ผ่านมา มีผู้สร้างอุกมาเป็นจำนวนมาก จนทำให้ “หนังเด็ก” ดูจะกลายเป็นเครื่องหมายการค้าของหนังอิหร่านไปเสียแล้ว

ใน The White Balloon กล่าวถึงเหตุการณ์ในวันขึ้นปีใหม่ เรขา เด็กหญิงวัย 8 ขวบ เกิดอยากรได้ไปกลางตัวใหม่ที่เชอเห็นในร้านค้า เครื่องเร้าข้อเงินแม่เพื่อไปซื้อยาวยากลำบาก แต่ระหว่างทางกลับทำเงินหาย เครื่องหายเงินด้วยความร้อนใจ ต้องพบกับเหตุการณ์และผู้คนประกทต่าง ๆ กระทั้งพบชนบัตรตอกอยู่ในท่อได้ซองที่มีตะแกรงเหล็กครอบบนถนน เชอต้องนั่งทับตะแกรงเหล็ก เพื่อปอกปิดไม่ให้คนที่เข้ามาทำท่าทางสนใจว่ามีเงินอยู่ใต้นั้น จนกระทั้งพิชัยตามมาพบ ทั้งสองคนต้องทำทุกวิถีทางเพื่อนำบัตรใบ้นั้นขึ้นมาจากท่อให้ได้

ส่วน Children of Heaven เรื่องราวเริ่มต้นขึ้นเมื่อพิชัยทำร่องเท้าของน้องสาวที่มีอยู่เพียงคู่เดียวหายไป ทั้งสองคนแก็บัญหานี้อย่างทุลักทุเล ด้วยการผลักกันใส่ร่องเท้าของพิชัยวิ่งไปโรงเรียนน้องสาวไปเรียนรอบเข้า เลิกเรียนแล้วต้องรีบวิ่งกลับเอกสารงเท้ามาให้พิชัย ซึ่งจะรอคอยเพื่อรวมร่องเท้าและรีบวิ่งไปเรียนให้ทันรอบบ่าย ทำให้เขาต้องไปโรงเรียนสายเป็นประจำ จนถูกครูลงโทษบ่อย ๆ เรื่องที่เกิดขึ้นเป็นความลับที่จะให้พ่อแม่รู้ไม่ได้เป็นอันขาด มีฉันนั้นจะถูกลงโทษ เพราะครอบครัวของสองพี่น้องยากจนมาก และแล้วพิชัยก็พบความหวัง เมื่อได้ยินว่าการแข่งขันวิ่งระดับประถมศึกษาที่จะมีขึ้นอีกไม่กี่วันจะมอบรองเท้าเป็นรางวัล เด็กชายมีฝีเท้าดีพอจะคว้ารางวัลที่ 1 แต่กลับพบปัญหาใหญ่ เพราะต้องวิ่งเข้าเส้นชัยให้ได้อันดับ 3 จึงจะได้รองเท้า ซึ่งยากกว่าการวิ่งเข้าเส้นชัยเป็น

อันดับ 1 เสียอีก

หรือใน Where is My Friend's Home ของ อับบาส เดียรอดามี เด็กชายอาลี วัย 10 ขวบ เพลียบอยู่บ้านของเพื่อนไป อาลีรู้ว่าถ้าเพื่อนไม่ส่งการบ้านวันรุ่งขึ้น ต้องถูกครูเจ้าอารมณ์ลงโทษอย่างหนัก อาลีจำต้องออกเดินทางไปตามหาเพื่อนที่อยู่อีกหมู่บ้าน เข้าพบกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ นานา วนเวียนหาอยู่จนค้ำก้ยังไม่เจอบ้านเพื่อน อาลีจึงกลับบ้านด้วยความห้อแท้ แต่แล้วคืนนั้นเด็กชายก็นึกขึ้นได้ว่าทำไม่เข้าไม่ทำการบ้านให้เพื่อนเสียเลย

เหตุที่อิหร่านสร้างหนังเด็กจำนวนมาก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะวัสดุบาลให้การสนับสนุน โดยสถาบัน Institute of Intellectual Development of Children and Young Adults มีบทบาทสำคัญ ในการผลักดันให้หนังเด็กอิหร่านได้รับความสำเร็จในเวทีโลก แต่อีกสาเหตุหนึ่ง เป็นเพราะผู้กำกับต้องการหลีกเลี่ยงปัญหาจากการระบบเซ็นเซอร์ที่เข้มงวดมากนั่นเอง

ผู้กำกับอย่าง โน๊ตเชน มัคห์มาร์ลปาฟ เคยให้สัมภาษณ์เรื่องนี้ว่า “เมื่อคุณสร้างหนังเกี่ยวกับเด็ก คุณก็ไม่ต้องยุ่งเกี่ยวกับเรื่องที่จะมีปัญหากับการเขียนเซอร์ เช่น เรื่องการเมือง”

เช่นเดียวกับ จาร์ฟ้า ปานาธิ “หลายสิงหลายอย่างที่ตัวละครผู้ใหญ่ทำไม่ได้ ตัวละครเด็กสามารถทำได้”

ระบบเซ็นเซอร์ภาพนันต์ของอิหร่านเต็มไปด้วยกฎระเบียบและข้อห้ามเครื่องครัว นักแสดงหญิงในหนังต้องสวมผ้าคลุมศีรษะแม้ถูกในบ้านของตัวเอง ซึ่งในสภาพความเป็นจริง เนื่องจากสมมุติอะไรก็ได้ภายในบ้าน ห้ามถ่ายภาพใบหน้าผู้หญิงในระยะใกล้ ห้ามผู้หญิงแสดงกิริยาที่ยั่วยวน ห้ามผู้ชายถูกเนื้อต้องตัวผู้หญิงที่มีอายุมากกว่า 9 ปี ห้ามมีจักษุเกี่ยวกับกิจกรรมทางเพศและความรุนแรงที่ไว้เหตุผล และห้ามแตะต้องความเชื่อทางศาสนา

นักสร้างหนังประเทคโนโลยีอาจถึงกับนึกไม่ออกเลยที่เดียวว่าจะสร้างหนังสักเรื่องได้อย่างไร ถ้าไม่มีจากพระเอกนางเอกจูบปาก ร่วมรัก หรือจากรุนแรงเลือดท่วมจอ แต่ไม่ใช่ผู้กำกับชาวอิหร่าน

กฎระเบียบของระบบเซ็นเซอร์ รวมทั้งเรื่องสภาพอุปกรณ์ถ่ายหนังในอิหร่านที่ค่อนข้างไม่ทันสมัย เมื่อเทียบกับกองถ่ายของประเทศอื่น และทุนสร้างหนังแต่ละเรื่องที่มีไม่มากนัก อาจทำให้การสร้างหนังในอิหร่านดูจะมีขีดจำกัดมาก อุปสรรคเหล่านี้แทนที่จะทำให้บรรดาผู้กำกับหนังอิหร่านถอดใจ แต่กลับตรงกันข้าม มันยังทำให้พวกเข้าพัฒนาความคิด จินตนาการ และความสามารถของตัวเอง เพราะต้องพยายามสร้างภาพยนตร์ให้ชวนติดตามภาษา ให้ข้อจำกัด และหาวิธีสื่อสารกับคนดูให้ได้

ดังนั้นภายใต้เรื่องราวที่ดูเหมือนธรรมชาตามัณฑ์ หนังอิหร่านจึงเต็มไปด้วยสัญลักษณ์และเหตุการณ์ที่แฝงนัยยะ ความน่าสนใจในการชมหนังอิหร่านจึงอยู่ที่มันชวนให้ผู้ชมตีความ หรือค้นหาความหมายที่ซ่อนอยู่ได้ตลอดเรื่อง

แม้เรื่องราวทางเพศจะเป็นข้อห้ามสำคัญ แต่ “เกบเบี้ย” ของผู้กำกับ โนह์เซน มักห้ามลาบภาพกลับได้รับการยกย่องว่าเป็นเรื่องราวพิศวารสที่มีพลังสูงมาก

ในหนังเรื่องนี้นางเอกเป็นหญิงสาวชนเผ่าเร่อร่อน ต้องอพยพตามครอบครัวไปทุกหนแห่ง ไม่รู้ว่าข้ามทะเลขราย หรือขึ้นภูเขาทิมะปักคลุ่ม พ่อของเชือกีดกันไม่ให้เชือและชายคนรักแต่งงานกัน และเชือรู้ว่าจะฝ่าถ้ำทั้งคุ้นีตามกันไป ชายคนรักได้แต่งชีม้าติดตามครอบครัวของเชืออยู่ห่าง ๆ

ตลอดทั้งเรื่องคนดูไม่ได้เห็นหน้าตาคนรักของนางเอกเลย เพราะเข้าปราภูตัวเพียงเป็นเงา ร่างเล็ก ๆ ขี้ม้าอยู่ในระยะไกลมาก ไม่มีบทพูด ไม่มีโอกาสได้พูดนางเอก ได้แต่ขี้ม้าตามนางเอกไปทุกหนแห่งดังท่าสู่ชื่อสัตย์ นานทีจึงส่งเสียงร้องให้หวานคล้ายเสียงหอนของหมาป่า เพื่อให้นางเอกรู้สึ้งความเปล่าเปลี่ยวเดียวดาย

ในจากหนึ่ง หลังจากติดตามหนูนี้เป็นเวลาหลายปีจนนู๊ดสีกี้สิ้นหวัง เขายุุดม้าและส่งเสียงร้อง นางเอกหันกลับไปมอง เห็นคนรักของเขอเป็นจุดเล็ก ๆ ท่ามกลางhimะสีขาวเงี้ว้าง เขายัง

ใช้มือควักหิมะมาปั้นเป็นก้อนกลม วางทับลงบนผ้าโพกหัวสีฟ้าสดของตน แล้วรีบตามครอบครัวไปไม่ให้เป็นที่ผิดสังเกต

เมื่อคนรักตามมาถึงจุดนั้น เข้าลงจากม้า แต่คนดูยังเห็นเฉพาะขาและมือของเข้า เขายืนก้อนหิมะขึ้นมาเคล้าคลึงอย่างทุณตนอม ขณะเดียวกันนางเอกที่เฝ้าดูอยู่ในระยะไกลก็เคล้าคลึงมือของตนเอง ประดุจหั้งสองกำลังสัมผัสให้ความอบอุ่นซึ้งกันและกันผ่านหิมะก้อนนั้น

ในเรื่อง Own Waiting ของผู้กำกับ อเมริ นาเดอร์ ตัวละครหลักคือเด็กชายวัยรุ่นผู้โดยเดียวเข้ามาด้วยกับญาติชราในจังหวัดที่ร้อนที่สุดแห่งหนึ่งในอิหร่าน ความสุขในแต่ละวันของเขาก็คือเวลาที่ว่างไปเลานั่งแข็งที่บ้านหลังหนึ่ง ทุกวันจะมีมือเด็กสาวที่ดงงามถือสามใส่น้ำแข็งยื่นจากประตูที่เง่งไว้ออกมาให้ เด็กชายหลงรักมือข้างนั้นโดยที่ไม่เห็นตัวเจ้าของ แต่แล้ววันที่เด็กชายหัวใจสลายก็มาถึง เมื่อเข้าไปที่บ้านหลังนั้นตามปกติ แล้วพบว่ามือที่ยื่นสามใส่น้ำแข็งօอกมาจากประตู เป็นมือของหญิงสาวที่เรียกว่า

หนังเกี่ยวกับชะตากรรมของผู้หญิงอิหร่านเป็นอีกประเภทที่มีผู้สร้างมากขึ้นในระยะสองสามปีมานี้ แม้ว่ามันจะทำทายกวนหมายเช่นเชอร์ กระทั้งบางเรื่องถูกสั่งห้ามฉายในประเทศก็ตาม

ตั้งเช่น The Apple มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับเด็กหญิงฝาแฝดคู่หนึ่งที่ถูกพ่อของตนซังเอาไว้ในบ้านตั้งแต่เป็นทารกกระทั่งอายุ 12 ปี ครอบครัวพวกรอจากจน ส่วนแม่ก็تابอด ในที่สุดเพื่อนบ้านหนึ่นไม่ไหว จึงไปแจ้งเจ้าหน้าที่รัฐมาช่วยให้พวกรอเป็นอิสระ

พ่อของเด็กหญิงให้เหตุผลว่า เขากลัวว่าลูกสาวจะเสียผู้เดียวคน ถ้าไปข้องแวงกับพวกรู้ชาวยแปลกหน้า เขากล่าวว่า “ลูกสาวของฉันก็เหมือนดอกไม้ พวกราชต้องไม่โดนแสงแดด”

แต่ผลการกระทำดังกล่าว กลับทำให้เด็กหญิงมีพัฒนาการทั้งทางร่างกายและจิตใจด้อยกว่าคนทั่วไป พวกรอไม่ได้เรียนหนังสือ พูดเกือบไม่ได้ สติปัญญาการรับรู้ไม่ทัดเทียมเด็กรุ่นเดียวกัน

แม่เรื่องราวดูน่าหดหู่ แท้จริงหนังกลับดำเนินไปอย่างไม่เคร่งเครียด ช้ำยังเจือความมื้นข้นที่ผูกโยงกับเหตุการณ์ที่เด็กหญิงได้ออกจากบ้านไปสมัผัสเรียนรู้โลกภายนอกเป็นครั้งแรก พวกรอได้เดินสำรวจตรวจสอบอย ลองกินไอศครีม ใช้หีบหีบ สองกระจาก รวมถึงอาการอยากได้ลูกแอปเปิล สีแดงของเด็กชายตัวเล็ก ๆ คนหนึ่ง

The Apple เป็นผลงานเรื่องแรกของ ชา米รา มัคห์มาลบาฟ ลูกสาวของผู้กำกับชื่อดัง โมร์ เชน มัคห์มาลบาฟ ชา米รากำกับหนังเรื่องนี้เมื่ออายุ 17 ปี โดยพ่อของเธอเป็นผู้เขียนบทและตัดต่อให้

หนังเรื่องนี้ไม่ได้เกิดจากจินตนาการ แต่สร้างจากเรื่องจริง มีหน้าช้ำยังใช้ตัวแสดงจริงอีกด้วย จุดเริ่มต้นมาจากการรายงานข่าวทางวิทยุที่ชา米ราได้ฟังในเย็นวันหนึ่ง เกี่ยวกับผู้ชายที่ขังลูกตัวเอง ซึ่งจุดประกายความสนใจกระตุ้นเธอตัดสินใจนำมาราทำเรื่องขออนุญาตกระทั้งได้ตัว

เด็กหญิงคู่แฝดที่ถูกเจ้าหน้าที่นำตัวจากบ้านกลับมาเข้าจากแสดงเป็นตัวเอง รวมทั้งพ่อและแม่ผู้ตัวบอดก็ยอมแสดงด้วย เมื่อหนังออกฉาย มันได้รับความสำเร็จในระดับสากล

ชามิราแสดงความเห็นเมื่อถูกนักข่าวจาก Newyork press สอบถามว่า “สิ่งที่ฉันสังเกตเห็น ก็คือ ยิ่งเด็กหญิงทั้งสองคนได้สัมพันธ์กับสังคมและโลกภายนอกเท่าไหร่ ก็ยิ่งทำให้พวกรถเป็นคนที่สมบูรณ์ขึ้นเท่านั้น ฉันคิดว่าสิ่งเหล่านี้มีความหมายเช่นเดียวกันสำหรับผู้หญิงทุกคน”

มาริอุส ดาวิจุย ผู้กำกับอาวุโสที่ถูกขานรานนามว่าเป็นบิดาของหนังอิหร่านยุคใหม่ เป็นอีกผู้หนึ่งที่สร้างหนังเกี่ยวกับผู้หญิง หนังเรื่อง Banoo (1992) มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับผู้หญิงที่ถูกสามีทิ้ง ถูกสั่งห้ามฉายในอิหร่านเป็นเวลา 7 ปี แต่ก็ไม่ได้ทำให้มาริอุสเข้าข่ายด เห็นได้จากผลงานแนวคล้ายกันหลายเรื่องที่ตามมา รวมทั้งเรื่อง Leila ที่เขากำกับเมื่อปี ค.ศ. 1997 ด้วย

นักวิจารณ์บางคนกล่าวว่า Leila สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งในสังคมอิหร่าน เมื่อความเชื่อของศาสนาอิสลามที่เคร่งครัดประทับ根และผลักดันของโลกสมัยใหม่ ผู้ได้รับผลกระทบที่สุดคือเพศหญิงซึ่งสังคมไม่เปิดโอกาสให้มีบทบาทหรือมีภาคเสียงใด ๆ

ตัวเอกของเรื่องชื่อ เลila เธอได้แต่งงานกับผู้ชายที่เธอรัก ทั้งสองพยายามมีลูกด้วยกัน แต่เวลาผ่านไปโดยไม่มีอะไรเกิดขึ้น ข่าวร้ายที่สุดมาถึงเมื่อแพทย์ผู้ตรวจเล daraบอกว่าเธอเป็นมัม

หลังจากนั้นเคราะห์ร้ายก็ตามมาไม่หยุดหย่อน เมื่อแม่ผัวไม่พอใจอย่างมากที่ลูกชายไม่มีผู้สืบสกุล หญิงสาวใช้สารพัดวิธีเพื่อบังคับลูกสะไภ้ กระทั้งเปิดบ้านเพื่อหาเมียคนที่สองให้ลูกชาย แม้สามีเล่าไม่อยากได้ลูก แต่ก็ไม่อยากขัดใจแม่ของตน

เลilaถูกกดดันทั้งร่างกายและจิตใจ จนหมดสภาพที่จะต่อสู้ขึ้น ในที่สุดยอมให้สามีนำผู้หญิงอีกคนเข้ามาอยู่ร่วมชายคาก

หนังอีกเรื่องที่อยู่ในข่ายเดียวกันและอีกช้า เพราถูกทางการสั่งห้ามฉายในอิหร่าน คือ เรื่อง The Circle หลายคนอาจทราบแล้วว่า ผู้กำกับหนังเรื่องนี้คือ จาฟาร์ ปานา徽 ผู้กำกับหนังว่าด้วยการผลิตภัยของหนุ่นอย่างรักเรื่อง The White Balloon

หนังเปิดเรื่องด้วยความมีดคำ ได้ยินเสียงครั่วครวญอย่างเจ็บปวดของผู้หญิง

หญิงสาวผู้หนึ่งฝ่าcoldอยอยู่หน้าห้องคลอดในโรงพยาบาล พอพยาบาลมาบอกร่างลูกสาวเชื่อคลอดลูกผู้หญิง สีหน้าหญิงชราพลันเคราสลดและเต็มไปด้วยความวิตกกังวล เมื่อหญิงสาวนำเข้าว่าไปบอกกับบรรดาญาติ ท่าทีที่ริบเงินของพวกราพลันเปลี่ยนเป็นนิ่งเงียบงันราวกับได้รับข่าวร้าย

ต่อมามาเป็นเรื่องของผู้หญิงหลายคน

คนแรกเพิงหลบหนีออกจากบ้าน ครอบครัวที่ส่วนใหญ่ต้องทิ้งทั้งบ้านและภาระค่าครองชีวิตไว้ในบ้าน แต่ครอบครัวเรื่องยุ่งยาก เมื่อถูกคนขายตัวตามถึงจุดหมายปลายทาง บัตรประชาชน และทำไม่ถึงเดินทางคนเดียว เพราผู้หญิงเดินทางคนเดียวไม่ใช่เรื่องที่กระทำได่ง่ายในสังคมอิหร่าน สุดท้ายเธอไม่ได้กลับบ้าน ต้องหลบหนีจากสถานีขนส่งเพราะหาดกลัวตำรวจที่เดินตรวจตราอยู่

ผู้หญิงคนต่อมาตั้งห้องโดยที่ยังไม่ได้แต่งงาน เธอพยายามขอให้เพื่อนที่เป็นพยาบาลทำแท้งให้ แต่ไม่ได้รับความช่วยเหลือ เธอต้องถูกคนในครอบครัวทุบตี ถูกไล่ออกจากบ้าน

คนที่สามเป็นหญิงหน้ายัง ผู้สาวลูกสาวตัวน้อยของเธอเปิดติ่งไว้ข้างถนน เพื่อหวังให้มีครอบครัวฐานะดีมารับไปอุปการะ เธอทำเช่นนี้มาสามครั้งแล้ว แต่ไม่มีใครเหลียวแลลูกสาวเธอ แต่ครั้งนี้เป็นครั้งที่สามที่เธอต้องถูกทำร้ายเข้ามายังไป

ผู้หญิงคนสุดท้ายแต่งหน้าจัดจ้าน เธอขึ้นรถไปกับชายแปลกหน้าและเจอกับค่านตรวจสอบ ในอิหร่านถ้าตรวจพบว่าชายหญิงที่อยู่ด้วยกันยามค่ำคืนสองต่อสอง ไม่ได้เป็นสามีภรรยาหรือเป็นญาติกัน ทั้งสองคนจะมีความผิด

สุดท้ายเธอถูกนำไปขังในคุกร่วมกับหญิงอีกหลายคน

ที่ยกตัวอย่างมาทั้งหมดเป็นเพียงส่วนหนึ่งของหนังอิหร่าน ที่ได้รับความสำคัญในระดับนานาชาติช่วงหลายปีที่ผ่านมา นักวิจารณ์ชาวตะวันตกบางคนกล่าวว่า หนังอิหร่านเป็นศิลปะบริสุทธิ์ ซื่อสัตย์ และเปี่ยมปัญญา ความสำคัญดังกล่าวอยู่ที่มันเป็นผลมาจากการที่อิหร่านมีประวัติศาสตร์รุ่งเรืองยาวนานับตั้งแต่อาณาจักรเปอร์เซีย ผ่านการสั่งสมภูมิปัญญาและพัฒนาการทางศิลปวัฒนธรรมมายาวนาน สมกับที่มีผู้ยกย่องว่าอิหร่านคือ “อุอารยธรรมของโลก”

แต่ในอีกแง่หนึ่งจากสูปเปิดว่า หนังอิหร่านกลุ่มนี้ไม่ได้นำเสนอความบันเทิงเพียงอย่างเดียว แต่ได้อำศัยกลวิธีทางภาพยนตร์ เช่นการสอดแทรกสัญลักษณ์บางอย่างลงในเนื้อเรื่อง หรือแม้แต่นำเสนออย่างตรง ๆ เพื่อสะท้อนภาพบางด้านของสังคมอิหร่าน ซึ่งไม่อาจนำเสนอผ่านสื่ออื่น เช่น หนังสือพิมพ์หรือโทรทัศน์ได้ หรืออีกนัยหนึ่ง หนังอิหร่านก็คือเครื่องมือที่ผู้กำกับใช้ในการสื่อสารความคิดเห็น หรือระบายความในใจที่ตนมีต่อสังคมอิหร่านในปัจจุบันอย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ “The White Ballon” หรือ “Children of Heaven” ในระหว่างการฉายของหนังน้อยเรื่องเดียวที่ได้รับการกล่าวชมว่าเป็นหนังที่ดีที่สุดในโลก ที่ผู้ชมจะได้พบภาพสะท้อนของสังคมชนชั้นล่างที่ยากจน ถูกเอกสารดูแลเปรียบจากคนที่รวยกว่า

ครอบครัวที่ขาดสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจ ไม่ก่อสำนักในสังคมอิหร่าน ไม่ได้รับการดูแลอย่างพอเพียง แม้ว่าจะไม่มีรองเท้าใส่ไปโรงเรียน หนังบางเรื่องมีนัยยะเสียดสีการเมือง หรือผลพวงผลร้ายจากการทำสังคมอิหร่านอิรัก เช่น “Marriage of the Blessed” ของ โมห์เซน มัคห์มาราฟ กล่าวถึงชายหนุ่มที่สมัยเป็นนักศึกษาเคยเข้าร่วมการประท้วงขับไล่พระเจ้าชาห์ และเรียกร้องให้อัยยวัฒนาและหัวเมืองที่เคยเป็นศูนย์กลางการเมืองในอดีต แต่มาเป็นทหารเข้าร่วมในสังคมอิหร่านอิรัก ผ่านการสูญเสียที่หนักหน่วง ซึ่งกลับเป็นบาดแผลในจิตใจที่มีแต่ความทุกข์ทรมาน จนกระทั่งเขาลับจากสังคมในสภาพของคนเพียงสติไม่ดี

หรือหนังหลายเรื่องที่กล่าวข้างต้น ผู้กำกับได้นำเสนอภาพผู้หญิงอิหร่านที่รือสราภาพ ถูกควบคุมอย่างเข้มงวด หรือไม่ได้รับความเป็นธรรมจากสังคม ดังเช่น The Circle ของจาฟาร์ ปานา徽 ที่บอกผู้ชมว่าชีวิตผู้หญิงอิหร่านเสื่อมถูกคุกขังในคุกตั้งแต่เกิดจนตาย

ในช่วงหลังผู้กำกับบางคนยังสนใจปัญหาของประเทศเพื่อนบ้าน ดังเช่นโมห์เซน มัคห์มาล-บานฟ กำกับภาพยนตร์เรื่อง Kandahar นำเสนอภาพประเทศอัฟغانิสถานที่บอบช้ำจากสงครามผู้คนมีแต่ความยากจนขั้นแคนน ญูดีญูดิติมิตรและคนรัก หลายคนกล้ายเป็นผู้พิการ

ประเทศอิหร่านไม่มีสถานบันเทิงประเภทลับ บาร์ ร้านเหล้า ร้านคาราโอเกะ หรือสถานบริการทางเพศเช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ คนอิหร่านจึงนิยมหย่อนใจด้วยการดูหนัง ดูละคร หรือชมการแสดงดนตรีกันมาก แต่จากการที่หนังอิหร่านกลุ่มที่ได้รับความสำเร็จในเวทีสากล มักมีเนื้อหากล่าวถึงสังคมอิหร่านในด้านลบ หนังกลุ่มนี้หลายเรื่องจึงถูกแบน ไม่ได้เข้าฉายในประเทศบ้านเกิด

จากการสอบถามคนไทยที่อยู่ในอิหร่านหรือคนอิหร่านเอง พบร่วมกันอิหร่านส่วนใหญ่นิยมดูหนังแนวลัด เช่น หนังนู้ หนังตลก หนังรักโศก มากกว่าหนังกลุ่มที่ได้รับรางวัลระดับนานาชาติ ซึ่งส่วนใหญ่มีแต่นักศึกษามหาวิทยาลัยที่ตามดู อีกทั้งโรงหนังในอิหร่านก็มักฉายแต่หนังแนวลัดเป็นส่วนใหญ่

นอกจากนั้นช่วงหลายปีที่ผ่านมา เริ่มมีหนังจากประเทศอเมริกาหรือที่เรียกว่า หนังยอดลีวูด เข้ามาสู่อิหร่านหลายเรื่อง ทั้งในรูปของหนังที่ฉายในโรงภาพยนตร์ รวมทั้งในรูปของวีดีโอหรือดีวีดี หนังยอดลีวูดที่ได้รับความนิยมและคนอิหร่านพูดถึงมากที่สุดคือเรื่อง Titanic และล่าสุดหนังเรื่อง Terminator 3 และ Kill Bill ก็มีโอกาสเข้าฉายในโรงภาพยนตร์อิหร่านอีกด้วย ปรากฏการณ์นี้บอกเราว่าอิหร่านเริ่มเปิดรับวัฒนธรรมจากตะวันตกมากขึ้น รวมทั้งจากประเทศอเมริกาที่ได้ชื่อว่าเป็นคุณริคันสำคัญด้วย

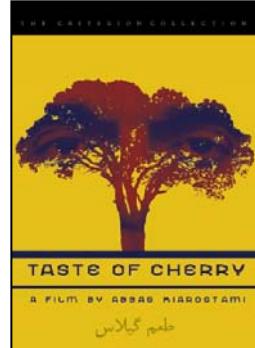
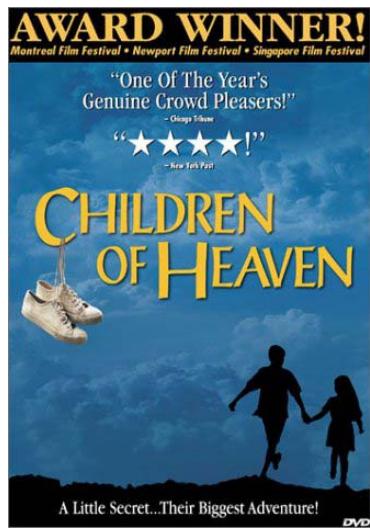
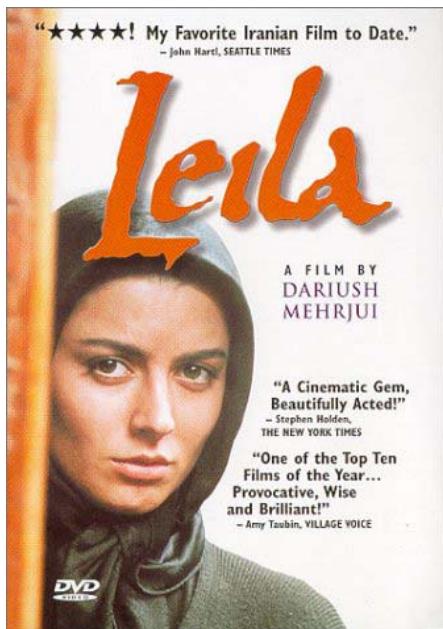
ในประเทศไทย การแสวงหาหนังอิหร่านดู象จะต้องใช้ความขวนขวยบ้าง เพราะมีร้านให้เช่าวิดีโอเพียงไม่กี่ร้านที่มีหนังอิหร่านให้เลือก วิดีโอนั้นอิหร่านมีวิวัฒนาการทางแส滂 ตามโรงหนังขึ้นด้วยไม่มีหนังอิหร่านเข้าฉาย ยกเว้นช่วงเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติกรุงเทพฯ ซึ่งจัดปีละครั้ง และมีโปรแกรมหนังอิหร่านให้เลือกชมค่อนข้างจำกัด

หากใครกำลังอุ่นหนังประเภทโอลิมปาร์ตติการตา โซเวตเทคนิคพิสิตรพันลีก หนังที่เต็มไปด้วยความรุนแรง เลือดท่วมจอ หรือหนังที่จะใจบั้นความณ์ หวังเรียกน้ำตาคนดู หนังอิหร่านที่เรียบง่ายแต่มีเสน่ห์ และเข้าถึงความเป็นมนุษย์อย่างลุ่มลึก คงเป็นทางเลือกที่น่าลองและมันอาจทำให้เรารู้จักประเทศอิหร่านได้ดีขึ้น

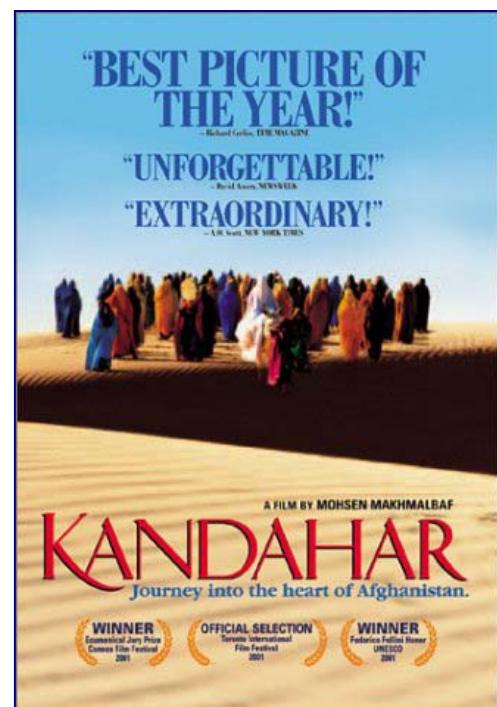
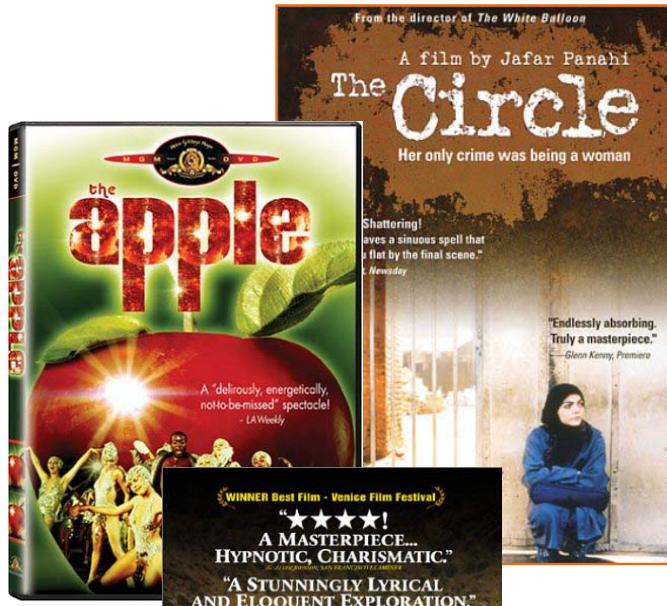

(บัน, ล่าง) ประเทศอิหร่านไม่มีสถานบันเทิง เช่น ผับ บาร์ เช่นโลกตะวันตก ชาวอิหร่านมากพักผ่อนหย่อนใจด้วยการพากจอบครัวไปดูหนัง

ส่วนหนึ่งของหนังอิหร่านที่ได้รับรางวัลจากเทศกาลภาพยนตร์ระดับโลก

บทที่ 10

ประวัติศาสตร์เก็บตกที่อิหร่าน ข้อมูลรายสัมพันธ์ไทย-อิหร่าน

สุดาวา สุจฉาญา

บนท้องถนนของเมืองกุม เรายังเห็นกลุ่มก้อนศีร์ดำเคลื่อนไหวไปมา ขณะที่ศีร์สันอื่น ๆ ดูจะเห็นได้ยากเต็มที่ เพราะผู้คนสูงเมืองนี้นิยมที่จะคลุมชาดอร์ (chador) ศีร์ดำมิดชิด แม้อากาศจะร้อนกว่าเดือนที่อยู่ห่างร้าว 140 กิโลเมตร และผู้ชายส่วนใหญ่จะสวมเสื้อคลุมศีร์ดำหรือไม้กีสิน้ำตาล พร้อมผ้าโพกศีร์จะที่บ่งบอกความเป็นผู้รู้ด้านศาสนา เพราะเมืองนี้ได้ชื่อว่าเป็น Holy Land หรือเมืองศักดิ์สิทธิ์ด้านศาสนา เนื่องจากท่านหญิงมะชูมะฮ์ซีดีเป็นน้องสาวของอิหม่ามอะลี อัล วีญู-อิหม่ามท่านที่ 8 ของชาวมุสลิมนิกายชีอะห์ ได้มาเสียชีวิต ณ เมืองนี้ จึงทำให้เมืองดังกล่าวกลายเป็นที่อ้างอิงทางประวัติศาสตร์ศาสนา และยังเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาด้านศาสนาและวัฒนธรรม อิสลามด้วย โดยเฉพาะเป็นแหล่งรวมของสำนักและสถาบันการเรียนรู้ในสาขาวิชาสนับสนุนโดยตรง ของนักเรียนทางศาสนา ผู้รู้ทางศาสนา และการจัดพิมพ์ตำราทางด้านวรรณกรรมอิสลามอุดม เพย์แพร์ไปยังประเทศต่าง ๆ จนบางครั้งถึงกับเปรียบเปรยเมืองกุม ว่า “เป็นวัตถุของโลกอิสลาม” เลยทีเดียว

แต่นั่นก็หาใช่ประเด็นสำคัญที่เรามุ่งมั่นเดินทางมา หากเมืองแห่งนี้จะมีใช่จุดเริ่มต้นของแขกมะหง่น¹ สองคนพี่น้อง ที่เดินทางเข้าไปตั้งหลักด้วยไม้ในกรุงศรีอยุธยาเมื่อ 400 ปีก่อน และหนึ่งในจำนวนนั้นได้กล่าวเป็นต้นตระกูลของขุนนางไทยที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

สายสัมพันธ์อันยาวไกล

อิหร่านหรือเปอร์เซียในอดีต ไม่ได้เพียงมีความสัมพันธ์กับไทยเมื่อ 400 ปีก่อนเท่านั้น หากแต่ก่อนหน้านี้มีได้มีหลักฐานเอกสารอันบ่งชี้ชัดเจน เพียงแต่พบร่องรอยที่บอกถึงการเข้ามาของพ่อค้าชาว

¹ เป็นคำที่ชาวสยามในสมัยอยุธยาเรียกมุสลิมกลุ่มอินโด-อิหร่าน อันประกอบด้วยมุสลิมเชื้อสายอิหร่าน อาหรับ เทอโรกี และอินเดีย ที่ผสมผสานกลมกลืนทางสายเลือดและวัฒนธรรม และบางครั้งก็ยังเรียกว่า แขกเทศ แขกใหญ่ และแขกเจ้าเข็นอีกด้วย โดยเฉพาะคำหลังนี้เป็นคำที่ใช้เรียกเพื่อป้องบอกว่าชนกลุ่มนี้นับถือศาสนาอิสลามนิกายชีอะห์

เปอร์เชียและอาหารในดินแดนสยามตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์แล้ว ดังปรากฏในราชนิรภูตจำนวนมาก อย่างเช่นในภาษาปัตตานี ดงตรา ลูกปัด ข้าวของเครื่องใช้ และประดิษฐกรรม ตามแหล่งโบราณคดีต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากชาวเปอร์เชียและอาหารรุ่งเรืองในวิทยาการการเดินเรือมาแต่โบราณกาล จึงเป็นชนชาติแรก ๆ ที่เดินทางมาค้าขายในดินแดนแถบอุษาคเนย์ นอกจากนี้ในด้านภาษาอย่างพบคำว่า “ปสาນ” ในศิลปาริมสมัยสุโขทัยหลักที่ 1 ซึ่งนักวิชาการให้ความเห็นว่ามาจากคำว่า “บอชัว” หรือ ภาษาชีวะที่แปลว่า ตลาดห้องแฉว ตลาดขายของแห้ง ในภาษาเปอร์เชียนั้นเอง

ความสัมพันธ์ที่สืบทอดเนื่องจากไกลเซ่นนี้ ย่อมต้องส่งอิทธิพลทางวัฒนธรรมระหว่างกัน โดยเฉพาะอิหร่านหรือเปอร์เชียเป็นชาติที่รุ่งเรืองทางอารยธรรมมาแต่โบราณกาล เมื่อทำการค้าติดต่อกับชาติอื่น ๆ จึงนำวัฒนธรรมและวิทยาการที่ก้าวหน้าต่าง ๆ เข้าไปเผยแพร่ ในประเทศไทย อิทธิพลทางวัฒนธรรมของอิหร่านเข้ามายึดบ탕อย่างมากในสมัยอยุธยา โดยเฉพาะอยุคสมเด็จพระเจ้าปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ชาวเปอร์เชียได้ดำรงตำแหน่งขุนนางมืออิทธิพลสูงในราชสำนัก ส่งผลให้ประชุมชาวเปอร์เชียในกรุงศรีอยุธยาขยายตัวอย่างรวดเร็วและเข้มแข็ง ถึงกับได้เข้ามายึดบ탕ต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในราชสำนักอยุธยาบางยุคสมัย เช่น กรณีการขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระนราธิราษฎร์มหาภูมิพล ซึ่งในหนังสือ สำนักหัตถศิริสุลย์มาน ที่อิบัน มุหัมมัด อิบรอหิม อาลักษณ์ของคณะราษฎร์เปอร์เชีย ผู้เดินทางมาบังราชสำนักสยามในสมัย สมเด็จพระนราธิราษฎร์ฯ ได้เขียนถึงเหตุการณ์ดังกล่าวว่า

“...ในขณะนั้นชาวอิหร่านที่มีตำแหน่งหน้าที่สำคัญ ได้ใช้ศาสนาเป็นข้ออ้างให้เข้าไปในพระราชวังได้อย่างปลอดภัย จากนั้นพวกเขาก็จะจายกันเข้าไปยึดปืนและปืนใหญ่ของกษัตริย์ เมื่อเจ้าชาย (สมเด็จพระนราธิราษฎร์ฯ) ทรงประสารกับพวกอิหร่านที่อยู่ภายในได้แล้ว พระองค์ทรงร้องขึ้นว่า ‘โอ้ท่าน อาลี’ แล้วก็ทรงบุกเข้าไปจนถึงพระตำแหน่งของกษัตริย์”

กุม--จุดแรกของการตามรอย

จากจดหมายเหตุประกุมวงศ์กลุ่มนนาก ที่เรียบเรียงโดยพระยาวรเทพ (ເຄືອນ) ซึ่งอ้างว่าได้เรียบเรียงขึ้นมาจากการจดหมายเหตุของพระยาจุพาราชมนตรีคนสุดท้ายของกรุงศรีอยุธยา คือพระยาจุพาราชมนตรี (ເຫັນ) ในสมัยรัชกาลที่ 5 เจ้าพระยาทิพกรวงศ์ (จำ) และเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหานา กิษาอิบดี (ท้วม) ได้เรียบเรียงข้อมูลความต่อมาอีก ซึ่งถือเป็นหลักฐานเอกสารเก่าสุดที่กล่าวถึงการเข้ามาของแขกชาติมหานครสองพี่น้อง คือเจกอะหมัดและมุหัมมัดสะอดิ ว่า “...เป็นชาวเมืองกุนีในแผ่นดินอาหรับ” ความข้อนี้ได้กล่าวเป็นที่ถกเถียงกันว่า เมืองกุนีอยู่ที่ใด และสองพี่น้องนี้เป็นชาวอาหรับหรือไม่ ซึ่งข้อมูลสองสิ่งได้ข้ออุติว่าท่านทั้งสองมิได้เป็นชาติอาหรับ หากแต่เป็นชาวเปอร์เชีย เนื่องด้วยขับประพนและวัฒนธรรมที่เผยแพร่ในราชสำนักอยุธยานั้น ล้วนแสดงออกถึงความเป็น

เปอร์เชียอย่างเด่นชัด ไม่ว่าจะเป็นภาษา การแต่งกาย และจาริตระพณ์ในศาสนาที่ลูกหลานของชนเหล่านั้นยังคงนับถือสืบต่อกันมาถึงปัจจุบัน คืออิสลามนิกายชีอะห์ อิษนาอะชารี² ยังเป็นศาสนาประจำชาติอิหร่านในสมัยราชวงศ์ชาฟาอด (Safavid) ที่อุ้รุ่วมสมัยกับท่านเอกอัครมตด ส่วนเมืองกุนนั้นกลับมีมีปรากรูปใบในประเทศอิหร่านบีจจุบัน จึงมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าเมืองนี้อาจถูกเปลี่ยนชื่อไปเป็นอื่นแล้ว กระทั้งเมื่อคุณสิริ ตั้งตรงจิตรา เรียนเอกสารเรื่องเจ้าพระยาบัวราชนายก (เอกอัครมต) บัญชูมุฟาราชมนตรี ชีวประวัติและการค้นหามุฟังศพ ที่ระลึกในการชุมนุมพื่น้องวงศ์เอกอัครมต เมื่อวันเสาร์ที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2520 ระบุว่า “มีชาวอิหร่าน ชื่อ ‘เอกอัครมต’ บางแห่งเขียน ‘เชโคะ-หมต’ หรือ ‘ชัยคุตะหมต’ เกิด พ.ศ. 2086 (ค.ศ. 1543 : ฮ.ศ. 963) ณ ตำบลปาอีเนะชาหาร เมืองกุม เดินทางเข้ามายังกรุง ศรีอยุธยา ...” นับแต่นั้นเอกสารสมัยหลัง ต่างก็ยึดถือเอา “กุม” เป็นเมืองที่เอกอัครมตเดินทางมา

เมืองกุมตั้งอยู่บนที่ราบต่ำทางตอนเหนือของเทหะรานในจังหวัดกุม ที่ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นแคว้นหลังจากการปฏิวัติอิสลามในยุคหิมะน่อมโคมยนีเงง ตลอดระยะเวลาเดินทางสู่เมืองกุมจะผ่านภูมิประเทศที่แห้งแล้งอันปากลุ่มไปด้วยกองเกลือและยิปชั่ม รวมทั้งหินลະลายจากภูเขาไฟ และเมื่อใกล้เข้าเมืองจะผ่านทะเลเกลือ (Salt Lake) ที่เป็นทะเลสาบน้ำเค็มจัด เห็นขาวโพลนไปทั่วทั้งทะเลสาบ ซึ่งอาจเป็นเหตุให้น้ำประปาในเมืองกุมเป็นน้ำกร่อย น้ำจืดที่ใช้บริโภคจึงมีราคาสูง เพราะต้องนำเข้ามาจากการเมืองอื่น

จุดหมายแรกของการตามรอยก็คือ ห้องสมุดอยาตุลเลาะห์ อัล อุซมา มาราชี นาจาฟี (The Public Library of Ayatollah Al-Uzma Marashi Najafi) ที่เป็นต้นเรื่องว่าท่านเอกอัครมตเป็นชาวเมืองกุม เนื่องจากเมื่อวาระปี พ.ศ. 2520 ได้มีคนคนไทยที่นำโดยนาวาเอก สุพานา สุวกร ร.น. พร้อมคุณพิมล ช่วงรัศมี อิหม่ามมัสยิดผดุงธรรม ได้ไปประกอบพิธีสักถ้วย และขากลับแวงไปยังเมืองกุม เพื่อเยี่ยมเยือนนักเรียนไทยที่ศึกษาอยู่ ณ ที่นั้น คณะดังกล่าวได้ไปยังห้องสมุดแห่งนี้ และได้มีโอกาสพบกับอยาตุลเลาะห์ ชัยยิด อัล อุซมา มาราชี นาจาฟี ผู้ก่อตั้ง และเป็นนักประวัติศาสตร์ที่เชี่ยวชาญด้านการค้นคว้าประวัติบุคคล ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างมากคนหนึ่งของประเทศอิหร่าน ในครั้งนั้นท่านอยาตุลเลาะห์ นาจาฟี ชี้ชัดว่า เอกอัครมตอยู่ที่เมืองกุมด้านปาอีเนะชาหาร คือตอนใต้ของเมืองตรงบริเวณที่เคยเป็นย่านเมืองเก่า ซึ่งวันนี้อยู่บริเวณถนนอูชาร์ด โดยท่านมีเอกสารการค้นคว้าเรื่องนี้ที่บันทึกด้วยลายมือเขียนของท่านเองเก็บไว้ในห้องสมุดนี้ และท่านยินดีให้ชัม แต่เนื่องจากคณะคนไทยกลุ่มนี้ไม่มีเวลามากนักในการเยี่ยมเยียน จึงไม่มีโอกาสได้เห็น

² ชีอะห์ อิษนาอะชารี คือ มุสลิมนิกายชีอะห์ที่นับถือหิมะน่อม 12 ท่าน ซึ่งเป็นผู้สืบทอดเชื้อสายโดยตรงมาจาก การสมรสของอิหม่ามอาลีและท่านหญิงฟะติมะห์ ผู้เป็นอธิการของศาสดามุหัมมัด กลุ่มอิษนาอะชารีเชื่อว่า พระเจ้าได้ทรงแต่งตั้งอิหม่าม 12 ท่านผู้บิสุทธิ์ให้เป็นผู้นำของมวลมนุษย์

นี่จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะมาขอกลัកฐานเอกสารเพื่อยืนยันถึงข้ออกเสียงต่าง ๆ แต่เนื่องจากตัวท่านอยาตุลเลาะห์ นาจาฟี ได้เสียชีวิตไปแล้ว ทั้งการติดต่อเพื่อขออุดเอกสารดังกล่าวและการขอเข้าพบ ดร. ชัยยิด มะหมุด มาราซี บุตรชายของท่านนาจาฟี ที่ดำรงตำแหน่งเป็นประธานห้องสมุดแทน ไม่อาจทำได้โดยง่าย เนื่องจากความไม่รู้ในธรรมเนียมของคนอิหร่านที่ต้องอาศัยการติดต่ออย่างเป็นทางการ มีหน่วยงานหรือผู้รับรองขัดเจน และใช้เวลาในการพิจารณาอนุมัติ จึงทำให้เราพลาดโอกาสศึกษาและเมื่อหานกลับมาหลังจากดำเนินเรื่องติดต่อขอเข้าพบอีกครั้ง เรายังไม่ประสบผลสำเร็จ มีโอกาสเพียงได้เข้าชมและเรียนรู้ระบบการทำงานของห้องสมุด ทั้งได้พบ ดร. ชัยยิด มะหมุด มาราซี เพียงชั่วเวลาสั้น ๆ พร้อมกับคำยืนยันว่าเอกสารการค้นคว้าเรื่องดังกล่าวของอยาตุลเลาะห์ นาจาฟี มีอยู่จริง รวมถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเมืองไทย ซึ่งท่านยินดีให้คนไทยได้มาศึกษาเอกสารเหล่านี้ในโอกาสต่อไป

ขณะของเราจึงเบนเข้าไปพับเชค ญะอฟาร์ อัล ยาดีย์ ผู้เป็นนักการศาสนา นักเขียน และอาจารย์ด้านประวัติศาสตร์อิสลามศึกษา ที่สอนศาสนาเปรียบเทียบในสถาบันสอนศาสนาแห่งหนึ่งของเมืองกุม ท่านสนใจศึกษาเกี่ยวกับเชกอะหมัดและเคยเดินทางมาเมืองไทย ตลอดจนเมื่อปี ๒๐๐๕ ที่ในภูมิภาคนี้ เชค ญะอฟาร์ กล่าวถึงการศึกษาค้นคว้าของท่านว่า ท่านเชื่อว่าเชกอะหมัดมิใช่พ่อค้าหากเป็นผู้อ้างทางด้านศาสนาที่เดินทางไปเพื่อเป้าหมายการเผยแพร่ศาสนาอิสลามมากกว่า โดยมีข้อสนับสนุนจากที่เรียกท่านว่า “เชก” ซึ่งในภาษาอาหรับ หมายถึงหัวหน้าผู้นำ แต่ภาษาเปอร์เซียหมายถึงผู้มีความรู้แต่กذاในด้านศาสนา คนที่เป็น “เชก” หรือ “เชค” นี้ จะพอกผ้าสะระบันสีขาวบอกสถานะ ซึ่งปัจจุบันในอิหร่านก็ยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่ อีกทั้งเมืองกุมในเวลานั้นเป็นเมืองศาสนาอยู่แล้ว มีนักประชาน ผู้รู้คงแก่เรียนในวิชาศาสนาจำนวนมากกันอยู่มาก many จากที่อ้างว่าเป็นศูนย์กลางของชีวะห์ก่อนที่ราชวงศ์ชาฟาริดจะประกาศเป็นศาสนาประจำชาติกว่าได้ และเมื่อศาสนาอิสลามนิกายชีวะห์ได้กล้ายเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว ในช่วงระยะเวลาคริสต์ศตวรรษที่ 17 ถือเป็นยุคทองของ การเคลื่อนไหวเผยแพร่ศาสนาอิสลามแนวทางดังกล่าว นักประชาน ชาวนิรันจ์มุ่งเดินทางออกไปทั่วทุกมุมโลก เพราะราชวงศ์ชาฟาริดได้ให้การสนับสนุนและเป็นราชวงศ์ที่ทำสัมพันธ์ไม่ตึงกันนานาประเทศมากที่สุด ตัวท่านเองนั้นได้พบร่องรอยของการเผยแพร่ศาสนาโดยนักประชาน ชาวนิรันจ์ที่เดินทางไปในสถานะพ่อค้าตามประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในจีน อินเดีย ปากีสถาน อินโดนีเซีย ศรีลังกา สิงคโปร์ หรือแม้แต่ในประเทศไทยและฟิลิปปินส์ ตลอดจนกับการศึกษาของ ดร. จุฬาลงกรณ์ จุฬารัตน์ ที่กล่าวว่า เชกอะหมัดเป็นหัวหน้าของพวกพ่อค้า ซึ่งในภาษาอิหร่านเรียกว่า “ซูดาการ์ราชาน” ซึ่งมีลักษณะพ่อค้ากึ่งทหาร คนกลุ่มนี้ได้รับการสนับสนุนจากชาห์แห่งราชวงศ์ชาฟาริดให้เดินทางออกไปตั้งรัฐบาลตามภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อขยายอิทธิพลของอิหร่านทางด้านศาสนาและการค้า คนกลุ่มนี้เข้าไปรับราชการในราชสำนักของรัฐต่าง ๆ ในอินเดียและเชียตตะวันออกเฉียงใต้ โดยเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการด้านการค้า การปกครอง การทหาร และกิจกรรมภายในราชสำนัก

ในประเทศไทย จากบันทึกของชาวต่างชาติระบุว่าในคริสต์ศตวรรษที่ 16 มีชาวเปอร์เซียที่เดินทางเข้ามาติดต่อกันอยู่หลายปีมีม่านกัน แต่พอกลับคริสต์ศตวรรษที่ 17 จำนวนประชากรแซกมาร์³ ที่อยู่อย่างเพิ่มขึ้นเท่ากับพ่อค้าจีน เช่นเดียวกับบันทึกของบาทหลวงตาชาร์ดเกี่ยวกับงานตามไฟของพวกแซกมาร์ว่า

“...ขบวนแห่เมืองผู้คนเข้าร่วมขบวนกว่าสองพันคน.....มีคนสยามเป็นอันมากทั้งชายหญิงทุกอาชญากรรมที่นับถือศาสนาพะรະมะหะหมัด ด้วยว่าตนบังตั้งแต่มีพวกแซกมาร์เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรแล้ว ก็ดึงคนพื้นเมืองไปเข้าศาสนาตนได้ไม่ใช่ข้ออย”

จากนั้นคณะของเจ้าได้ไปยังเขตเมืองเก่าบนถนนอโศกชาร์ด ในบริเวณดังกล่าวยังคงมีสภาพบ้านเรือนเก่าที่ทำด้วยดินคละไปกับบ้านเรือนแบบใหม่ ปากทางเข้ายานมีอาคารโรงเรียนสอนศาสนาในลักษณะที่เรียกว่า ยะวะเซห์ (Howzeh) ซึ่งมีอายุราก 800 ปีปิดตายอยู่ ชื่อ Qeyaseyeh ชาวบ้านแวนนับออกเล่าว่าทางการกำลังมีโครงการจะทำการบูรณะโบราณสถานดังกล่าว ย่านนี้ในช่วงสองครามกับอิรักโคนะเบิดถนนไปไม่น้อย กำแพงเมืองเก่าและบ้านเก่าหดหายหลังพินาศไปในช่วงเวลานั้น จึงมีบ้านตึกแบบใหม่แทรกอยู่ทั่วไป เมื่อเดินลึกเข้าไปจะเห็นหอ minaret⁴ เก่าอยู่ใกล้ทางเดียนที่ทำเป็นหลังคาโถมคลุม ด้านหนึ่งสามารถแยกเข้าสู่บ้าชาร์ดหรือย่านตลาดเก่าแก่ของกุม ที่วันนี้เป็นตลาดสดขายผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ สวนทางแยกอีกทางจะไปสู่มัสยิดใหญ่เมะ ซึ่งกล่าวว่าเป็นมัสยิดที่เก่าแก่ที่สุดในเมืองกุม และปัจจุบันก็เป็นมัสยิดกลางที่ชาวเมืองกุมจะมาลاد้วยกันในวันศุกร์ ตรงข้ามมัสยิดนี้เป็นโรงเรียนสอนศาสนาแบบดั้งเดิมชื่อ Naseriyeh มีอายุราก 140 ปี และยังเปิดทำการเรียนการสอนอยู่ บริเวณย่านเก่าแห่งนี้มีอาณาบริเวณไม่กว้างขวางนัก ดูสงบเงียบ และเต็มไปด้วยซอยเล็กซอยน้อยที่ตัดแยกเข้าสู่บ้านเรือน อันเป็นลักษณะเดียวกับที่พบในย่านชุมชนเก่าแก่ของกรุงเทพฯ เช่นกัน

ห้องกลิ่นกุหลาบที่กัมชาาร์

“ของที่จะฝากมาให้คุณสตันติน พอลคุณนั้น จะเป็นสุราเมืองเบอร์เชีย 2-3 หีบ น้ำดอกไม้เทศ ผลไม้เมืองเบอร์เชีย”

³ คำว่า “มาร์” เป็นคำที่ชาวโปรตุเกสและสเปนใช้เรียกผู้นับถือศาสนาอิสลามที่มาราจากแอฟริกาตะวันออกตะวันออกกลาง เอเชียกลาง และอินเดีย เมื่อชาวตะวันตกชาติอื่นเข้ามายังแอฟริกาตะวันออกกลาง ก็เรียกตาม คำว่า มาร์ ของชาวโปรตุเกสและสเปนมาใช้

⁴ หอ minaret หมายถึงอาคารหรือหอคอยสูง ซึ่งเป็นอาคารประจำบุกของมัสยิด และส่วนใหญ่เป็นสถานที่ใช้แจ้งเวลาลادหมาด มีนาเรต มาจากภาษาอาหรับ แต่ในภาษาเบอร์เชียจะเรียก นิมา โซเมีย อีชาส หรือโกลด์-สเทอร์ และในบางครั้งก็ใช้ประโภชน์ในด้านอื่น ๆ เช่น แจ้งข่าวสาร แจ้งเหตุร้าย เป็นต้น

ข้างต้นเป็นข้อความในจดหมายเหตุพ่อค้าผู้รังสรรค์ที่ระบุถึงของฝากให้เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ (ฟอลคอน) อัครมหาราเสนาบดีขณะนั้น แน่นอนว่าของฝากเหล่านี้ต้องเป็นของเลิศหรูที่ควรค่าแก่การนำฝากคนระดับเสนาบดีที่เดียว และสิ่งของดังกล่าวล้วนเป็นสินค้าที่ขึ้นชื่อของชาวเปอร์เซีย ซึ่งส่งเข้ามาจำหน่ายยังกรุงศรีอยุธยา นอกเหนือไปจากผ้าเยี่ยรับ ผ้าอัตตัต ผ้าย่ำมะหาด ผ้าปั๊สตุ ผ้าคาดทอง พร้อม อัญมณี และม้าเปอร์เซีย (ม้าเทศ)

ในบรรดาข้าวของนำเข้าข้างต้น คณะของเรามีโอกาสได้ไปยังเมืองอันเป็นแหล่งผลิตสินค้าที่ราชสำนักอยุธยานำเข้าเพียงสองสิ่งเท่านั้น คือ พรม (อ่านว่า ละเอียดเรื่อง “พรมเปอร์เซีย การเดินทางของลวดลายอันวิจิตร”) กับน้ำดอกไม้เทศ หรือที่ชาวสยามมักเรียกอีกอย่างว่า น้ำกุหลาบ ดังปรากฏล่าวถึง ในวรรณคดีหลายต่อหลายเรื่อง อาทิ อิเหนา

“**ไชสุหร่ายหยดย้อยเป็นฝอยฟอง อาบละอองต้องพระองค์ดังสายฝน
น้ำกุหลาบหอมฟุ่งจุ่งปน ทรงสุคนธาระทินกลินโอบาร**”

คำว่า กุหลาบ นั้น เป็นคำที่มาจากภาษาเปอร์เซีย แต่เมื่อได้หมายความถึง ดอกกุหลาบ อย่างที่เราเรียกขาน หากหมายถึงน้ำดอกไม้ เพราะดอกไม้ ในภาษาเปอร์เซียเรียก กุล () ส่วนคำว่า น้ำ คือ ตอบ () เมื่อเรียกน้ำดอกไม้ ก็คือ กุลตอบ () ซึ่งคนไทยออกเสียงเพี้ยนเป็น กุหลาบ และเนื่องจากน้ำดอกไม้ที่ส่งเข้ามาขายติดตลาดเป็นภาพวาดดอกกุหลาบ คนไทยจึงอาจเข้าใจว่า ดอกไม้ชนิดนี้เรียกขานเช่นนั้น และโดยแท้จริงแล้ว น้ำนั้นก็เป็นน้ำที่กัลลั่นจากดอกกุหลาบจริง ๆ

แหล่งผลิตน้ำดอกไม้ที่คณะของเราไปเยี่ยมชมอยู่ไม่ไกลจากเมืองกุมมากนัก ชื่อเมืองกัมชาร์ ในแคว้นอิสฟาราน เมืองนี้ผลิตน้ำกุหลาบมากกว่า 750 ปี และยังคงผลิตเป็นสินค้าส่งออกสำคัญในปัจจุบัน จนกล่าวได้ว่าในทุก 10 หลังคาเรือนจะมีหนึ่งบ้านที่ผลิตน้ำกุหลาบ ปัจจุบันชาวเมืองกัมชาร์ ราวร้อยละ 40 ผลิตน้ำกุหลาบเป็นอาชีพ และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากกำลังได้รับการส่งเสริมจากรัฐ และในเดือนพฤษภาคม ปี ค.ศ. 2001 ก็ได้มีการจัดเทศกาลน้ำกุหลาบ ขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อเป็นการติงดูดนักท่องเที่ยวให้มาชมดอกกุหลาบที่กำลังผลิบานและกระบวนการผลิตน้ำกุหลาบ ซึ่งน่าเสียดายที่เราเดินทางไปหลังจากเทศกาลดังกล่าวผ่านไปแล้ว และเป็นเวลาเดียวกับที่สินสุดดุกาลผลิตน้ำกุหลาบอีกด้วย เราจึงได้แต่พูดคุยถึงขั้นตอนการผลิตและชุมชนการผลิตน้ำดอกไม้ชนิดอื่นที่มีกระบวนการผลิตไม่แตกต่างกัน ซึ่งชาวกัมชาร์ทำเพื่อเสริมรายได้ เพราะการผลิตน้ำกุหลาบเพียงอย่างเดียวในช่วงระยะเวลาแค่ 2-3 เดือน ไม่สามารถทำให้ครองชีพอยู่ได้ จึงต้องทำงานอื่น ๆ เสริม ไม่ว่าจะผลิตน้ำสมุนไพร ทอพร หรือเลี้ยงผึ้งเพื่อเก็บน้ำผึ้งขาย

กัมชาร์เป็นเมืองเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่ในหุบเข้าอันแวดล้อมไปด้วยต้นไม้ใหญ่น้อยเขียวขี้ จึงมีอากาศเย็นสบาย ชาวบ้านที่นี่ส่วนใหญ่ทำสวน ไม่เป็นสวนผลไม้ก็เป็นสวนดอกไม้ โดยเฉพาะสวน

กุหลาบพันธุ์ไม้หอมมาดี ซึ่งเป็นพันธุ์เดียวเท่านั้นที่ใช้ในกระบวนการผลิตน้ำกุหลาบ ลิ่งแรกที่ผู้มาเยือนเมืองนี้จะประทับใจแต่เริ่มเดินทางเข้าสู่เมืองก็คือ กลิ่นหอมอ่อนๆ ของดอกไม้อันเกิดจากกระบวนการผลิตน้ำดอกไม้ที่ขอจ่ายไปทั่วทุกมุมเมือง

อกาลุ่สตาฟ่า เจ้าของบ้านที่ผลิตน้ำดอกไม้เทคนิคเราเข้าไปยังห้องกลั่นที่มีห้องของแดงขนาดใหญ่ทั้งเรียงกันอยู่สามใบ ซึ่งกำลังต้มกลั่นดอกไม้ที่เป็นสมุนไพรชนิดหนึ่ง เพื่อนำไปเป็นกระสายยา เพราะหมอดูเก็บเกี่ยวดอกกุหลาบที่จะเก็บมาผลิตน้ำกุหลาบแล้ว ดอกกุหลาบพันธุ์ไม้หอมมาดีเป็นกุหลาบพันธุ์พื้นเมืองของกัมชาาร์โดยเฉพาะ ล้ำต้นใหญ่และมีคุณภาพดีกว่าเดิม ระยะเวลาสั้นๆ คือระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน ดังนั้นการผลิตน้ำกุหลาบจึงมีกระบวนการผลิตที่ต้องทำแข่งกับเวลาเสมอ เพื่อไม่ให้ดอกกุหลาบต้องแห้งเสียหายไปก่อน

กระบวนการผลิตจะใช้ดอกกุหลาบทั้งดอก ไม่ต้องแกะกลีบ บรรจุลงในหม้อทองแดงซึ่งตั้งอยู่บนเตาไฟ โดยใช้แก๊สธรรมชาติเป็นเชื้อเพลิงหรือไม่อาจเป็นน้ำมันเบนซินหรือฟืนอย่างในอดีต หม้อใบหนึ่งๆ จะใช้ดอกกุหลาบประมาณ 30 กิโลกรัมต่อน้ำ 60 ลิตร แล้วต้มจนเดือดเกิดเป็นไอน้ำให้ขึ้นไปตามท่อโลหะที่ต่อเขื่อมกับส่วนฝา ไอน้ำเมื่อไหลงตามท่อถึงช่วงที่หัวหักศอก แรงดันไอน้ำจะลดลง และเมื่อไอน้ำไหลงมาอย่างถังที่ตั้งอยู่ในน้ำเย็น ซึ่งมีการไหลงในน้ำโดยตลอด ไอน้ำก็จะกลับเป็นหยดน้ำตกลงในถังดังกล่าว ซึ่งต้องใช้เวลาต้มต่อน้ำอีกประมาณห้าชั่วโมง แล้วจึงนำหม้อลงจากเตาเพื่อเตดอกกุหลาบที่ต้มแล้วทิ้ง ล้างหม้อให้สะอาดเพื่อบรรจุดอกกุหลาบและน้ำสำหรับต้มครั้งใหม่

น้ำประมาณ 60 ลิตรต่อน้ำอีก 40 ลิตร ส่วนอีก 20 ลิตรจะทิ้งเหลือไว้ในหม้อกันไม่ให้หม้อแห้งใหม่ ถังน้ำกุหลาบที่ได้จะถูกนำออกมารวบกันทั้งไหให้เย็นราวก่อนห้ามง น้ำกุหลาบที่เย็นแล้วจะแยกน้ำมันโดยขึ้นมาจับข้างบน จากนั้นก็จะใช้เครื่องมือคูดเอาน้ำกุหลาบด้านล่างใส่ลงในแกลลอน เปลี่ยนถ่ายจนน้ำเหลืออยู่ราว 1 ลิตร แล้วนำไปเทผ่านผ้ากรองที่ล่อนิดจนหมดก็จะได้น้ำน้ำกุหลาบ ซึ่งแต่ละหม้อจะได้ปริมาณเพียงเล็กน้อย หัวน้ำมันดังกล่าวนำไปผสมทำน้ำหอม เครื่องสำอาง ซึ่งจะขายได้ราคาสูงกว่าน้ำกุหลาบที่เอาไปทำน้ำหวานใส่ขนม ไอศครีม แทรกเป็นกระสายยาหรือนำไปใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น นำไปพร้อมบันทินกานาบาลเมื่อไปทำยัจณ์ให้ในพิธีนุ้ยรอม⁵ หรือนำไปพร้อมบันทุณฟังศพของผู้ล่วงลับในสุสาน

ตามบ้านต่างๆ ที่ผลิตน้ำกุหลาบจะมีสวนกุหลาบของตนเอง อย่างบ้านอกาลุ่สตาฟามีพื้นที่ปลูก 6,000 ตารางเมตร ซึ่งทุก 1,000 ตารางเมตรจะได้ผลผลิตกุหลาบ 500 กิโลกรัมในสองเดือน

⁵ คือพิธีมะหมาหรำหรือเต็นเจ้าเข็น ที่เป็นพิธีกรรมของชาวมุสลิมนิกายซีอิยะที่จัดขึ้นเพื่อรำลึกถึงการเสียชีวิตของอิหม่ามอุเซน อิหม่ามคนสำคัญของมุสลิมนิกายซีอิยะที่ถูกสังหาร ณ ตำบลกับราห์ ตรงกับเดือนมะระ-หรำหรือมุญรัม อันเป็นเดือนแรกตามปฏิทินอิสลาม

และเข้าจังหวัดน้ำตกเพิ่มเติมจากเพื่อนบ้านที่ปลูกมากหรือไม่สามารถผลิตได้ทัน เพราะแต่ละบ้านจะมีหมอกลั่นมากน้อยขึ้นอยู่กับฐานะ บ้านบ้านอาจมีมากถึง ๒๐ หมอกลั่น ซึ่งก็ต้องมีคนควบคุมการผลิตมากขึ้นด้วย เพราะการผลิตน้ำตกน้ำตกเป็นงานที่ต้องมีสุภาพอาชญาณว่า “หนัก” เพราะต้องอดหลับอดนอนดูแลเชือกเพลิงไม่ให้มอด เปลี่ยนถ่านน้ำและคายต้มให้ตลอดสองเดือนของฤดูกาลผลิตทั้งกลางวันกลางคืน เพื่อแข่งกับเวลาที่ต้องน้ำตกจะroyลง ดังนั้นผู้ควบคุมการผลิตจึงมักเป็นผู้ชาย เพราะต้องอาศัยกำลังและความอดทนสูง

น้ำตกน้ำตกของแต่ละบ้านนั้นไม่แตกต่างกัน แต่จะมีคุณภาพดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับการควบคุมการผลิต ดังนั้นน้ำตกที่ติดบนขวดน้ำตกน้ำตกของแต่ละยี่ห้อ จะมีชื่อตระกูลผู้ผลิตเป็นเครื่องหมายประจำคุณภาพ ปัจจุบันนอกจากเมืองกัมชาาร์ที่ผลิตน้ำตกน้ำตกแล้ว ช่วงสี่ปีที่ผ่านมาการผลิตก็เริ่มขยายตัวไปยังเมืองรอบข้างด้วย

อิสฟahan กับราชธานีอยุธยา

“อิสฟahan นิสฟิญาณ” (Esfahan nesf-e jahan) อิสฟahan ประดุจครึ่งหนึ่งของโลก ถ้อยคำกล่าวเปรียบเปรยของชาวต่างชาติที่ได้มาเยือนเมืองนี้เมื่อศตวรรษที่ 16 หาได้เกินจริงไม่ เพราะเมืองหลวงสมัยราชวงศ์ชาฟาวิด (ค.ศ. 1502-1722) แห่งนี้ยิ่งใหญ่และสวยงาม ทั้งยังเป็นศูนย์กลางของการค้าขาย อุดสาหกรรม หัตถกรรม และศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของอิหร่าน โดยเฉพาะงานด้านศิลปกรรมนั้นได้รับการยกย่องว่าเจริญสูงสุดเกือบทุกด้านในยุคชาฟาวิด เฉพาะอย่างยิ่งงานสถาปัตยกรรม ที่ยังคงปรากฏให้เห็นถึงความมหัศจรรย์ของวิทยาการชั้นสูงในงานสถาปัตยกรรมในอดีต

เป็นที่ทราบดีว่าในสมัยสมเด็จพระนราจารย์ฯ ได้มีการส่งคนราชธานีอยุธยาไปยังราชสำนักเปอร์เซีย ซึ่งก็คือราชสำนักของชาห์สุลัยมาน กษัตริย์องค์ที่ 5 แห่งราชวงศ์ชาฟาวิด แห่งเมืองอิสฟahan นี้เอง วัฒนธรรมของเปอร์เซียที่รุ่งเรืองในราชสำนักอยุธยา ก็อยู่ในยุคสมัยเดียวกัน อิสฟahan จึงเป็นร่องรอยสำคัญที่จะเรียนรู้ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมในอดีตที่มีต่อกัน

จัตุรัสนักชี ณูะยอน หรือปัจจุบันเรียกว่า จัตุรัสอิหม่ามโคมัยนี ถือเป็นสถานที่สำคัญของเมืองอิสฟahan เพราะเป็นจัตุรัสใหญ่ใจกลางเมืองที่เคยเป็นศูนย์กลางทางการค้า การประกอบเศรษฐกิจ และสังคมของยุคชาฟาวิด ด้วยล้อมรอบไปด้วยพระราชวัง มัสยิด โรงเรียนสอนศาสนา (madraseh) บาزار์ (bazaar) ที่พักคนเดินทาง (caravansarie) และโรงอาบน้ำ (hammam)

อาลี ก้าฟุ คือพระราชวังที่ตั้งตระหง่านสูงเด่นอยู่ทางทิศตะวันตกของจัตุรัส มีความสูงถึง 48 เมตร ทำเป็นตึกหกชั้น ซึ่งถือกันว่าเป็นตึกสูงแห่งแรกของอิหร่าน พระราชวังนี้สร้างขึ้นในสมัยของพระเจ้าชาห์อับบาสที่ 1 ด้วยจุดประสงค์ที่จะใช้ต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง และเป็นที่ประทับ

ทอดพระเนตรการสวนสนามหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น ณ ลานจัตุรัส ดังนั้นบนชั้นที่สามของพระราชวังจึงสร้างเป็นระเบียงยื่นออกมาด้านหน้าเพื่อใช้เป็นที่ประทับทอดพระเนตรการตีคลีบหลังม้า การสวนสนาม การแสดงต่าง ๆ ณ ลานจัตุรัส นอกจากนี้ยังสามารถเห็นทัศนียภาพของเมืองอิสฟารานโดยรอบ ซึ่งมีหมู่บ้านและตระหง่านเด่นเป็นระยะ ๆ หอดังกล่าวมีได้ใช้ประโยชน์สำหรับมั่สขิดเพียงเพื่อ欣賞ช่วงเวลาที่มีความลุ่มหล่อมากและสวยงามต์แต่อย่างเดียว หากในอดีตสร้างขึ้นเปรียบดังประภาคราชหรือหอสังเกตการณ์ที่ทหารจะขึ้นเป็นดูเหตุร้ายหรือกองทัพศัตรูที่จะเข้ามาสู่กรุงฯ หากมีสิ่งผิดสังเกตก็จะสังสัญญาณคันหัวไฟเป็นทodor ไปยังหอต่าง ๆ ขณะเดียวกันหอสูงเหล่านี้ยังเป็นจุดหมายตา (landmark) ให้บรรดากรองคาราวานที่เดินทางมาจากที่ต่าง ๆ รู้ว่ากำลังเข้าใกล้เขตตัวเมืองและพระราชฐานแล้ว

ระเบียงที่ประทับมีเสาไม้ 18 ต้น ซึ่งทำจากซุงทั้งต้นรองรับหลังคาที่แกะสลักเป็นลวดลายและประดับกระจาดอย่างสวยงาม มัคคุเทศก์นำชมบอกเราว่าเดิมนั้นเส้าดังกล่าวบุกด้วยแผ่นทองและแผ่นเงินทั้งต้น แต่มาถูกโรมันไบหมด นอกจากนี้บนระเบียงดังกล่าว ยังมีอ่างน้ำพุที่คาดพื้นด้วยทองแดงและบุรุบอ่างด้วยหินอ่อน โดยใช้วิทยาการการทัดน้ำจากภูเขาและซักกันน้ำขึ้นมาใช้ อันแสดงถึงความรู้เรื่องระบบไฮดรอลิกเป็นอย่างดีของชาวอิหร่าน วิธีการทัดน้ำขึ้นสูที่สูงแล้วปล่อยให้หลงมาเป็นน้ำตกเพื่อสรงสนา ก็ยังปรากฏที่พระราชวัง เชหล โซตุน (Chehel Sotoon Palace) หรือพระราชวัง 40 เสา ซึ่งตั้งอยู่ท่ามกลางสวนขนาดใหญ่ด้านนอกของจัตุรัส ด้านหน้าของตัวพระราชวังแห่งนี้มีสระสี่เหลี่ยมยาว มีน้ำพุสูงกระจาย เพื่อให้ลมพัดผ่านน้ำก่อนพัดเข้าสู่ตัวอาคารพระราชวังช่วยให้อากาศเย็นสบาย ลักษณะการทัดน้ำ ชุดสระทำน้ำพุในสวนเช่นนี้ ทำให้คิดถึงพระราชวังราชินีเกรกนีลับบุรี ซึ่งมีการทัดน้ำจากทะเลสถาบันศูนย์เรียนรู้เช่นเดียวกัน สร้างสรรค์ขนาดใหญ่และทำน้ำพุในพระราชอุทยานเช่นกัน ดังที่นิโกลาส์ แซร์แวร์ บันทึกว่า

“ทางด้านซ้ายมือเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งจ่ายน้ำไปทั่วพระราชฐาน”

“พระตำแหน่งนักหลังนี้ (พระที่นั่งสุทโธสวารอย์-ผู้เขียน) มีกำแพงปีกกาล้อมรอบ ที่มุนทั้งสี่มีสระน้ำใหญ่สี่สระ บรรจุน้ำบริสุทธิ์ เป็นที่สรงสนาของพระเจ้าแผ่นดินภายใต้กระโลงซึ่งคลุมกัน สร่าน้ำที่อยู่ทางขวา มีลักษณะคล้ายถ้ำเล็ก ๆ มีพระน้ำมีเล็ก ๆ ขึ้นเขียวชุ่มอยู่เสมอ และพระน้ำมีดอกรที่มีกลิ่นหอมตระหง่านอยู่ตลอดเวลา มีการน้ำใส่จานน้ำให้แก่สรงทั้งสี่นี้”

เป็นที่ทราบดีว่าพระราชวังเมืองละวีนี นอกจากช่างชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาช่วยก่อสร้างแล้ว ช่างชาวเบอร์เชียกมีบทบาทอยู่ไม่น้อย และหากมองย้อนกลับไปอีกสิบปี ความเจริญด้านศิลปวัฒนธรรมของยุโรปนั้นพัฒนาขึ้นมาจากอิทธิพลของอารยธรรมเชกมาร์ที่เผยแพร่เข้าไปยังตอนใต้ ของยุโรป ไม่ว่าจะเป็นสเปน โปรตุเกส หรือแม้แต่ฝรั่งเศสเอง ความรุ่งเรืองของอารยธรรมอิสลามนั้น ก็มีพื้นฐานมาจากอารยธรรมกรีก โรมัน และเบอร์เชียนั่นเอง

สิ่งก่อสร้างหล้ายแห่งในพระราชวังอาลี กานู และเซอล โซตุน แสดงร่องรอยของสถาปัตยกรรมและการประดับประดาแบบเปอร์เซีย ไม่ว่าเป็นการเจาะช่องโค้งของประตูหน้าต่าง ช่องกำแพง (arched nich) ซึ่งปกติช่องโพรงโค้งประดับตามกำแพงเหล่านี้มักใช้เป็นที่วางหรือเก็บของ แต่ในห้องดนตรีของพระราชวังอาลี กานู กลับทำบุพนังและเพดาน เพื่อกรองเสียงให้เกิดความทึมและกังวลอยู่ ภายในห้องไม่เกิดเสียงสะท้อน ส่วนที่น่ารายน์ราชานิเวศน์ซึ่งประดับอย่างนี้ใช้เป็นห้องประทีป ดังปรากฏเมื่อครั้งรัชกาลที่ 5 เสด็จพระราชดำเนินมาประทับที่พระราชานิเวศน์แห่งนี้ ในค่ำคืนหนึ่งทรงลองจุดไฟตามซุ้มโค้งของกำแพงวังและซุ้มประทู พระองค์ได้ตรัสขมายว่าสวยงามมาก นอกจากนี้ตามผนังห้องพระโรง ห้องบรรทม ของพระราชวังทั้งสองแห่งยังประดับด้วยภาพวาดที่เขียนด้วยเทคนิคลายน้ำทองและจิตรกรรมสีผุน เป็นลวดลายพรรณพุกษา การแต่งกายและวิถีชีวิตของคนในราชสำนัก ตลอดจนภาพบรรดาทูตานุทูตของประเทศต่าง ๆ ที่ได้มามาเข้าเฝ้าพระเจ้าชาห์ ซึ่งพาให้หัวนคิดกลับไปถึงภาพจิตรกรรมที่ปรากฏอยู่ตามผนังโบสถ์วัดวาอารามในบ้านเรา การเขียนลายน้ำทองบนเครื่องถ้วย ที่ซ่างละม้ายคล้ายคลึงกันจนไม่อาจบอกได้ว่าใครรับไปจากใคร หรือแม้แต่การทำอาร์กโคงตามซองประตูหน้าต่างที่เคยเรียนรู้ว่าเป็นศิลปะแบบกอธิกของฝรั่ง ก็เห็นที่จะไม่ใช่เสียแล้ว ด้วยศิลปะสถาปัตยกรรมแบบนี้ให้เห็นทั่วไปในอิหร่านและโลกมุสลิม

รองศาสตราจารย์พิทยา บุนนาค ผู้ศึกษาเรื่องอิทธิพลของศิลปะเปอร์เซียในสถาปัตยกรรมอยุธยา กล่าวว่าโค้งยอดแหลมในอยุธยาเป็นโค้งแบบอิสลาม ไม่ใช่โค้งกอริก คือโค้งด้วยการก่ออิฐให้รับน้ำหนัก ซึ่งเป็นการถ่ายน้ำหนักไปข้าง ๆ และลงสู่ผนัง ทั้งมีลักษณะพิเศษคือเป็นโค้งแบบยอดตัวดินดอนอย ซึ่งปรากฏในอินเดีย ปากีสถาน อย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะที่พระราชวังกอโกรนดาร์ ในเมืองตัคคาของปั้งคลาเทศ แต่ไม่พบตามสิ่งก่อสร้างในอิหร่าน นอกจากมีในภาพเขียน จึงทำให้สันนิษฐานว่าโค้งแบบนี้จะมีกำเนิดในอินเดีย โดยชาวอิหร่านเป็นผู้พัฒนาขึ้นมา และแพร่เทศที่เข้าไปในอยุธยาได้มาไปเผยแพร่ เพราะกอโกรนดาร์เป็นเมืองท่าใหญ่แห่งหนึ่งบนฝั่งโคลอมเบลของอินเดีย ที่พากองหรับและเปอร์เซียจะแวงจอดค้าขายสินค้าก่อนเดินทางสู่มะริด ตะนาวศรี ของสยามในอดีต

นอกจากนี้อาจารย์ยังชี้ถึงเทคนิคการเรียงอิฐสร้างโดมของอิหร่านที่ไทยนำจะรับมาใช้ในการก่อสร้างเจดีย์ เพราะเดิมในการสร้างเจดีย์ของสยามจะพูนดินขึ้นไว้ภายใน แล้วเรียงอิฐล้อมรอบด้านนอกองค์เจดีย์ เพื่อไม่ให้อิฐหlapay ไปด้านใน แต่ในสมัยอยุธยาตอนปลาย การสร้างเจดีย์ด้านในจะกลวง ไม่มีการพูนดิน แต่ใช้เทคนิคการเรียงอิฐแบบการสร้างโดม เช่น เจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล เจดีย์วัดมหาธาตุ เป็นต้น

ความมหัศจรรย์ของการเรียงอิฐเพื่อทำโดมเห็นชัดเจน เมื่อเรามีโอกาสได้เข้าชมมัสยิดญูเมะของเมืองอิสฟahan ซึ่งถือกันว่าเป็น “พิพิธภัณฑ์ด้านสถาปัตยกรรมของโลกอิสลาม” เลยที่เดียวเนื่องจากสามารถเห็นรูปแบบศิลปะสถาปัตย์ตั้งแต่ศตวรรษที่ 11-18 จากยุคสมัยเซลจุค (Seljuq

ค.ศ. 1051-1220) สรุปความคงโภค (ค.ศ. 1220-1380) ถึงสมัยชาฟวิด การสร้างหลังคาโคลง (vault) และโถมในสถาปัตยกรรมเปอร์เซียได้รับการพัฒนาเทคนิคมาตั้งแต่สมัยซัสเซานียน โดยใช้วิธีแก้ปัญหาคาดเดมที่มีรูปร่างทรงกลมมาสร้างไว้บนห้องสี่เหลี่ยมได้สำเร็จ โดยต่อมุนให้เป็นแปดเหลี่ยม และในสมัยเซลจุคก์ได้พัฒนาภารหน้าอย่างขึ้น ด้วยการนำอิฐมาวางเรียงในรูปแบบต่างกันจนเกิดเป็นแสงเงาแบบต่าง ๆ หรือเผาอิฐให้เกิดระดับสีต่าง ๆ สร้างเป็นลวดลายรูปทรงเรขาคณิต และแกะสลักจากรากตัวอักษร นอกจากนั้นยังมีการใช้กระเบื้องเซรามิกประดับตกแต่งพื้นผิวโถมให้ดงามยิ่งขึ้น ซึ่งงานเซรามิกเจริญถึงขีดสูงสุดในยุคชาฟวิด ดังปรากฏชิ้นงานโคลเด่นที่มีสัญดิษามามและมัสยิดชัยค์ ลูภุลลลอห์ บนจตุรัสอิหม่ามโคมยันในเมืองอิสฟahan ที่ได้รับการตกแต่งด้วยกระเบื้องไม่เสกอย่างวิจิตร จนไม่มีพื้นที่ว่างเหลือให้เห็น โดยเฉพาะกระเบื้องที่ปูพื้นผิวโถมภายนอกของห้องสองมัสยิด สามารถเปลี่ยนสีไปตามการเปลี่ยนแปลงของแสงในช่วงเวลาต่าง ๆ อย่างน่าอัศจรรย์

การทำกระเบื้องตกแต่งประดับอาคารศาสนสถานต่าง ๆ ที่เขียนเป็นลวดลายทรงเรขาคณิตลายพรมพฤกษา หรืออักษรประดิษฐ์อย่างสวยงามนั้น เริ่มจากการคำนวณพื้นที่ที่จะใช้กระเบื้องตกแต่งประดับ ส่วนใดเป็นส่วนโถง ยอด แหลม และนำกระเบื้องดินเผาธรรมชาติมาจัดวางให้ได้ตามการคำนวณดังกล่าว พร้อมกับการออกแบบลวดลายไปตามความต้องการและความเหมาะสมของพื้นที่ โดยเฉพาะลวดลายอักษรประดิษฐ์มักเป็นองค์กรในคัมภีร์อัลกุรอาน แล้วแกะหรือเขียนลายเหล่านั้น ลงบนพื้นผิวกระเบื้อง พร้อมกับระบายหรือลงสีที่ต้องการลงไป แล้วทำหมายเลขอกระเบื้องแต่ละชิ้นว่าแผ่นไหนอยู่ตรงจุดไหนของอาคารดังกล่าว ก่อนนำไปเข้าเตาเผา

ด้วยวิทยาการที่ก้าวหน้าและความชำนาญเชิงช่างเช่นนี้ ทำให้อุดมคิดถึงกระเบื้องไม่เสกที่ประดับตกแต่งอยู่ตามผนังอาคาร หน้าบัน องค์ปรางค์ เจดีย์ ในบ้านเรือน จะได้รับอิทธิพลจากอิหร่านหรือไม่?

ขณะที่ช่องปูรูตามผนังโบสถ์วิหารก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ถูกะบุว่ารับมาจากอิหร่าน ด้วยในสมัยตุนิยะและอยุธยาช่วงต้น ๆ ในสถาปัตยกรรมไทยไม่นิยมใส่หน้าต่าง แต่ทำช่องยาวยิ่งไว้ บนผนังให้แสงและลมลอดผ่าน จนเมื่อเรียนรู้เทคนิคการเรียงอิฐให้เป็นช่องปูรูจากอิหร่าน ก็นำมาสร้างในโบสถ์วิหาร ช่องปูรูที่เฉพาะตามพระราชวัง มัสยิดต่าง ๆ ในอิหร่านมีลักษณะคล้ายกับในบ้านเรามาก

การไปเยือนสวนพิน (Fin) ที่เมืองคาดานานและสุสานของกษิราฟีสที่เมืองชีราส ยิ่งย้ำให้เห็นอีกเห็นด้วยกับข้อสมมุติฐานที่ว่า นารายณ์ราชานิเวศน์นั้นน่าจะนำแบบแผนเทคนิคการก่อสร้างไปจากอิหร่าน เพราะสวนของเปอร์เซียมีผังการจัดวางเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัสหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า แล้วจัดแบ่งออกเป็นสี่ส่วน โดยมีแกนสองแกนตัดกันเป็นกาบบาท และหากพื้นที่มีขนาดใหญ่ ก็จะมีลักษณะดังกล่าวมาใช้ช้า ๆ กัน ทำให้เกิดรูปแบบตารางเหลี่ยม (grid) ย่อย ๆ ขึ้น แนวแกนหลักในสวนของเปอร์เซียก็คือสระหรือบ่อน้ำที่ชุดเดียว โดยมีคลองขุดเป็นแนวตรงออกจากบ่อ ลำคลองเหล่านี้จะแบ่งพื้นที่สวนออกเป็นส่วน ๆ สองชั้นแนวคลองและรอบสระจะปลูกต้นไม้เป็นแนว ทั้งไม้พุ่ม ไม้

ดอก และไม่ผล ในสระหรือตามลำคลองมักทำน้ำพุ ด้วยการผันน้ำตามท่อที่ฝังไว้เข้าไปยังสระ หรือลำคลองต่าง ๆ โดยสร้างน้ำพุให้เว้นช่วงห่างเท่า ๆ กันตลอดลำคลองสองข้าง ขอบบ่อและทางเดินจะตกแต่งบุ้งด้วยกระเบื้องเคลือบสี นอกจากนี้ภายในสวนอาจปลูกศาลาพักผ่อนไว้ด้วย สวนของชาวอิหร่านจึงเปรียบเหมือนดังสวรรค์ (paradise) เพราะจากปัจจัยของสภาพภูมิประเทศที่ร้อนแล้งแบบทะเลทราย สวนจึงเป็นที่หลบเดดและป้องกันอิรุณจากลมทะเลทราย ความชื้นที่น้ำ แล้วเสียงน้ำไหลจากน้ำพุทำให้สดชื่น เช่นเดียวกับต้นไม้ ดอกไม้หลาสีสัน ก็เป็นที่เจริญดีและให้ร่มเงา เปลี่ยนจากบริเวณแห้งแล้งซึ่งเช่นเดียวกับต้นไม้ ดอกไม้หลาสีสันเชิง เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับพระราชอุทยานที่เชอร์เวสและลาลูเบร์กล่าวถึงในรายณ์ราชนิเวศน์แล้ว ก็ดูจะม้ายคล้ายกันไม่น้อย

“...มีอุทยานแบ่งออกเป็นช่องสีเหลี่ยมจตุรัสสีช่องหรือแปลง อยู่ต่างหน้าพระตำแหน่งกัน
งดงามหลังหนึ่ง มีสายน้ำพุพุ่งโดยรอบ”

“พระราชอุทยานไม่สูงกว่าทางเดินระหว่างแปลงต้นไม้ต่าง ๆ ก็มีน้อย ก่อด้วยอิฐตั้งช้อนกันขึ้นไปเป็นขอบคัน ช่องทางเดินระหว่างแปลงต้นไม้นั้นจะใช้เดินเรียงสองก้าวไม่ได้ ยิ่งทางลัดเข้าไปในแปลงต้นไม้ด้วยแล้วยิ่งแคบใหญ่ แปลงต้นไม้นั้นปลูกพันธุ์ไม้ดอกไว้ทั้งสิ้น กับต้นไม้จำพวกปาล์มและพรวรรณอื่น ๆ อีก พระราชอุทยานก็ได้ พระตำแหน่งและน้ำพุก็ได้ ข้าพเจ้ารู้สึกอย่างบอกไม่ถูกว่าทำกันขึ้นอย่างเรียบ ๆ และสดชื่นดี เป็นที่น่ารื่นรมย์”

“...อุทยานใหญ่ต่างหน้าพระตำแหน่ง ปลูกต้นส้มใหญ่ มะนาว และพรวรรณไม่ในประเทศอย่างอื่นอีก” มีใบกหน้าทีบ แม้ยามแเดดร้อนตะวันที่ยงก่อริมรื่นอยู่เสมอ ตรงสองข้างทางเดินมีกำแพงอิฐเตี้ย ๆ มีคอมทองเหลืองติดตั้งไว้เป็นระเบียง และตามไฟขึ้นในระยะที่พระเจ้าแผ่นดินเสด็จประทับอยู่ระหว่างหลักคอมสองหลัก มีสิ่งก่อสร้างคล้ายเตาหรือแท่น สำหรับใช้เผาไม้ห้อมส่งกลิ่นไปไกล ๆ จึงไม่น่าแปลกใจว่า เหตุไอนพระเจ้ากรุงสยามจึงได้ทรงโปรดพระที่นั่งสำราญของพระองค์นั้น”

สำรับแขกเทศ

ห้อมยี่หร่าสร้อนแรงจริงล่ำหรือ?

“มัสนั่นแกงแก้วตา

ห้อมยี่หร่าสร้อนแรง

ชาวยได้ไดกลีนแกง

แรงอยากให้ไฟผันหา”

กaphy়บหนีเป็นที่คุ้นหูคุ้นปากของหลาย ๆ คน เพราะเป็นบทพระราชนิพนธ์ กaphy়เบรื่อ ชุมเครื่องความหวาน ของลั่นเกล้าฯ รัชกาลที่ 2 ที่มีอยู่ในตำราแบบเรียนภาษาไทย และมัสนั่นก็เป็นแกงที่หากินได้ทั่วไปในปัจจุบัน จนเข้าใจกันว่าเป็นอาหารดั้งเดิมของคนไทย แต่แท้จริงแล้วอาหารที่

ปุ่งด้วยกะทิและเข้าเครื่องเทศกลับเป็นอาหารของกลุ่มแขก ไม่ว่าเป็นแขกอินเดีย แขกอาหรับ ทั้งที่เป็นยินดูและมุสลิม โดยเฉพาะอาหารหลายอย่างของชาวมุสลิมมีการเลื่อนไฟลทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ค่อนข้างสูง จึงสามารถพับແแกงกะหรี่ มัสมั่น กุรุหร่า ได้ในสำรับของชาวมุสลิมทุกกลุ่ม ไม่ว่ามุสลิมจาก อินเดีย เปอร์เซีย ยะว่า หรือมลายู

อย่างไรก็ต้องห้ามอาหารหลายชนิดที่ปราบภูมิป่าก្នុងในภาพพย์ให้เรือชุมเครื่องความหวาน ของรัชกาลที่ 2 เข้าใจว่าพระองค์ท่านจะทรงได้รับรู้หรือได้เคยเสวยจากกลุ่มมุสลิมเปอร์เซีย ด้วยทรงมีเมศีและเจ้าจอมเป็นเชื้อสายมุสลิม คือ สมเด็จพระศรีสุราลัย พระบรมราชชนนีในรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นหลานของพระยาราชาบังสัน (หวัง) อดีตแม่ทัพเรือในรัชกาลที่ 1 ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากสุลต่านสุลัยมาน มุสลิมเปอร์เซียที่ครอบครองหัวเขาแดงเมืองสงขลา และเจ้าจอมจีบหรือจิตร ขิตาของพระยาจุฬาราชมนตรี (เดือน) ในรัชกาลที่ 2 ซึ่งสืบเชื้อสายตรงมาจากเอกอัครราชทูต แล้วในรัชกาลนี้ก็มีหมายรับสั่งให้พระยาจุฬาฯ นำขบวนแห่ต่ำบุตและแกะเจ้าเข็นลุยไฟเข้าวังไปแสดงให้ทอดพระเนตรที่หน้าพระที่นั่งสุราศรารย์ถึงสองครั้งสองครา สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแน่นของกลุ่มชาติพันธุ์เปอร์เซียกับราชสำนัก

การไปอิหร่านครั้งนี้จึงหวังที่จะได้เห็นต้นตำรับอาหารความหวานในภาพพย์ให้เรือฯ และของชาวมุสลิมในชุมชนเจริญพากน์และคลองบางหลวง ซึ่งเป็นกลุ่มมุสลิมเก่าแก่ที่สืบเชื้อสายมาจากชาเปอร์เซียแต่ครั้งอยุธยาว่า มีความเหมือนหรือแตกต่างกับที่ได้เห็น ได้ลิ้มรส ในประเทศไทยหรือไม่ ในวันแรกเมื่อเหยียบแผ่นดินอิหร่าน จากการต้อนรับของมิตรชาวอิหร่านในภัตตาคารหอวังของกรุงเตหะราน คณานุรักษ์ได้ลิ้มลอง “ขบับ” อันถือเป็นอาหารจานพิเศษของคนอิหร่านที่ใช้รับอาคันตุกะ ซึ่งร้านอาหารภัตตาคารทุกแห่งต้องมีไว้บริการ แม้เมื่อเวลาไปยังเมืองเชลการด (chelgerd) ซึ่งเป็นเมืองเมืองศูนย์กลางของชนเผ่าเรื่องอนในจังหวัดอิสฟahan ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองค่อนข้างมาก และมีสภาพเป็นเมืองชนบทที่ค่อนข้างทุรกันดาร แต่ในร้านอาหารเล็ก ๆ ก็ยังมี “ขบับ” ขาย และตลอดระยะเวลาที่พำนักในประเทศนี้ แทนจะกล่าวได้ว่านเป็นอาหารเกือบทุกเมืองไม่เคยขาดขบับจากสำรับ เพราะร้านอาหารในอิหร่านมีอาหารให้สั่งน้อยชนิดมาก ดังนั้นแม้ขบับหลักประเภทที่เราสั่งสับเปลี่ยนมากกินในแต่ละเมืองจะมีรสชาติเยี่ยมเพียงใด ก็ทำให้ต้องเมินหน้าหนีในช่วงท้าย ๆ ของการเดินทาง

“ขบับ” ในอิหร่านมีหลากหลายชนิด ทั้งเนื้อวัวย่าง ชูชูย่าง แกะย่าง แพะย่าง ไก่ย่าง ปลาย่าง ถั่วย่าง นำมาปูรุสวัดด้วยเครื่องเทศ แล้วหมักจนได้ที่ จึงเสียบไม้หรือโลหะย่างกับถ่าน โดยเฉพาะหากเป็นเนื้อวัว แพะ แกะ ชูชู จะหมักร่วมกับมะนาว เกลือ และหมอมหัวใหญ่ รสชาติออกเบร์ยิวและเค็มเล็กน้อย ที่เจริญพากน์ทำ “ขบับ” เช่นกัน แต่ทำเฉพาะในงานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้เสียชีวิต ที่เรียกว่า “บุญสีสีบวัน” ถือเป็นอาหารพิเศษที่ทำไม่มากซักนิ้น โดยนำเนื้อไก่มาหมักกับเครื่องเทศ อย่างพริกไทย ห้อมแดง กระเทียม ลูกผักชี ยี่หร่า ต้มยำ เอียด แล้วนำไปย่างไฟอ่อน ๆ พร้อมหัวกะทิระหว่าง

ย่าง จนเหลือห้อมและสูญทั่วทั้งชี้น จึงนำไปหันเป็นชิ้นเล็ก ๆ ขนาดเท่าหัวแม่มือ ห่อใบคงสุดกลัด ด้วยไม้กลัดเพื่อนำไปใช้ในพิธีกรรมของงานบุญ ราชติขบปไทยจะต่างกับของอิหร่านที่ออกตาม หวานนิด ๆ อาจเพราะความหวานมันของกะทิก็เป็นได้

ส่วนแกงไนอิหร่านไม่ได้เป็นชุปน้ำใส ๆ หรือเข้ากับทิอย่างแกงมัสมั่น กรุ่มมา ที่กินกันในบ้าน เรายังมีสักขะนะคล้ายสตู เรียกว่า โคเรช (khoresh) ซึ่งใส่ทั้งเนื้อและผักหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่ เครื่องเทศเล็กน้อย กับผลไม้ตามแต่ละฤดูกาล เมื่อใส่ผักผลไม้ชนิดใดก็เรียกชื่อตามนั้น เช่น ใส่ผัก คล้ายผักโขม ก็เรียกโคเรชโขมซึ่งใส่พักทองเรียก โคเรชเบร์ ใส่ผักกระเจียบเรียก โคเรชบามิเยร์ ฯลฯ นอกจากรากน้ำมีชูปที่เรียกว่า อบกูชต์ (abgushte) ซึ่งเป็นชุปเนื้อผสมผักผลไม้และใช้เวลาตุนหรือ ต้มเคี่ยวนาน ดูหน้าตาไม่เดຍเห็นในบ้านเรา เมื่อสามถึงหกชั่วโมงกรุ่มมา ดูไม่ค่อยมีผู้รู้จักนัก และยิ่งกิน

อาหาร

อิหร่านนานวันเข้า ก็มีความเห็นร่วมกันว่า เป็นอาหารที่มีรสชาติและกลิ่นเครื่องเทศอ่อนกว่าที่ทำกัน ในบ้านเรามาก จนค่อนข้างจะมั่นใจว่าอาหารของกลุ่มมุสลิมเปอร์เซียในบ้านเราน่าจะมีการ ผสมผสานกับอาหารของมุสลิมอินเดีย ทั้งจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมอาหารการกินระหว่างกลุ่ม หรือจากการแต่งงาน หรือไม่ก็อาจผสมผสานกันตั้งแต่ในอินเดีย เมื่อครั้งพ่อค้าชาวเปอร์เซียเดินทาง มาจอดพักยังสถานีการค้าใหญ่ของพวกตนในอินเดียแล้ว เพราะอาหารหลายอย่างใกล้เคียงกันทั้งชื่อ และการปรุง เนพะอย่างยิ่งอาหารจากครัวโมกุล ซึ่งถือเป็นอาหารชั้นสูงของอินเดีย และจะว่าไปแล้ว ราชวงศ์โมกุลของ อินเดียก็รับอิทธิพลด้านศิลปวัฒนธรรมจากเปอร์เซียไปไม่น้อย

กรุ่มม่าจัดเป็นอาหารจากครัวโมกุลที่เข้าเครื่องเทศมาก แต่ไม่เผ็ดร้อน นิยมแกงกับแพะ แกะ หรือไก่ ในชุมชนมุสลิมเชื้อสายเปอร์เซียที่ชนบุรีมีการทำกรุ่มม่าสองชนิด คือกรุ่มม่ากะทิกับกรุ่มม่า- น้ำมัน วิธีการปรุงคล้ายมัสมั่น แต่รสและสีสันต่างกัน อันเกิดจากส่วนผสมโดยเฉพาะเครื่องแกง เครื่องแกงของกรุ่มม่าประกอบด้วยพริกชี้ฟ้า夷 รากผักชี ใบผักชี และใบสะระแหน่ ทำให้แกงมีสีสัน ออก夷 แต่ดังเดิมที่เดียวันส่วนผสมที่ทำให้แกงออกสี夷และมีรสเปรี้ยว ก็คือ ผลอินทผลัมดิบ ที่ ชาวอาหรับและเปอร์เซียเรียกว่า กรุ่มม่าหรือกรุ่มมาย ยามที่ยังดิบหรืออ่อนนั้นจะมีสีเขียวเข้มและ ราชติออมเปรี้ยวฝาด เมื่อนำมายังอาหารก็จะได้อาหารที่มีสีสันและราชติเข็นนั้น แต่เนื่องจากผล กรุ่มม่าดิบหมายความในยุคหนึ่ง จึงต้องใช้เครื่องปรุงชนิดอื่นแทน นอกจากรากน้ำ แกงแห้ง ก็เป็น อาหารของอินเดียแท้ ๆ ที่ทำกินกันอยู่ในหมู่ชนมุสลิมเชื้อสายเปอร์เซียajan ผู้อ่อน

“ข้าวหุงปูรุงอย่างเทศ รสพิเศษใส่ลูกอีน

ไครหุงปูรุงไม่เป็น

เช่นเชิงมิตรประดิษฐ์ทำ”

ข้าวหุงปูรุจอย่างเทศก็คือการหุงข้าวแบบแยกเทศ ซึ่งใช้เนยหรือน้ำมันเนยเป็นตัวรัดเมล็ดข้าวให้เมล็ดเรียงดูสวยงาม พร้อมกับใส่ลูกอี็นหรือลูกกระวนเทศ หรือลูกเยล์ท ที่คนไทยออกเสียง “เยล์ท” ไม่นัดปาก จึงเป็นลูกอี็นไป และคงด้วยไอน้ำ เมื่อข้าวหุงสุกแล้ว นำหน้าผักรัน (saffron) ที่เป็นเครื่องเทศชนิดหนึ่งซึ่งได้จากเกสรดอกไม้นำมาบดให้ละเอียดผสมน้ำจะได้สีออกเหลือง นำไปคลุกปนกับข้าวจะจะได้ข้าวสีออกส้มเหลืองสับข้าวสวยงาม พร้อมด้วยกลิ่นหน้าผักรันอ่อน ๆ ปนไปร้อนของข้าวหอมกรุ่น

ข้าวชนิดนี้ในอินเดียเรียก ปีเลา แต่ถ้าใส่เครื่องเทศและเนื้อ หรือผักผสม เรียก บริยานี ส่วนในเมืองไทยเรียกเพียงไปจากเดิมว่า ข้าวบุเหลา หรือ ข้าวบุหลี ในตำราอาหารอินเดียกล่าวว่า ข้าว “บริยานี” หรือ “ปีเลา” เป็นอาหารจากต้นแคนอาหารรับ ซึ่งเป็นที่รู้กันดีว่าอาหารและการครัวของอาหารรับส่วนใหญ่ก็รับมาจากวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของเปอร์เซีย เมื่อครั้งอาหารพิชิตเปอร์เซียได้ ชาวเปอร์เซียได้ซื้อว่าเป็นผู้มีรสนิยมสูงในการกินข้าว และเขาเรียกข้าวหุงว่า ปีลาฟ (pilav) ชาวอิหร่านนิยมใช้ข้าวเมล็ดยาวในการหุงและมักหุงแบบไม่เช็ดน้ำ ซึ่งวิธีการหุงไม่ต่างจากการหุงข้าวบริยานีของอินเดียนัก หากพิถีพิถันและเครื่องครัวดีปีตามขั้นตอนที่มีมากถึง 14 ขั้น การหุงข้าวแบบเปอร์เซีย จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดมนีแห่งการครัวของอิหร่าน โดยเฉพาะข้าวหุงเปล่า ๆ ที่เรียกว่า เชโล (chelou) ส่วนข้าวที่มีการนำเอาพืชผักต่าง ๆ เช่น หัวแครอต มะเขือเทศ หรือเนื้อสัตว์ ไม่ว่าไก่ แกะ แพะ มากหุงปันด้วย เรียกว่า บุเลา (polo) หากพิจารณาคำว่า ปีเลา ในอินเดีย กับ บุเลา ของอิหร่าน ก็ใกล้เคียงกันมาก นอกจานนี้ข้าวที่หุงผสมกับเนื้อไก่ คุนอิหร่านเรียก โมลค์บุเลา (morgh polou) เพราะคำว่า “โมลค์” () ในภาษาفارซี แปลว่า ไก่ นำเปลกอย่างยิ่งที่คนไทยมุสลิมปูรุจอาหารชนิดนี้ แล้วเรียกว่า “ข้าวหมก”

นอกจากอาหารหวานแล้ว ในส่วนขนมหวานของอิหร่านก็มีหลายชนิดที่มีวิธีการปูรุจ หน้าตาและวัตถุประสงค์ในการใช้ปะกอบพิธีกรุณอย่างเดียวกัน เช่น ขนมที่ทำจากแป้งข้าวเจ้ากวนกับนมสดจนข้น แล้วปูรุจส์ด้วยน้ำตาลทราย คุนอิหร่านเรียกว่า ชิร บีรอนจ (shir berenj) แต่ในสังคมไทยเรียก ข้าวเปียกนม ที่ปูรุจเพื่อใช้ในการเฉลิมฉลองที่เกี่ยวกับท่านศาสตราจารย์อัมมหัด หรือใช้ในการบันบานต่อพระผู้เป็นเจ้า ที่มุสลิมเรียกว่า เหนยีด เนนเดียกับขนมอีกชนิดของอิหร่านที่เรียกว่า โซลเลชาร์ด (sholleh zard) หรือไทยเรียกว่า ข้าวแขก ก็ใช้ในการบันบานของชาวมุสลิมเช่นกัน แต่สำหรับคนไทยพุทธเป็นเพียงขนมหวานชนิดหนึ่ง

สำหรับขนมหวานที่มุสลิมเปอร์เซียในอันบุรีทำในงานบุญคนตาย ซึ่งเรียกว่า ยะหรัว อันเป็นต้นตำรับของขนม “อาลัว” หลักสีที่สาวยา ชาวยาไทยชอบซื้อกินกัน ในอิหร่านมีขนมชนิดนี้ เช่นกันและเรียกว่า ยาลวา (halva) มีหลักชนิดและเรียกชานไปตามวัตถุดิบที่นำมาปูรุจ เช่น ยะหรัวอินทผลัม ยะหรัวน้ำตาล ยะหรัวนมหรือยะหรัวข้าว ยะหรัวดอกไม้ ที่ใช้ดอกไม้ซึ่งมีกลิ่นหอม ได้แก่ ดอกส้ม มะลิ กุหลาบ และดอกต้นคิวินซ์ ขนมยาล瓦ในอิหร่านแต่ละชนิดปูรุจในโอกาสต่าง ๆ มีทั้งที่นิยมทำ

ในงานเลี้ยงรื่นเริงและทำในวาระอันโศกเศร้า อย่างงานบุญศุภมงคลตาม วันอันศักดิ์สิทธิ์แห่งเดือนรอมฎอน หรือในเดือนมุฮarram จะทำให้หัวร้อนผลัมเท่านั้น

ขั้นมกวนอีกนิดที่คนอิหร่านเรียก มัสกาตีหรือมัสกาติ (masquati) น่าจะเป็นอาหารนิดเดียว กับที่ปราภูในภาษาเยี่ยงเชื้อชาติ ซึ่งเรียกว่า มัศกอด อันเป็นคำที่มีที่มาจากชื่อเมืองท่าบริเวณปากอ่าวโอมาน ซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเบอร์เซีย เดิมชื่อเมืองท่ามัสกัต ในอดีตหากจะเดินทางออกจากอิหร่าน ต้องเดินทางโดยทางเรือผ่านอ่าวเบอร์เซียออกอ่าวโอมาน จอดเรือพักที่เมืองมัสกัต แล้วจึงออกสู่มหาสมุทรในเดียว ชาวอิหร่านเมื่อเรียกขึ้นมาที่นี่นำมาจากเมืองนั้น ๆ ก็จะเรียกต่อท้ายเป็น “มัสกาตี”

มัสกาตีหรือมัศกอดเป็นสะหล่ำชนิดหนึ่ง ที่บ้านเรารู้จักกันในชื่อ “มั่นเนย” แต่ในอิหร่านเรียกชื่อ “มัสกาตี” หรือ “มัศกอด” ซึ่งเป็นภาษาอิหร่านที่ใช้กันในประเทศอิหร่าน แต่ในอิหร่านนี้ “มั่นเนย” หรือ “มัสกาตี” คือส่วนที่ต้มให้สุก นำดือครั้งก่อนนำไปบดให้เป็นแผ่นบาง ๆ และนำไปปั่นบันกะหรือ ดูคล้ายกับ “ปั่นน้ำ” ซึ่งชาวอิหร่านจะกินคู่กับยาลาวา เช่นกัน

นอกจากนี้ยังมีขึ้นมาใหม่ก็อย่างที่มีโอกาสเห็นและลองลิ้มชิมรส ก็ยิ่งเห็นสายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมอันลึกซึ้งของสองประเทศ และไม่แปลกใจเลยที่คณฑุตซึ่งเข้ามายังในสมัยสมเด็จพระนราธิราษฎร์ฯ จะบันทึกว่า สมเด็จพระนราธิราษฎร์ฯ ในวัยเยาว์ทรงได้รับการเลี้ยงดูและมีความสัมพันธ์กับประเทศบราซิลเป็นอย่างมาก ถึงกับทรงนิยมชื่อของอาหารการกินและการแต่งกายแบบบราซิล

เพียงแค่อาหารและขนมไม่กี่อย่างที่มีโอกาสเห็นและลองลิ้มชิมรส ก็ยิ่งเห็นสายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมอันลึกซึ้งของสองประเทศ และไม่แปลกใจเลยที่คณฑุตซึ่งเข้ามายังในสมัยสมเด็จพระนราธิราษฎร์ฯ จะบันทึกว่า สมเด็จพระนราธิราษฎร์ฯ ในวัยเยาว์ทรงได้รับการเลี้ยงดูและมีความสัมพันธ์กับประเทศบราซิลเป็นอย่างมาก ถึงกับทรงนิยมชื่อของอาหารการกินและการแต่งกายแบบบราซิล

ตลอดระยะเวลาไม่ถึง 20 วันของการพำนักในอิหร่าน ทำให้ “เก็บตก” เรื่องราวอันสะท้อนสายสัมพันธ์ของสองประเทศได้มากนัก ยังคงมีประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์อันยาวนานที่ไม่สามารถสืบเสาะติดตาม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องม้าเทศ ซึ่งราชทูตเบอร์เซียได้นำมาถวาย และพระมหาภัตติริย์แห่งอยุธยาให้เป็นราชพaphael สมัยสมเด็จพระนราธิราษฎร์ฯ ถึงกับมีการจัดส่งคนไปรับม้าเทศเพื่อมาใช้งาน ปัจจุบันในอิหร่านยังมีคอกม้าที่อนุรักษ์พันธุ์ม้าเบอร์เซียไว้ เรื่องผ้าแพรพรรณ ซึ่งเบอร์เซียได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตผ้าที่มีชื่อเสียง และเป็นผู้นำที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการทอมาเผยแพร่ในอินเดีย จนทำให้อินเดียกลายเป็นแหล่งผลิตผ้าทอและส่งออกจำนวนมากไปยังประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาค อุษาคเนย์ ผ้าและเครื่องแต่งกายของชนผู้ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์อิหร่านหลายชิ้น มีลวดลายการถักทอแบบเดียวกับที่เห็นในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติของบ้านเรา เช่น พวงผ้าสุจันท์ ผ้าเข้มขำบ

เยี่ยรับบ ฯลฯ หรือแม้แต่ชามสังคโลกูปปลาคุกมีปราภูในห้องจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์เครื่องถ้วย และเซรามิกในเทหะราน เรื่องของนักเทคโนโลยีที่เพียง เอ่ยคำว่า “ญี่ปุ่น” มัคคุเทศก์นำชมพระราชนิวัติ อาลี กานูกิเข้าใจถึงคำดังกล่าว ในขณะที่ชาวอิหร่านทัวไปจะไม่รู้จักคำนี้ อาจเพราะเป็นวัฒนธรรมของชนเผ่ากลุ่มในอิหร่านก็เป็นได้ มัคคุเทศก์ผู้นั้นยังอธิบายเพิ่มเติมว่า คนอิหร่านจะเรียกบุรุษที่มีลักษณะเป็นสตรี หรือที่บ้านเราระบุ “คุณเจ้า” แต่พระเวลาขันจำกัด เรื่องของญี่ปุ่นจึงยังคงเรียนลับอยู่ค่าใจ ขณะที่เครื่องสูบยาของแขกมาร์ “มะระกุ” ยังคงเห็นใช้อยู่ในชีวิตประจำวันของชาวอิหร่านและอาหรับ ทุกส่วนอาหาร ภัตตาคาร จะมีให้บริการลูกค้าให้สูบกันอย่างสนับายนิ่งๆ ไม่ว่า หญิงชาย รูปลักษณะและวิธีการสูบไม่แตกต่างจากที่ชาวต่างชาติได้เขียนภาพและบันทึกไว้ หากแต่ ยาเส้นในญี่ปุ่นนี้ทั้งกลิ่นสดอ่อนรู้สึกว่า “เชอรี่” หรือกระทั่งกลิ่นกลิ่นลักษณะ เรื่องราวของอิทธิพลภาษา วรรณกรรม อย่างนิทานอิหร่านราชธรรม และการแสดงละครตอน ระบำ ดูนตรี กิยัง เป็นสิ่งที่ควรแก่การค้นหา เรื่องราว หากแต่คงต้องใช้เวลา “เก็บตก” ในอิหร่านให้ยาวนานมากกว่าที่สักหลายเท่า

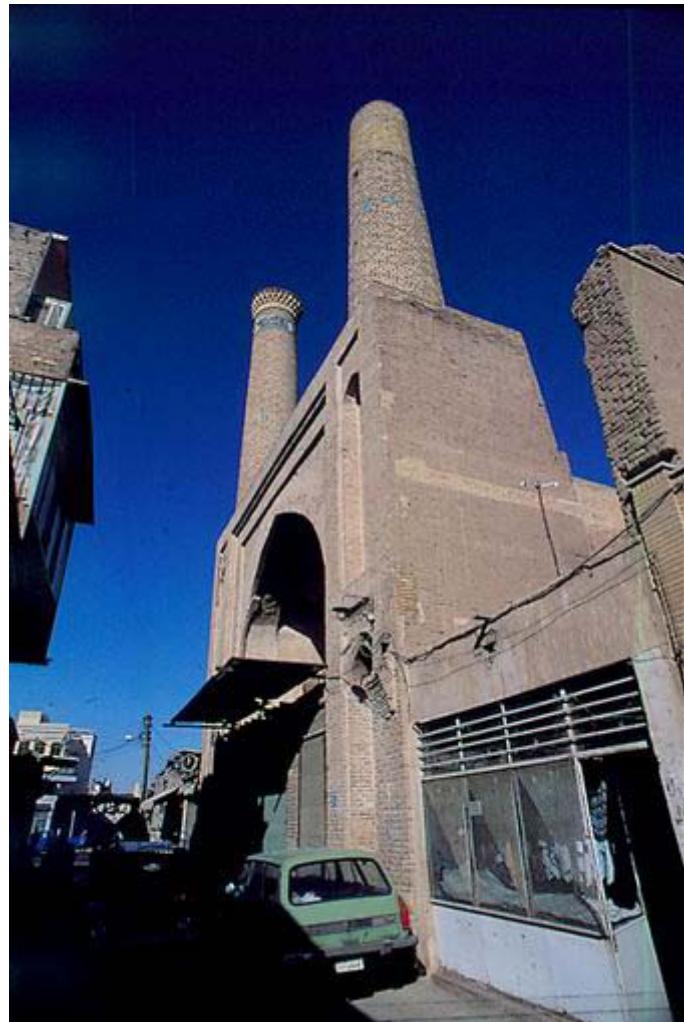
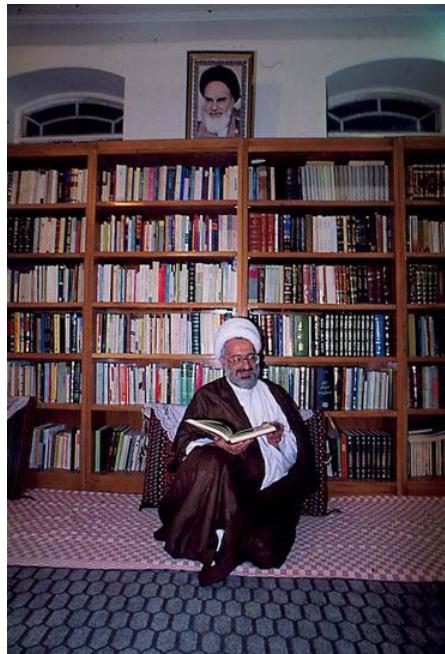
บรรณานุกรม

1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. “บทบาทและหน้าที่ของขุนนางกรมท่าขวานในสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2153-2435)” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลง-กรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
2. ดิเรก ฤลสิริสวัสดิ์. ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทย (ฉบับแก้ไข) และ สำเนากรชัตติริย์สุลลัยมาน (ฉบับย่อ). (พะนค: สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2517).
4. วีรันนท์ ช่วงพิชิต. “ตามรอยสำรับแขกคลองบางหลวง” สารคดี 194 (เมษายน 2544): 139-151.
5. ณ ปากน้ำ (นามแฝง). ศิลปะและวัฒนธรรมจากดินแดนอาหรับเมื่อแรกเข้าสู่สยามประเทศ. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2534).
6. พิทยา บุนนาค, วศ. “อิทธิพลของศิลปะเบอร์เจียในสถาปัตยกรรมของอยุธยา”, เจ้าพระยาบวร ราชนารกับประวัติศาสตร์สยาม. (กรุงเทพฯ: ศูนย์วัฒนธรรมสถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิسلامแห่งอิหร่าน, 2538).
7. เพิ่ม อะห์มัดจุฬา. โครงเปนโครง รวมบันทึกของพระยาจุฬาภรราชมนตรี (เชน, เกี๊ยน, นาม และสัน). (เอกสารบันทึกลายมือ).
8. ______. สารานุอิسلام 2 (มิถุนายน-สิงหาคม 2545) ฉบับ 40 ปี สัมพันธ์ไทย-อิหร่าน.

9. Hekmat, Forough. *The Art of Persian Cooking*. (New York: Doubleday & Company Inc., Garden City).
10. Michell, George., editor. *Architecture of the Islamic World: Its History and Social Meaning*. (New York: Thames & Hudson Ltd., 2000).
11. Savory, Roger M., "Land of the Lion and the Sun". *The World of Islam*. (London: Thames & Hudson Ltd., 1997)

(ขวา) โรงเรียนสอนศาสนา

Qeyaseyh อายุร้าว 800 ปี ตั้งอยู่ใน
ย่านอโชาร์ด เขตเมืองเก่าของกุม ที่นัก
ประวัติศาสตร์อธิบายว่าเป็นแหล่งศึกษา
เดย์อาศัยและรำเรียนอยู่ในย่านนี้

(บนซ้าย) เชค ภูษะอฟาร์ อัล ยาดีย์ ผู้เป็นทั้งนักการศาสนา นักเขียน และนักประวัติศาสตร์
ห้องทำงานของท่านเต็มไปด้วยหนังสือเพื่อการค้นคว้า

ย่านอโชาร์ดในสมัยสังคมอิรัก-อิหร่าน ถูกะเบิดทำลายลงไประบาก แต่ปัจจุบันยังคงเห็น
สภาพอาคารบ้านเรือนที่ทำด้วยดินและฟางหลงเหลืออยู่บ้าง หอสูงในภาพคือหออะชานเก่า

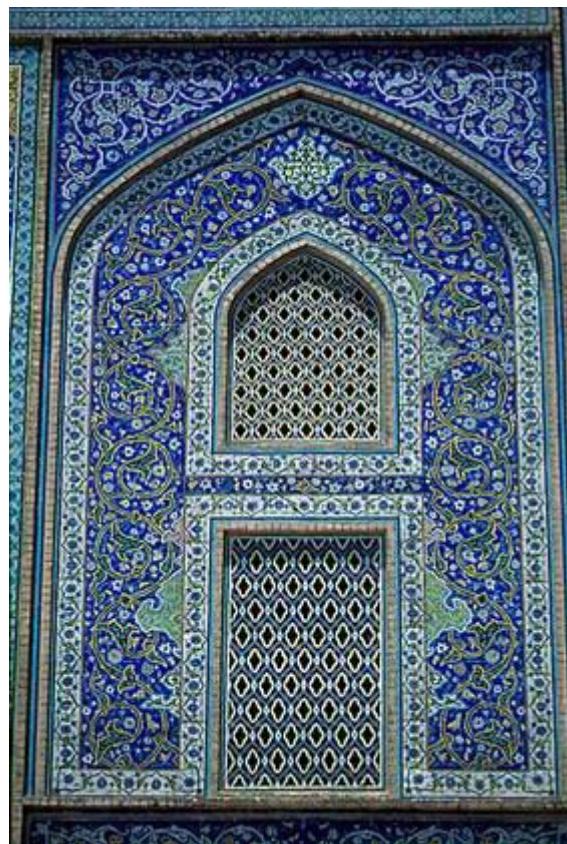
กุม เป็นเมืองศักดิ์สิทธิ์ที่มีโรงเรียนสอนศาสนาตั้งอยู่มาก ในภาพคือโรงเรียนสอนศาสนาอิหม่ามโคมัยนี ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนศาสนาสำหรับผู้ชายชาวต่างชาติที่ใหญ่ที่สุดของอิหร่าน

ผลิตภัณฑ์น้ำกุหลาบบรรจุขวดที่ขายในท้องตลาด นิยมนิมานาพสมิสในชั้นมหาวิทยาลัยเพื่อให้มีกลิ่นหอม

ลักษณะหม้อต้มกลันน้ำกุหลาบที่กัมชาาร์ ซึ่งต้องอาศัยน้ำเย็นเข้าเป็นตัวช่วยในการเปลี่ยนไอน้ำให้กลายเป็นหยดน้ำ

ความงดงามของการใช้กระเบื้องและช่องปูนประดับตกแต่งตามอาคาร โดยเฉพาะ
กระเบื้องสีฟ้าเป็นที่นิยมมาก

ขบับ เป็นอาหารพิเศษของคน
อิหร่าน มีขายทั่วไปตามร้านอาหาร
และภัตตาคาร จะนิยมกินกับข้าวที่
หุ่งแบบเชโล บางครั้งจึงเรียก
อาหารจานนี้ว่า เชโลขบับ หรือจะ
กินกับนานหรือนูนก็ได้ นอกจากนี้
ในสำรับทุกมื้อต้องมีผักสดหรือ
สลัดผักเสิร์ฟควบคู่ด้วย เพราะการ
กินผักนั้นถือเป็นการปฏิบัติตาม
แบบอย่างของท่านศาสตรา

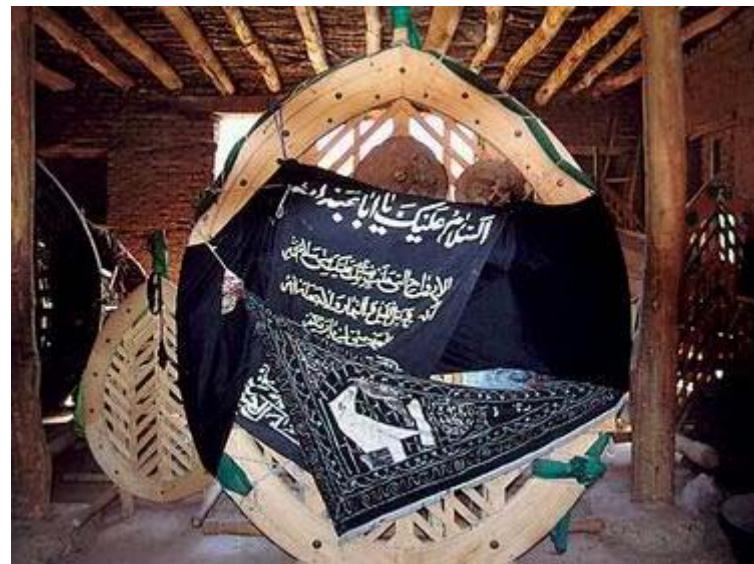
บริภูมานี้เป็นอาหารประจำถิ่นเมืองอิสฟาน
ไม่ใช่ข้าวอย่างที่เราเห็นขายตาม
ร้านอาหารอินเดีย หากเป็นเนื้อแพะบด
คลุกเคล้ากับเครื่องเทศ ขมิ้น พริกไทย ผัด
บนกระทะแบบ เสิร์ฟร้อน ๆ กินคู่กับนาน

สีสันจัดจ้านของ
เครื่องเทศนานาชนิด
ตามร้านขายเครื่องเทศ
ในบาزار์ เครื่องเทศที่
อิหร่านผลิตเองมียี่ห้อ
พริกป่นแดง เมล็ดผักชี
และที่สำคัญคือ
หญ้าฝรั่น ซึ่งมีราคาสูง
มาก

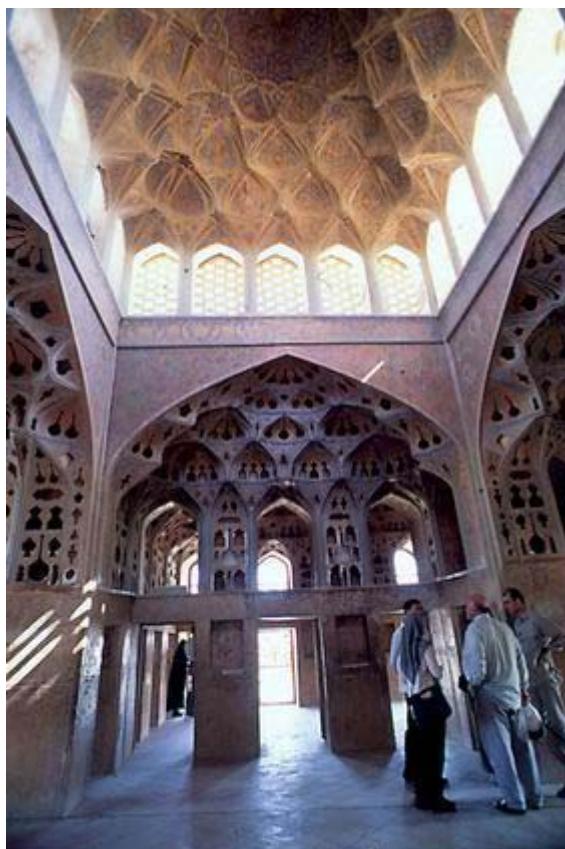
งานหัตถกรรมที่ตอกลวดลายลงบนแผ่นโลหะ เพื่อประดิษฐ์เป็นภาชนะรูปแบบต่าง ๆ มีมากในบาชาร์เนื่องอิสฟahan ทำให้คิดถึงการทำคร่าเงินคร่าทอง ซึ่งว่ากันว่าได้กรรมวิธีการหลอมโลหะและฝังเส้นเงินเส้นทองเป็นลวดลายไปจากชาวเปอร์เซียนเอง

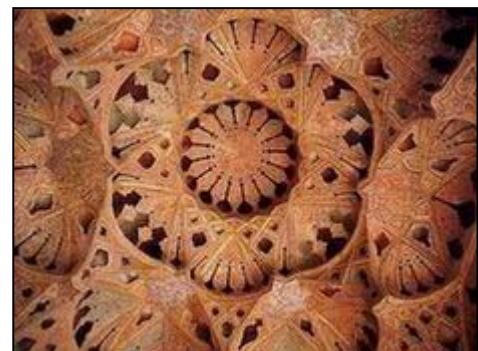
นัคล หรือที่คนไทยเรียก ตุ้มบุดหรือตีตะราบัด ที่เป็นโลงพระศพจำลองซึ่งใช้แห่งในพิธีมุขธรรมของหมู่บ้านอะบียอเน็ห มีขนาดใหญ่ หนัก และลักษณะแตกต่างจากของพากแยกเจ้าเช่นในเมืองไทย

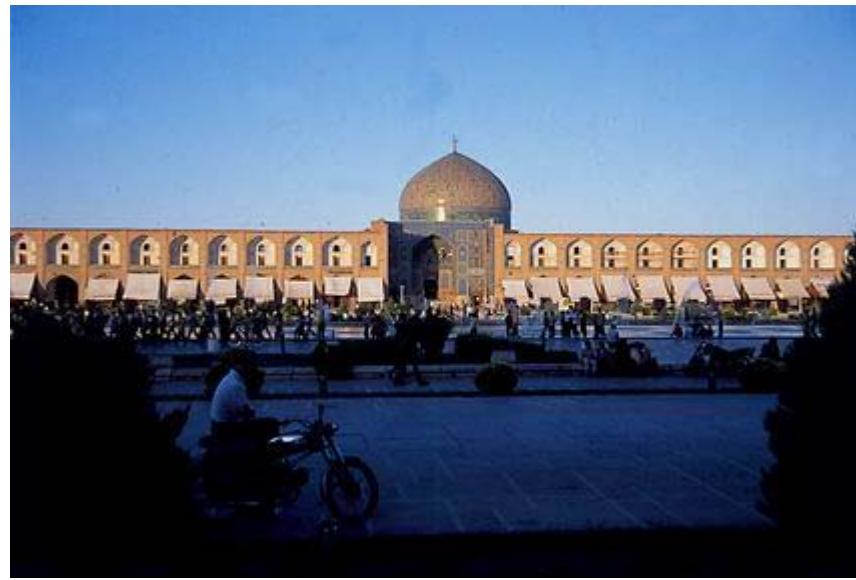

พระราชวังอาลี กะพู ที่หันหน้าเข้าสู่จัตุรัสโซห์ม่ามโคมยนี ณ เมืองอิสฟahan ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจเป็นวังที่ชาห์สุลัยманใช้ต้อนรับคุณราชาทูตไทยสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ

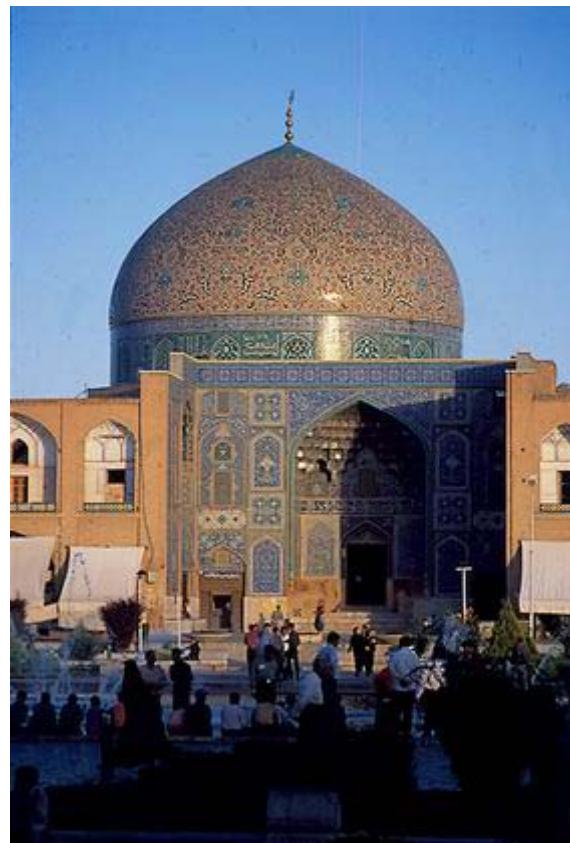

ห้องดูนตรีในพระราชวังอาลี กะพู ที่ใช้วิธีการเจาะช่องโค้งได้ประดับตามกำแพงสำหรับเป็นที่วางของ มาทำเป็นแผ่นทองแดงฉลุบุผนังและเพดานเพื่อซับเสียงไม่ให้ก้อง

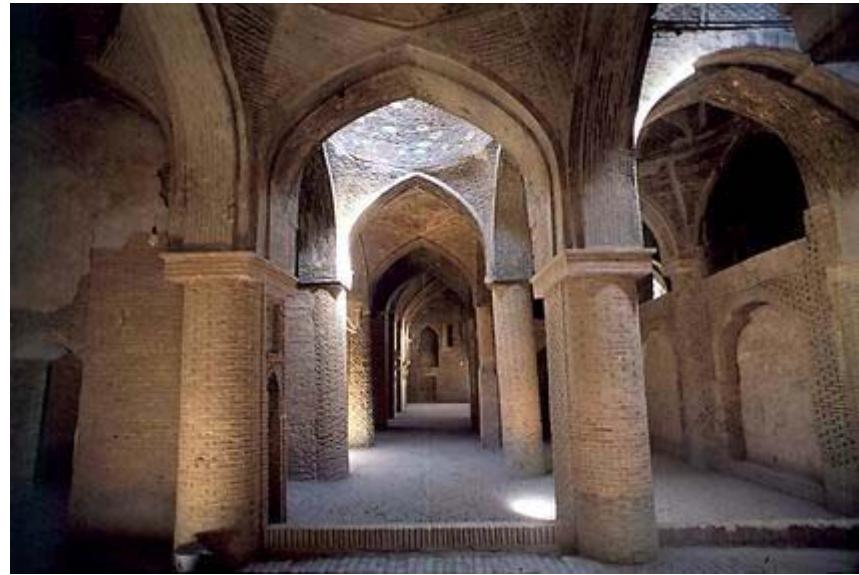

(บัน, ล่าง) จัตุรัสนักชี ภูมายอนหรือจัตุรัสอิหมามโคเมยนี คันเป็นจัตุรัสใหญ่กลางใจเมือง กลาง ภาพคือมัสยิดชั้ยค์ ลูฟุล-ลอห์ ที่กราเบื้องปูผิวโถมจะเปลี่ยนสีจากครีมไปเป็นสีชมพูตามการเปลี่ยนแปลงของแสง มัสยิดนี้บางที่เรียกว่า มัสยิดของสตรี (Women's Mosque) เพราะมีอุโมงค์เชื่อมระหว่างมัสยิดกับพระราชวังอาลี กากู เพื่อให้สตรีฝ่ายในได้มาสวัสด โดยที่ไม่需出 ได้เห็นโฉมของพวกราช

พระราชนิเวศน์ หรือพระราชนิเวศน์ 40 เส้า เป็นอีกพระราชนิเวศน์ที่มีชื่อว่า “ราชวังศ์” ซึ่งเป็นชื่อที่ใช้เรียกในอดีต

มั้สบิดบูมะที่อิสฟahan แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างอาคารที่ใช้การเรียงอิฐมาประกอบชั้นเป็นโคม และการเผาอิฐให้เกิดสีอ่อนแก่เพื่อสร้างเป็นลวดลาย

สวนพินที่เมืองคากาน นำพุแบบอิหร่านมีได้พุชั้นสูง แต่มีลักษณะเป็นน้ำผุดไหลดอกมาจากท่อที่ฝังอยู่ใต้ดิน

ຄື່ອນກຮອບ

ຈາກຫວ່າໃຈຄນຮກໜັງສື່ອ

ຫ້ອງສມຸດອຍາຕຸລເລາທີ່ ວິໄລ ອຸ່ນມາ ນາງຈັກ ນາງຈັກ

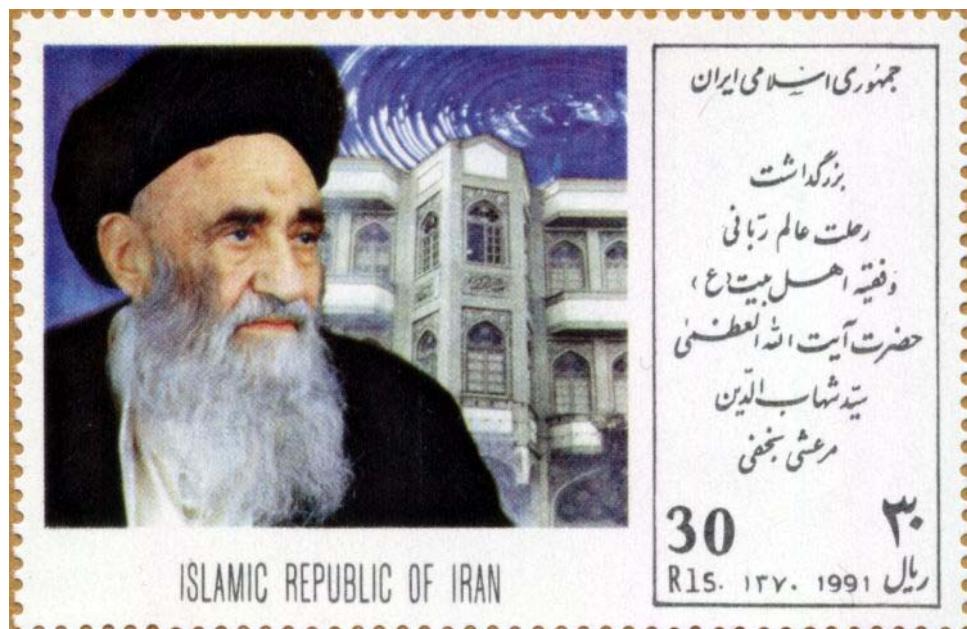
ທ່ານກລາງຄວາມຈອແຈຂອງຮດແລະຜູ້ຄນທີ່ເຄີນຂວັງໄຂວ່າຈັນຈ່າຍໄກລັກນັ່ນບານບາຈາຮ້າ ຕີກສາມໜັ້ນ
ບໍ່ມາດກະຮ້າດຮັດທີ່ແມ່ຕາມໜຸ່ນປະຕູທັນນ້າຕ່າງດ້ານທັນນ້າຈະຕົກແຕ່ງດ້ວຍກະບົ້ອງສີລວດລາຍພຣຣົມພຖກຍາ
ຫາກໄມ່ໄດ້ເປັນທີ່ສະດຸດຕານັກ ຄໍາໄມ່ມີຜູ້ແນະນຳວ່ານີ້ຄື່ອງຫ້ອງສມຸດສາຫະລະຂອງເອກະນຸມທີ່ຮັບຮົມໜັງສື່ອ
ຕົ້ນຈົບລາຍມື້ອັດີ 310,000 ເລ່ມ ແລະມີຫວ່າເຮືອງມາກກວ່າ 60,000 ເຮືອງ ໂດຍເຈັບພະຄື່ອກັນວ່າເປັນຄັ້ງ
ຂໍ້ມູນລົດທີ່ຮັບຮົມເຮືອງຮາວທາງດ້ານສາສາອີສລາມແລະວັດນ້ອມຮອມຂອງອີ່ຮ່ານໄດ້ສມຸງຮົມທີ່ສຸດແໜ່ງໜັ້ນ
ເອັກທັງບາງເລີ່ມບາງເຮືອງບັງທຽງຄຸນຄ່າແລະຫາໄດ້ຢາກີ່ງ ເພຣະເປັນຕົ້ນຈົບລາຍມື້ອັດີບັນຫຼາຍຂອງນັກວິຊາກ
ອີສລາມທີ່ຢຶ່ງໃຫຍ່ຂອງໂລກ ບາງເລີ່ມເປັນໜັງສື່ອສື່ອໄບຮາມທີ່ມີອາຍຸຫລາຍຮ້ອຍປີ ເຊັ່ນ ໜັງສື່ອຊື່ອ ດາວຸດ ທີ່ມີ
ອາຍຸເກົ່າແກ່ຮ່າວ 700 ປີ ເພີ້ນດ້ວຍກາຍາລາຕິນບັນຫັນແພະ ເປັນເຮືອງຮາວຂອງຄວິດກັບໂກໄລແອທ ໜັງສື່ອ
ທີ່ເພີ້ນດ້ວຍຕົວອັກຍຽນາດຈົ່ງ ໂດຍໃຊ້ນມ້າເບີ້ນເປັນຫຼື້ອີ່ມ່ານ 12 ຄົນຂອງໝາວຸ່ມສລິມນິກາຍ
ຊີ້ອະໜ້າ ຄົມກົງຮົມດູອຸປະນິຍັກ ທີ່ເພີ້ນບັນກະດາຍອັນມີລັກຍະແບນສນຸດ ຖ້າຍ ໜັງສື່ອເກີຍກັບຮ້າສະຍະ ທີ່
ເຊື່ອວ່າເພີ້ນໂດຍອີ່ມ່ານອາລີ ອີ່ມ່ານຄົນທີ່ 1 ຂອງຫາວີ້ອະໜ້າ ຜົ່າໆເພີ້ນຫລັກການໃນການດໍາເນີນຊີວິດທີ່ໄມ່ຂັດ
ຕ່ອສາສານາ ຄົມກົງຮົມດູອຸປະນິຍັກ ອານປະຕັບຕົກແຕ່ງລວດລາຍນໍ້າທອງ ຜົ່າໆທຳດ້ວຍທອງຄຳແກ້ ທີ່ເຈົ້າຂອງຜູ້ກ່ອດັ່ງ
ຫ້ອງສມຸດເປັນຜູ້ຄັດລອກແລະຈັດທຳດ້ວຍມື້ອັດີຂອງທ່ານເອງ ນອກຈາກນີ້ຕົ້ນຈົບລາຍພັນເຮືອງທີ່ມີໃນ
ຫ້ອງສມຸດຍັງໄດ້ຖຸກນຳນາມຕີພິມພົກເປັນໜັງສື່ອໃນກາຍາຕ່າງ ຈຸ່າ ໄດ້ແກ່ ກາຍາເປ່ອຮູ້ເຊີຍ ອາຫັນ ເຕັກີ້ຈີ່ ອູ
ຮາ-ດູ ແລະ ອື່ນ ຈຸ່າ

ໜັງສື່ອແລະຕົ້ນຈົບລັນນາກມຫາສາລາໃນຫ້ອງສມຸດແໜ່ງນີ້ ລ້ວນເກີດຂຶ້ນມາຈາກຫວ່າໃຈຂອງຄນຮກ
ໜັງສື່ອຍ່າງອຍາຕຸລເລາທີ່ ນາງຈັກ ຜູ້ກ່ອດັ່ງຫ້ອງສມຸດ ທ່ານໄດ້ໃຊ້ຂ່າວວາຕາລອດ 96 ປີຂອງຊີວິດທຳການ
ຫັກ ເພື່ອສະສົມເງິນໄປໜ້າສື່ອໜັງສື່ອທີ່ມີຄຸນຄ່າແຫລ້ານີ້ມາທຳການສຶກຍາຄົນກວ້າ ທັ້ງ 7 ທີ່ທ່ານອູ້ໃນຮູ້ນະທີ່
ອັດຕັດ ທ່ານຈຶ່ງຕ້ອງແສງຫາເງິນດ້ວຍກາຮັນທຳລະໝາດ ທຳສ້າງໝູ້ ເຢີມສົມ ແລະຄື່ອສື່ອດແນນໄກ້ກັນຜູ້
ລ່ວງລັບທີ່ໄມ່ສາມາດຫຼືອລະເລຍໃນການປົງປັນຕິກິຈດັງກລ່າວ ໃນໜັງສື່ອບາງເລີ່ມຈຶ່ງມີຂໍຄວາມທີ່ທ່ານຈາກ
ວ່າ “ໜັງສື່ອ ເລີ່ມນີ້ນັ້ນຕ້ອງອດຄາຫາລົງ 20 ຂ້າໂມງ ເພື່ອສື່ອໜັງສື່ອເລີ່ມນີ້ເພີ້ນແລ່ມເດືອຍ” ແລະທຸກຄັ້ງທີ່
ທ່ານໄດ້ໜັງສື່ອ ພ້ອມ ອູ້ຕົ້ນຈົບນາ ທ່ານໄມ່ເຄຍເກີນໄວ້ໂດຍໄມ່ໄດ້ອ່ານຫຼືອສຶກຍາເພີ່ມເຕີມຕ່ອ ດັ່ງນັ້ນຈາກເພີ້ນ
ຈາກກາງວິຄຣະທີ່ ວິຈັບໜັງສື່ອທີ່ຫຼື້ອມາຂອງທ່ານ ຈຶ່ງກ່ອເກີດເປັນພລງານອົກນັບຮ້ອຍເລັມ ອ່າງເຫັນໜັງສື່ອ
ຄໍາອຮຮາຖືນາຍຄົມກົງຮົມດູອຸປະນິຍັກທີ່ປະຫັນນີ້ໂດຍອຍາຕຸລເລາທີ່ ຜົ່າໆຍົດ ອະຫະໜັດ ໂຄມ້ນີ້ ລູກໜາຍຂອງທ່ານ
ນອຍາຕຸລເລາທີ່ ຜົ່າໆຍົດ ຮູ່ອຸປະນິຍັກທີ່ ມູ້ຈາວີ ໂຄມ້ນີ້ ໜັງສື່ອປະວັດສາຍຕະຮະກູລອງທ່ານສາສາມໍ້ມັ້ມັດ
ທີ່ໄດ້ສື່ນຄົນມາຈົນລົງຮູ່ນປັງຈຸບັນ ມີທັ້ງໝົດດ້ວຍກັນລົງ 6 ເລ່ມ ນອກຈາກນີ້ທ່ານຍັງຮົມໜັງສື່ອ

วิชาด้านการศาสตร์ ปรัชญา นิติศาสตร์ และศาสตร์ต่าง ๆ ว่ามีความสำคัญก่อนหน้าการเกิดขึ้นของ อิสลามอย่างไร

และด้วยความนานะ ความอ่อนน้อมถ่อมตนของอยาตุลเลาะห์ นาจาฟี ห้องสมุดแห่งนีจิงมีได้ เป็นแค่คลังความรู้ด้านเอกสาร หนังสือต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังขยายเติบใหญ่มีโรงพิมพ์ ส่วนงาน ข้อมูลนั้นสือ โดยเฉพาะหนังสือโบราณ จะมีการทำกระดาษแบบโบราณขึ้นใช้เอง มีผู้เขียน ตลาดายอักขรริชโบราณ มีห้องจัดเก็บในโครงฟิล์ม ห้องสมุดภาพ ห้องขายหนังสือที่พิมพ์ ห้อง กันคว้า ห้อง อ่านหนังสือขนาดใหญ่ และอื่น ๆ อีกมาก ซึ่งปัจจุบันพื้นที่สร้างอาคารใหม่ ๆ ได้ขยาย ออกไป โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ท่านอยาตุลเลาะห์ โคมัยนี ก็เคยเดินทางมาเยือน ห้องสมุดดังกล่าว และได้ยกย่องอยาตุลเลาะห์ นาจาฟี ว่า เป็นผู้มากด้วยประสบการณ์และทรงคุณค่า ยิ่งต่อวงการหนังสือ

ความรักหนังสือของอยาตุลเลาะห์ นาจาฟี ประจักษ์ได้เมื่อกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต ท่าน ได้แสดงความปรารถนาว่า “ฝรั่งของฉันให้รองรับรอยเท้าของนักกันคว้าและผู้แสวงหาความรู้” ดังนั้นเมื่ออยาตุลเลาะห์ นาจาฟี สิ้นชีวิต ภาพของท่านจึงถูกฝังไว้ ณ ประตูทางเข้าสู่ห้องสมุดของท่าน เอง สมดังเจตนาرمณ์ของท่านจะเป็นปัจจุบัน

อยาตุลเลาะห์ อัล อุซมา มาราชี นาจาฟี เป็นนักการศาสนาและนักประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ของ
อิหร่าน ลึกลับรัฐบาลนำพาพ่อแม่มาทำเป็นแสตมป์

ลักษณะของกุหลาบเปอร์เซียในเมืองไทย

ดอกกุหลาบเป็นดอกไม้ในใจของชาวเปอร์เซีย กวีหลายท่านจึงมีการจนาถึง เช่นเดียวกับจิตต์กรก์นิยมว่าด้วยความงามของกุหลาบ ไว้ในผลงานของตน และแน่นอนว่าในสวนของชาวเปอร์เซียหรืออิหร่าน ย่อมต้องมีราชินีแห่งดอกไม้นี้ปลูกประดับไว้ เมื่อชาวอิหร่านเดินทางมาพำนักระยะตั้งแต่ล้วนยังต่างแคน ดอกไม้ยอดนิยมนี้จึงถูกนำมาพันธุ์มาปลูกไว้ ณ ผืนแผ่นดินใหม่ และได้แพร่พันธุ์ต่อมากถึงปัจจุบันในนามที่ชาวสยามเรียกว่า กุหลาบมอญ

ศาสตราจารย์เต็ม สมิตินันท์ นักพุกฤษศาสตร์คนสำคัญของไทย อธิบายว่า กุหลาบมอญ (Rosa damascena) ปลูกกันมานานนานราوا 200-300 ปี ถือกำเนิดเดิมอยู่ทางภาคอีหร่านน้อย ไม่ปรากฏว่าผู้ใดนำเข้ามา เนื่องจากคำว่า “กุหลาบ” มีรากศัพท์เดิมมาจากภาษาเปอร์เซีย จึงน่าจะสันนิษฐานได้ว่าชาวเปอร์เซียซึ่งได้เข้ามาติดต่อกันยาวนานและมีสัมพันธ์ทางการค้า ได้นำเข้ามาในสมัยกรุงศรีอยุธยาแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชหรือก่อนหน้านั้น

กุหลาบชนิดนี้บางท้องที่ทางภาคเหนือเรียก กุหลาบอ่อน (อ่อนคือสีชมพู) พันธุ์ดอกไม้หอมเรียก ยี่สุ่น และรู้จักกันในต่างประเทศว่า Damask หรือ Persian Rose เป็นไม้พุ่มสูง 1-2 เมตร หนามหนาสันยาวไม่เท่ากัน ในช่วงหนึ่งมี 5-7 ใบ สีเขียวแกมเทา ท้องใบสีขาวดอกใหญ่ วัดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4-6 เซนติเมตร กลีบช้อน สีชมพู หอม ออกเป็นช่อสัน ๆ ตามยอด

จากรูปถักจะตามที่อธิบายข้างต้น จึงมีความเป็นไปได้ว่ากุหลาบมอญในบ้านเราก็คือ กุหลาบพันธุ์โอมัมมาเดี๋ยวใช้ในการทำน้ำกุหลาบนั่นเอง หากแต่ขนาดดอกเล็กกว่า ทั้งนี้อาจ เพราะสภาพอากาศของเมืองกัมชาเรือน้ำเย็น ดอกและต้นจึงใหญ่กว่าของบ้านเรา